

UiO • Universitetet i Oslo

Utgjør bruk av programmer en forskjell i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn, og i deres vurderinger av programmets nytteverdi?

En kvantitativ studie av barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn

Juni Skjeklesæther Bjerkestrand

Masteroppgave i spesialpedagogikk
40 studiepoeng

Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet
UiO

Vår 2021

Sammendrag

Formål og problemstilling

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke bruken av programmer i barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep, gjennom problemstillingen:

Utgjør bruk av programmer en forskjell i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn, og i deres vurderinger av programmets nytteverdi?

Teori

Det teoretiske kapitlet begynner med en redegjørelse av begrepene vold og overgrep, inkludert omfang, symptomer og konsekvenser. Deretter følger teoretisk redegjørelse av begrepene forebygging og avdekking i barnehagekontekst. For å bedre forstå hvilke betingelser som påvirker barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep, blir det videre redegjort for de sentrale faktorene kunnskap, kompetanse og barrierer. Til sist følger teori og empiri om bruk av programmer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Informasjonsformidling og samtaler med barn som tiltak i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep vil gjennomgående bli belyst i teorikapitlene.

Metode

For å innhente data til å besvare oppgavens problemstilling ble det benyttet en kvantitativ tilnærming, med en strukturert og nettbasert spørreundersøkelse som metode. Populasjonen i oppgaven er barnehagelærere i Oslo og utvalget består av 234 informanter.

Spørreundersøkelsen besto av spørsmål om kjennskap til og bruk av programmer rettet mot forebygging og avdekking, og spørsmål knyttet til vurdering av ulike faktorer i eget arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Det ble gjennomført statistiske analyser av datamaterialet, først deskriptiv statistikk for vurderingene av ulike faktorer i arbeidet, og sammenhenger mellom disse. Deretter ble utvalget delt i to grupper basert på hvorvidt de bruker programmer eller ikke, og deres vurderinger ble målt opp mot hverandre for å utforske forskjeller mellom gruppene. Avslutningsvis ble det gjennomført multivariate analyser for å undersøke hvor mye programbruk, arbeidserfaring og alder på barnegruppen predikerer

kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep, og kompetansen til å samtale med barn.

Hovedfunn

Studien viser at barnehagelærerne i utvalget generelt vurderer egen kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep som relativt god, og opplever få barrierer i arbeidet. Vurderingene av kunnskap, kompetanse og barrierer er signifikant relatert til hverandre. Disse vurderingene er også signifikant relatert til kompetansen til å samtale med barn og frekvensen for samtaler med barn.

38.9% av barnehagelærerne bruker et program eller verktøy for å forebygge og avdekke vold og overgrep. Barnehagelærerne som bruker et program vurderer egen kunnskap om vold og overgrep og kompetanse til å forebygge og avdekke som signifikant bedre og opplever signifikant færre barrierer i arbeidet, sammenlignet med de som ikke bruker et program. Ytterligere vurderer barnehagelærerne som bruker et program kompetansen til å samtale med barn om tematikk relatert til vold og overgrep som signifikant bedre enn de som ikke bruker programmer. Frekvensen for samtaler med barn om tematikk relatert til vold og overgrep er signifikant høyere ved programbruk. De som bruker et program, vurderer også nytteverdien av programbruk som signifikant større enn de som ikke bruker et program. Det er imidlertid stor enighet blant barnehagelærerne om at bruk av programmer har en verdi i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep.

Studien viser også at informantene som har lengst arbeidserfaring og arbeider med de eldste barna i barnehagen har signifikant mer kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep og samtale med barn, sammenlignet med sine motparter. De avsluttende regresjonsanalysene viser imidlertid at programbruk er en sterkere prediktor enn arbeidserfaring og alder på barnegruppa, i vurderingen av både kompetansen til å forebygge og avdekke og kompetansen til å samtale med barn.

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært en omfattende prosess. Covid-19-pandemien gjorde arbeidet utfordrende på andre måter enn jeg hadde sett for meg da jeg startet på masterstudiet høsten 2019. Hvis jeg skal beskrive denne prosessen, vil jeg likevel vektlegge at arbeidet med masteroppgaven har vært positivt, lærerikt og spennende. Jeg føler meg veldig heldig som har fått muligheten til å fordype meg i et tema jeg brenner for, og for at jeg har fått fullføre oppgaven som planlagt på tross av at verden var snudd på hodet da dette arbeidet pågikk. Det er flere som fortjener en stor takk for all støtte og hjelp.

Jeg vil gjerne takke mine hverdagshelter og nærmeste kollegaer i barnehagen, Nina og Fardusa, som har stått ekstra på de siste to årene slik at jeg kunne ta dette studiet. Spesielt takk til Nina som på mange måter har jobbet dobbelt opp, men likevel heiet og støttet hele veien.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder, Steinar Theie, som har gitt meg veldig verdifulle tilbakemeldinger, råd og gode ord gjennom hele prosessen, og alltid vært tilgjengelig for spørsmål. Din erfaring innenfor barnehagefeltet og spesielt den kvantitative forskningen har vært uvurderlig i denne prosessen hvor det meste har vært nytt for meg. Tusen takk!

Denne oppgaven hadde ikke vært det den er uten alle barnehagelærerne som tok seg tid til å besvare spørreundersøkelsen, midt i en pandemi som gjorde jobbhverdagen hektisk og utfordrende – tusen takk! Jeg vil også takke alle styrere som har vært positive til mine henvendelser og som har bidratt med å videreformidle informasjon og få med flere på laget.

Sist, men ikke minst, må jeg takke min kjæreste og min familie for gode råd og innspill, for gjennomlesninger og for oppmuntrende ord og kjærlighet. Takk til gode venner for lysglimt i hverdagen. Og spesielt takk til min kjære søster Milla, som på tross av eget masterstudium alltid har vært tilgjengelig for en motiverende telefonsamtale med råd og støtteerklæringer.

Oslo, 01.06.2021

Juni Skjeklesæther Bjerkestrand

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	1
1.2 Temaets aktualitet	2
1.3 Problemstilling og hypoteser.....	4
1.4 Forståelsesramme og beskrivelse av programmer.....	5
1.5 Oppgavens oppbygning.....	7
2. Teoretisk grunnlag	8
2.1 Teoretisk forståelse av vold og overgrep	8
2.1.1 Ulike former for vold	8
2.1.2 Omfang av vold og overgrep mot barn.....	9
2.1.3 Symptomer og konsekvenser.....	10
2.2 Forebygging og avdekking av vold og overgrep.....	11
2.2.1 Forebygging	11
2.2.2 Avdekking.....	13
2.3 Sentrale faktorer i arbeidet med forebygging og avdekking	14
2.3.1 Kunnskap og kompetanse.....	14
2.3.2 Barrierer	16
2.4 Programbruk i arbeidet med forebygging og avdekking.....	17
2.4.1 Programmer for å forebygge og avdekke vold og overgrep	18
2.4.2 Kritikk og kunnskapsstatus.....	19
3. Metode	21
3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag.....	21
3.1.1 Kvantitativ tilnærming	22
3.1.2 Spørreundersøkelse som metode	23
3.2 Populasjon og utvalg	23
3.2.1 Populasjon og informantrekruttering.....	23
3.2.2 Beskrivelse av utvalget.....	24
3.3 Datainnsamling.....	26
3.3.1 Utarbeidelse av spørreundersøkelsen	26
3.3.2 Pilotundersøkelser	27
3.3.3 Gjennomføring av undersøkelsen	28

3.4	<i>Analyseforberedelser</i>	29
3.4.1	Koding og klargjøring av datamaterialet	29
3.4.2	Utvikling av skalaer.....	30
3.5	<i>Analyse</i>	32
3.6	<i>Kvalitetskriterier</i>	33
3.6.1	Validitet	34
3.6.2	Reliabilitet	36
3.7	<i>Etiske vurderinger</i>	37
4.	Resultater	38
4.1	<i>Programmer for å forebygge og avdekke vold og overgrep</i>	38
4.1.1	Kjennskap til programmer	38
4.1.2	Bruk av programmer	39
4.2	<i>Presentasjon av hovedfunn</i>	40
4.2.1	Meninger om bruk av programmer.....	40
4.2.2	Kunnskap, kompetanse og barrierer	42
4.2.3	Sammenhenger mellom programbruk og kunnskap, kompetanse og barrierer	47
4.2.4	Holdninger til å samtale med barn.....	48
4.2.5	Sammenhenger mellom programbruk og samtaler med barn	50
4.2.6	Sammenhenger mellom samtaler med barn og andre faktorer	51
4.2.7	Avsluttende regresjonsanalyse	53
5.	Diskusjon av resultater	54
5.1	<i>Barnehagelærernes vurdering av eget arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep</i>	54
5.1.1	Barnehagelærernes vurdering av egen kunnskap og kompetanse.....	54
5.1.2	Barnehagelærernes opplevde barrierer	56
5.1.3	Sammenhenger mellom kunnskap, kompetanse og barrierer	57
5.2	<i>Barnehagelærernes bruk av programmer</i>	59
5.2.1	Barnehagelærernes meninger om bruk av programmer.....	60
5.3	<i>Sammenhenger mellom forebygging, avdekking og programbruk</i>	62
5.3.1	Sammenhenger mellom forebygging, avdekking og andre faktorer.....	63
5.3.2	Avsluttende diskusjon om sammenhenger	64
6.	Avslutning	66
6.1	<i>Studiens hovedfunn</i>	66
6.2	<i>Kritiske refleksjoner</i>	67
6.3	<i>Implikasjoner for pedagogisk praksis</i>	68

Litteraturliste.....	70
Vedlegg I – Spørreundersøkelsen	84
Vedlegg II – Vurdering fra NSD	94
Vedlegg III – Informasjonsskriv til informanter	95

Antall ord: 22 996

Liste over tabeller og figurer

Figur 3.1	<i>Informantenes Arbeidserfaring</i>	25
Tabell 3.1	<i>Informantene Fordelt på Alder på Barnegruppen</i>	26
Tabell 3.2	<i>Cronbach's Alfa og Summary Item Statistics for Skalaer</i>	32
Tabell 4.1	<i>Antall Programmer Informantene Kjenner til</i>	38
Tabell 4.2	<i>Informantenes Kjennskap til Programmer og Verktøy</i>	39
Figur 4.1	<i>Varighet for Programbruk</i>	39
Tabell 4.3	<i>Komponenter i Programmer</i>	40
Figur 4.2	<i>Informantenes Meninger om Bruk av Programmer og Verktøy</i>	41
Tabell 4.4	<i>Sammenhenger mellom Programbruk og Meninger om Programmers Nytteverdi</i>	41
Tabell 4.5	<i>Prosentvis Fordeling av Kunnskap om Vold og Overgrep</i>	42
Tabell 4.6	<i>Prosentvis Fordeling av Kompetanse til å Forebygge og Avdekke Vold og Overgrep</i>	43
Tabell 4.7	<i>Informantenes Arenaer for Kunnskaps- og kompetansetilegnelse</i>	43
Tabell 4.8	<i>Sammenhenger mellom Kompetanse, Kunnskap, Arbeidserfaring og Barnegruppe på avdeling</i>	44
Tabell 4.9	<i>Prosentvis Fordeling av Barrierer i Arbeidet med å Forebygge og Avdekke</i>	45
Tabell 4.10	<i>Prosentvis Fordeling av Barrierer i Rapportering til Barnevernet</i>	46
Tabell 4.11	<i>Korrelasjoner mellom Kunnskap, Kompetanse og Barrierer</i>	47
Tabell 4.12	<i>Sammenhenger mellom Programbruk, Kunnskap, Kompetanse og Barrierer</i>	48
Tabell 4.13	<i>Informantenes Holdninger til å Samtale med Barn</i>	49
Tabell 4.14	<i>Temaer Innført i Barnehagens Årsplan og Pedagogiske Planer på Avdeling</i>	49
Tabell 4.15	<i>Sammenhenger mellom Programbruk og Samtaler med Barn</i>	50
Tabell 4.16	<i>Korrelasjoner mellom Varighet for Programbruk og Variabler tilknyttet Samtaler med Barn</i>	51
Tabell 4.17	<i>Sammenhenger mellom Arbeidserfaring, Barnegruppe og Samtaler med Barn</i>	52
Tabell 4.18	<i>Korrelasjoner mellom Kunnskap, Kompetanse og Samtaler med Barn</i>	52
Tabell 4.19	<i>Regresjonsanalyse For Prediksjon av Kompetanse til å Forebygge og Avdekke Vold og Overgrep og Kompetanse til å samtale med Barn</i>	53

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Barnehager er med sin dekningsgrad på 92.8 prosent av Norges ett- til femåringer, svært viktige arenaer for å forebygge vold og overgrep og avdekke utsatte barn (SSB, 2020). I 2020 sto barnehager for 4.8 prosent av alle bekymringsmeldinger til barnevernet, men blir likevel omtalt som den viktigste melderer for aldersgruppen tre til fem år (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (heretter Bufdir), 2021). Vold og overgrep av ulik form og alvorlighetsgrad rammer minst 20 prosent av barn og unge (Hafstad & Augusti, 2019, s. 15). Statistikken tyder på at de fleste barnehageansatte vil møte et utsatt barn i løpet av sitt yrkesliv, og at mange av ofrene for vold og overgrep ikke vil bli oppdaget.

Valget av tematikk og problemstilling springer ut fra en nysgjerrighet for barnehagelæreres tilnærming til arbeidet med vold og overgrep mot barn. Som nyutdannet barnehagelærer var det jeg hadde med meg av kunnskap og kompetanse om problematikken, basert på en ukes seminar om samarbeid med barnevernet. Som pedagogisk leder opplever jeg på samme måte at fokuset i størst grad er rettet mot «den dårlige magefølelsen» og handlingsplaner for rapportering av alvorlige bekymringer. Den dårlige magefølelsen kan være et viktig springbrett for å avdekke vold og overgrep. Som Øverlien (2016, s. 59) påpeker kan likevel mangelen på konkrete verktøy til å håndtere mistanker føre til handlingslammelse. Det jeg har savnet i egen praksis er et målrettet, pedagogisk arbeid med denne tematikken, som sikrer alle ansatte kunnskapen, kompetansen og de trygge rammene som forebygging og avdekking av vold og overgrep forutsetter. Med tanke på omfanget av utsatte barn, virker det uunngåelig at det er noen vi ikke ser og hører med mindre vi arbeider systematisk. Hvordan kan vi bedre utvikle og utnytte egen og andres kunnskap og kompetanse på dette feltet? Og hvordan kan vi bedre inkludere barnas perspektiv og stemmer i forebygging og avdekking av en problematikk som angår så mange av dem?

Det er først nylig at jeg oppdaget mangfoldet av programmer og verktøy som er utviklet for å bistå barnehageansatte med å forebygge og avdekke vold og overgrep, gjennom kompetanseheving av ansatte og verktøy for informasjonsformidling til barn. Jeg har ikke lyktes i å finne en oversikt over omfanget av programbruk eller dokumentasjon på hvorvidt barnehagelærere opplever at programbruk generelt har en nytteverdi i dette arbeidet. Ingen

norske voldsforebyggende programmer rettet mot barn eller profesjonsutøvere er dokumentert som effektive tiltak (Moen et al., 2018, s. 77; Wollscheid et al., 2020, s. 61). Med bakgrunn i internasjonal empiri er det likevel betimelig å legge til grunn en hypotese om at programmer fungerer som utgangspunkt og hjelpemiddel for å øke kompetansen til fagpersoner og kunnskapen om vold og overgrep hos barn. Manglende evidens for programmer og verktøy betyr ikke nødvendigvis at de er verdiløse. Frem til det foreligger dokumenterte effekter, kan brukerevalueringer gi en innsikt i hvordan programmer og verktøy påvirker arbeidet, og legge føringer for utviklingen av en helhetlig strategi (Moen et al., 2018, s. 49).

Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å undersøke hvorvidt programbruk utgjør en forskjell i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med forebygging og avdekking av vold og overgrep, og hvorvidt det påvirker deres vurderinger av programmets nytteverdi. Et gjennomgående fokus vil være på kompetansen til å samtale med barn om tematikk relatert til vold og overgrep, og sammenhenger mellom programbruk og informasjonsformidling til barn som forebyggende tiltak. På grunn av oppgavens metodiske begrensninger vil det ikke være mulig å trekke kausale slutninger ut fra informantenes svar. Derimot håper jeg at oppgaven kan gi et innblikk i hvordan ansatte i førstelinjen vurderer sine muligheter og barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, slik at den gode innsatsen som gjøres for å gi barn best mulige livsvilkår kan bli enda bedre.

1.2 Temaets aktualitet

Skoler og barnehagers arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep har fått massiv oppmerksomhet etter Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet la fram strategien «Barndommen kommer ikke i reprise» (2013) og tiltaksplanen «En god barndom varer livet ut» (2014). Strategien har et styrket barneperspektiv sammenlignet med tidligere styringsdokumenter, og inkluderer mål om å gjennomgå informasjons- og kursvirksomhet i skoler og barnehager, å utarbeide planer for informasjonsformidling til barn, og å øke ansattes kompetanse i å samtale med barn (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 17–23). Barneombudet (2018, s. 34) og Forandringsfabrikken (2019, s. 12–13) sine rapporter understøtter viktigheten av barneperspektivet i arbeidet; utsatte barn og unge forteller at manglende kunnskap om at det de opplevde var uvanlig eller ulovlig, er blant årsakene til at de aldri fortalte om sine opplevelser. Barneombudet (2018, s. 37) presiserer at barn som ikke lærer om sine rettigheter, blir fratatt muligheten til å si fra og søke beskyttelse.

I NOU-rapporten *Svikt og Svik* påpekes det at dette fordrer «...en omfattende og systematisk innsats over tid for å sette personer som skal jobbe med barn i stand til å snakke med barn og sikre barns medvirkning» (NOU2017:12, s. 109). Foreløpig blir ikke forskningen på feltet formidlet systematisk, noe som fører til bekymringsfulle forskjeller i fagpersoners kunnskap og kompetanse, og mangelfull informasjonsformidling til barn (NOU2017:12, s. 64).

I en litteraturgjennomgang av voldsforebyggende tiltak konkluderer Moen et al. (2018, s. 10) med at tiltak må være universelle, langsiktige og planlagte for å ha virkning. Manglende dokumenterte effekter har imidlertid gjort det vanskelig å anbefale spesifikke tiltak (Glad et al., 2010, s. 27; Moen et al., 2018, s. 77). Bufdir (2015, s. 21, 24) sin kartlegging viser at barnehagers arbeid er preget av tilfeldighet fremfor systematikk; voldsforebyggende tiltak mangler forankring i lovverk og rammeplaner, og en overordnet strategi for å nå ut til alle. Det er med andre ord stor variasjon i den pedagogiske praksisen knyttet til forebygging og avdekking. I opptrappingsplanen mot vold blir det presisert at det er behov for mer kunnskap om hvordan barnehager arbeider med vold og overgrep, og at barnehagens ansvar i arbeidet med forebygging og avdekking må tydeliggjøres (Prop. 12 S (2017-2021), s. 37).

Redd Barna iverksatte i 2021 et opprop hvor de krever at kunnskapsministeren igangsetter et kompetanseløft om vold og overgrep for alle som jobber med barn, og at kommuner utarbeider planer som sikrer rutiner for forebygging og avdekking i barnehager og skoler (Redd Barna, 2021). Dette er blant annet basert på deres undersøkelser som viser at lærere mangler opplæring i å undervise om tematikken og handle ved bekymringer, og at befolkningen ønsker at barn lærer om vold og overgrep i barnehage og skole (Rathe, 2021, s. 20; Redd Barna, 2020). Korona-pandemien med tidvis nedstengning av samfunnet har igjen gjort tematikken høyaktuell, da det ble varslet om en økning på 36 prosent i etterforskning av alvorlige voldssaker mot barn (Ludvigsen & Tegnander, 2021). Talspersoner for Stine Sofies Stiftelse påpeker at behovet for gode systemer som gjør det mulig å forebygge vold og overgrep og avdekke utsatte barn, i dag er større enn noen gang tidligere (Fløde, 2021). Brukerevalueringen av Stine Sofies Stiftelse sin barnehagepakke tyder på at nettopp innføringen av et program kan ha en positiv innvirkning på barnehageansattes arbeid med problematikken (Stine Sofies Stiftelse & PWC, 2021). Kunnskap om hvordan programmer generelt påvirker opplevelsen av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, synes som viktig å utbedre for å komme et skritt nærmere en helhetlig innsats for å beskytte barn mot vold.

1.3 Problemstilling og hypoteser

Gjennom denne studien vil følgende problemstilling bli undersøkt:

Utgjør bruk av programmer en forskjell i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn, og i deres vurderinger av programmets nytteverdi?

For å besvare problemstillingen vil jeg belyse ulike faktorer som påvirker barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep. En sentral del av studien omfatter undersøkelser av programbruk for forebygging og avdekking av vold og overgrep, og barnehagelærernes meninger om programbruk. Jeg vil videre undersøke hvordan barnehagelærere vurderer faktorene kunnskap, kompetanse og opplevde barrierer i arbeidet, og sammenhenger mellom disse. Med bakgrunn i det økte søkelyset på barns perspektiv i arbeidet med tematikken, vil samtaler med barn bli undersøkt inngående. Informantene vil bli delt i to grupper basert på hvorvidt de bruker programmer eller ikke, for å undersøke om det er forskjeller i vurderingene av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Avslutningsvis vil jeg undersøke hvorvidt andre faktorer utgjør en forskjell i arbeidet, henholdsvis barnehagelærernes arbeidserfaring og alder på barnegruppen.

Undersøkelsene av hvorvidt programbruk utgjør en forskjell, tar utgangspunkt i følgende teoribaserte hypoteser:

- Barnehagelærere som bruker programmer, har høyere kunnskap og kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep, og opplever færre barrierer i dette arbeidet
- Barnehagelærere som bruker programmer, er mer tilbøyelige til å samtale med barn om tematikk knyttet til vold og overgrep

1.4 Forståelsesramme og beskrivelse av programmer

Her vil jeg kort redegjøre for forståelsesrammen for de sentrale begrepene i oppgavens problemstilling, og beskrive programmer og verktøy som er inkludert i studien.

Vold og overgrep

I denne studien blir de tre vanligste formene for vold belyst, henholdsvis fysisk vold, psykisk vold og seksuelle overgrep. Jeg benytter gjennomgående begrepsparet «vold og overgrep» for å tydeliggjøre dette. Selv om disse formene for vold og overgrep blir undersøkt som isolerte fenomener, ligger en holistisk og relasjonell forståelse av vold mot barn som motsetningen til god omsorgspraksis til grunn (Lillevik, 2019, s. 16). I tillegg til at det finnes en rekke former for vold som ikke eksplisitt blir redegjort for i oppgaven, representerer de ulike voldsformene flere dimensjoner som i praksis overlapper hverandre (Killén, 2017, s. 61).

Forebygging og avdekking

Studien har en pedagogisk og praktisk orientert tilnærming til forebygging og avdekking. Ifølge Raundalen og Schultz (2016, s. 15–16) kan skolens pedagogiske oppdrag knyttet til vold og overgrep illustreres som en kjede av handlinger fra forebygging, avdekking og rapportering, til pedagogisk oppfølging. Dette pedagogiske oppdraget kan også overføres til barnehagekontekst. I denne studien vil søkelyset være på de første leddene i tiltakskjeden; primærforebygging og avdekking, inkludert rapportering til barnevernet.

Bruk av programmer

Det finnes ingen bestemt definisjon på hva et program eller verktøy for å forebygge og avdekke vold og overgrep er, og ulike betegnelser blir brukt om hverandre. Begrepet *program* ser ut til å bli brukt om langvarige tiltak for å forebygge og avdekke vold og overgrep, som inkluderer både opplæring av ansatte og informasjonsformidling til barn. *Verktøy* brukes i større grad om ressurser og materiell for pedagogisk informasjonsformidling til barn. For enkelhets skyld vil *program* og *programbruk* tidvis bli benyttet som en samlebetegnelse. I analysene blir heller ikke programmer rettet mot ansatte og barn adskilt, ettersom flertallet av nye program dekker begge komponenter. Videre følger en kort beskrivelse av programmer og verktøy som inngår i studien. Ettersom det ikke var mulig å finne en uttømmende oversikt, kunne trolig flere vært inkludert.

- *Stine Sofie Barnehagepakke* (Stine Sofies Stiftelse, u.å.) er et langvarig informasjonsprogram som skal styrke kunnskapen og handlingskompetansen til barnehageansatte i arbeidet med vold og overgrep. En ansatt har sammen med styrer ansvar for faglig opplæring og systematisk arbeid i barnehagen. Piloteringen ble igangsatt i Oslo i 2020 etter at Fylkesmannen bevilget midler til prosjektet (PBL, 2020). Brukerevalueringen ble nylig publisert (Stine Sofies Stiftelse & PWC, 2021).
- *Mitt valg* (Lions, u.å.) eies av stiftelsen Det er mitt valg, opprettet av den internasjonale humanitære serviceorganisasjonen Lions. *Mitt valg* har ulike opplæringsprogrammer, hvor programmet «Kroppen min og jeg» har som formål å gi ansatte kompetanse til å forebygge og avdekke, og barn kunnskap om temaer som kropp, følelser, berøringer, hemmeligheter, grensesetting, trygge voksne, vold og overgrep. Programmet bestilles mot en kostnad, og inkluderer både opplæring av ansatte og undervisningsopplegg til barn.
- *Se meg, vær der for meg* (Ulna Barnehagene, u.å.) er et program utviklet i samarbeid med Stine Sofies Stiftelse som benyttes i barnehager eid av den private barnehagekjeden Ulna. Programmet skal utvikle ansattes kunnskap om vold og overgrep, samt kompetanse til å iverksette tiltak for forebygging og avdekking, og samtale med barn og foreldre.
- *Snakk med barn* (Kanvas, u.å.) er et metodisk verktøy som tematiserer barns seksuelle helse og forebygging av vold og overgrep, utviklet av den private barnehagestiftelsen Kanvas med midler fra Helsedirektoratet. Hensikten er å gi barn kunnskap om kropp, følelser og grenser, og å gi barnehageansatte et verktøy for pedagogisk arbeid med barn. Materiell og veiledningshefter er digitalt og kostnadsfritt.
- *Æ E M Æ* (Sortland Kommune, u.å.) er et digitalt og kostnadsfritt læringsverktøy med pedagogisk opplegg for undervisning i barnehagen om kropp, seksualitet, gode og vonde berøringer, grensesetting og overgrep. Verktøyet er omtalt i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013, s. 107) sin strategi mot vold og overgrep.

- *Jeg er her* (Redd Barna, u.å.) omfatter undervisningsmaterieell om vold og seksuelle overgrep, utviklet av rettighetsorganisasjonen Redd Barna. «Kroppen min eier jeg – i barnehagen» er et verktøy for pedagogisk samtaleopplegg med barn, som inkluderer veiledningshefte for ansatte, videoer og samtalekort for å gi barn kunnskap om kropp, grenser og seksuelle overgrep. Verktøyet er pilotert og utviklet i samarbeid med barnehager, og kan bestilles kostnadsfritt.
- *Jeg ser* (Blå Kors, u.å.) er utviklet av organisasjonen Blå Kors, og er en handlingskampanje for å gi voksne kunnskap ved bekymringer for barn. Ressursbanken omfatter veileder for ansatte, samtaleopplegg for foreldre- og fagmøter, boken og filmen «Vondt i magen» for pedagogiske opplegg, samt andre hjelpemidler som skal gi barn kunnskap om følelser, hemmeligheter, vold og overgrep. Materiellet kan bestilles kostnadsfritt.
- *Jegvet.no* (Bufdir, u.å.) er et digitalt, kostnadsfritt læringsverktøy utviklet av Bufdir i samarbeid med Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet, på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Verktøyet inneholder tekster, filmer og oppgaver som skal gi barn alderstilpasset kunnskap om vold og overgrep og egne rettigheter. Se Weiss og Strand (2020) for den påbegynte evalueringen av verktøyet.

1.5 Oppgavens oppbygning

I det *første* kapitlet av oppgaven redegjør jeg for studiens bakgrunn, formål og aktualitet, samt problemstilling og sentrale begreper. I *andre* kapittel redegjør jeg for det teoretiske grunnlaget som studien og spørreundersøkelsen bygger på, som senere vil bli drøftet i lys av empiriske funn. I *tredje* kapittel presenterer jeg de metodologiske og metodiske valgene for studien. Her inngår vitenskapsteoretisk grunnlag, kvantitativ tilnærming, populasjon og utvalg, prosedyre for datainnsamling, analyseforberedelser, analysetilnærminger, kvalitetskriterier for undersøkelsen og forskningsetiske vurderinger. I *fjerde* kapittel blir resultatene av spørreundersøkelsen presentert. I *femte* kapittel blir problemstillingen diskutert med bakgrunn i empiriske funn i spørreundersøkelsen og relevant teori. I det siste og *sjette* kapitlet vil jeg oppsummere studiens hovedfunn og løfte frem noen kritiske refleksjoner knyttet til studien og implikasjoner for pedagogisk praksis.

2. Teoretisk grunnlag

I de følgende kapitlene vil jeg redegjøre for teori og empiriske funn som belyser begrepene vold og overgrep, samt sentrale konsepter i barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep, henholdsvis kunnskap, kompetanse, barrierer og bruk av programmer.

2.1 Teoretisk forståelse av vold og overgrep

WHO, Verdens helseorganisasjon, bruker begrepet vold som et paraplybegrep for forsømmelse, fysiske, psykiske og seksuelle overgrep. WHO definerer vold som

The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation. (World Health Organization, 2021)

Lillevik (2019, s. 16–17) beskriver vold som et relasjonelt fenomen; en maktutøvelse hvor intensjonen eller resultatet er fysisk eller psykisk skade. Søftestad (2018, s. 29) understreker at det er en ubalanse i kompetanse- og maktforhold mellom voksne og barn, som gir den voksne enerett til å definere hva som er normalt og riktig. Voksne kan over tid bruke sin makt til å alminneliggjøre vold og overgrep, slik at det oppleves som en normalisert del av hverdagen og omsorgssituasjonen til barnet (Søftestad, 2018, s. 42). Uavhengig av form, frekvens og alvorlighetsgrad vil den subjektive opplevelsen av å leve under slike forhold være redsel eller krenkelse (Lillevik, 2019, s. 17). Å oppdage de utsatte barna forutsetter kunnskap om mangfoldet av handlinger som inngår i betegnelsene vold og overgrep.

2.1.1 Ulike former for vold

Fysisk vold innebærer å påføre skade gjennom direkte rettet fysisk makt (Lillevik, 2019, s. 18). I Norge definerer man ofte lugging, risting, klyping og slag med flat hånd som mindre alvorlig fysisk vold, og slag med knyttneve, spark, juling eller kvelertak som alvorlig fysisk vold (Hafstad & Augusti, 2019, s. 62). Fysisk vold er også skader barn påfører seg på grunn av manglende tilsyn, samt oppdragervold og kjønnslemlestelse (Killén, 2012, s. 37).

Psykisk vold er vedvarende atferd eller holdninger som skader individers selvfølelse og sosiale kompetanse (Wiehe, 1996, s. 6). Ulike former for psykisk vold er avvising, terrorisering, isolering, utnyttelse, manglende emosjonell respons og svikt knyttet til helse og utdanning (Hart et al., 1996, s. 73). Dette kan få utløp i handlinger som fornærmelser og trusler, frihetsfrarøvelse, oppmuntring til upassende oppførsel, og tilbakeholdelse av kjærlighet, omsorg eller medisinsk og faglig oppfølging (Hart et al., 1996, s. 74). Psykisk vold kan forekomme isolert og indirekte, eksempelvis blant barn som lever med foreldre med rusproblemer og alvorlige psykiske lidelser, eller ved at barn er vitner til vold (Killén, 2017, s. 70). Mer vanlig er det at psykisk vold er kjernekomponenten i andre former for vold og overgrep (Wiehe, 1996, s. 6).

Seksuelle overgrep er utnyttelse av barn for seksuell tilfredsstillelse, og inkluderer all seksuell kontakt mellom barn og voksne uavhengig av barnets alder, modenhet og forståelse av situasjonen (Berliner & Elliott, 1996, s. 51). Seksuelt krenkende atferd er blant annet blotting, seksuell ordbruk og eksponering for pornografi, mens seksuelle handlinger innebærer fysisk kontakt, som upassende berøringer (Søftestad, 2018, s. 24). Seksuell omgang er samleie eller forsøk på samleie i form av inntrenging i kroppens hulrom med objekter eller kroppsdeler (Søftestad, 2018, s. 24). Et særtrekk ved overgrep i nære relasjoner er at de ofte skjer som en gradvis prosess betegnet som «grooming», hvor relasjonen seksualiseres over tid og overgrep planlegges på en kalkulert måte som hindrer barnets forståelse (Berliner & Elliott, 1996, s. 53; Søftestad, 2018, s. 48).

2.1.2 Omfang av vold og overgrep mot barn

I 2019 mottok barneverntjenesten 57 988 bekymringsmeldinger, hvorav 22 prosent var knyttet til vold og overgrep mot barn (Bufdir, 2021). Kolko (1996, s. 22) hevder at saker som blir behandlet av barnevernet ofte er de som har resultert i store skader eller ført til alvorlige bekymringer. Tildekking fra overgriper og manglende forståelse, skyldfølelse og frykt for konsekvenser hos ofre, kan føre til store mørketall i statistikken (Kolko, 1996, s. 40). Eksempelvis blir psykisk vold sjelden rapportert med mindre den forekommer samtidig med andre voldshandlinger (Hart et al., 1996, s. 76). Retrospektive selvrapporteringsstudier kan derfor tegne et mer reelt bilde av omfanget.

Jeg vil videre henviser til to norske omfangsstudier gjennomført av Hafstad og Augusti (2019) og Mossige og Stefansen (2016). Studiene viser at 20 prosent har opplevd minst et tilfelle av mild fysisk vold fra foreldre i barndommen, og mellom fem og seks prosent alvorlig eller grov vold. Omtrent 20 prosent har opplevd vedvarende psykiske krenkelser fra foreldre, jenter i større grad enn gutter. Omtrent 30 prosent har vært vitne til psykisk eller fysisk partnervold mot en av sine foreldre. 29 prosent av jentene og syv prosent av guttene rapporterte om seksuelle krenkelser eller overgrep. Av disse var ufrivillig beføling utført av en bekjent mest utbredt. Seks prosent har opplevd at en voksen har forgrepet seg på dem én gang, og fire prosent har vært ofre for flere seksuelle overgrep. I disse tilfellene var jenter dobbelt så utsatt som gutter.

44 prosent er under 11 år første gang de blir utsatt for vold, og de som er yngre enn fem år ved første hendelse har flere voldserfaringer enn andre (Mossige og Stefansen, 2016, s. 38–39). Å være vitne til vold øker risikoen for å bli utsatt for vold, og opplevd fysisk vold gir omtrent ti ganger høyere risiko for opplevd psykisk vold (Hafstad & Augusti, 2019, s. 100; Mossige & Stefansen, 2016, s. 73). Å bli utsatt for flere former for vold betegnes som polyviktisering (Søftestad, 2018, s. 35). I internasjonale studier av «adverse childhood experiences», belastende barndomserfaringer som vold, overgrep, vanskjøtsel, rusmisbruk, kriminalitet og psykisk sykdom i familien, er 86.5 prosent av ofre utsatt for minst to belastninger, og 52.0 prosent utsatt for fire eller flere (Dong et al., 2004, s. 778). Kunnskapen om at opplevde belastninger er kumulative og sammenvevde, tilsier at en bred kartlegging er nødvendig for at fagpersoner som barnehageansatte kan oppdage barn i risiko for vold og overgrep.

2.1.3 Symptomer og konsekvenser

Kunnskap om hjernens utvikling er sentralt for at fagpersoner kan oppdage og forstå tegn og konsekvenser av vold og overgrep. Hjernens utvikling kan ifølge Schore (2001, s. 205) defineres som en overgang fra ytre til indre regulering, hvor hjernen organiserer indre arbeidsmodeller etter interaksjoner i det sosiale miljøet. Ifølge Bowlby's tilknytningsteori utvikler spedbarn instinktivt en tilknytningsatferd for å knytte emosjonelle bånd med sin mor (Bretherton, 1992, s. 762). Ainsworth sine studier viser at sensitiviteten mor utviser for barnets signaler påvirker hvorvidt tilknytningen blir trygg eller utrygg, ambivalent eller desorganisert (Bretherton, 1992, s. 764). Utløsning av store mengder stress uten ytre hjelp til

regulering, kan resultere i nevrobiologiske svekkelser i kognitive og sosioemosjonelle funksjoner, på kort eller lang sikt (Schore, 2001, s. 207–209). Opplevelsen av vold kan for enkelte oppleves så overveldende og truende at det resulterer i traumer (Schore, 2001, s. 205). En vedvarende belastning kombinert med mangelfull omsorg og trygge tilknytninger kan føre til omfattende, relasjonelle utviklingstraumer (Schore, 2001, s. 206).

Empiriske studier viser at barn som blir utsatt for vold har en høyere forekomst av tilknytningsvansker, samt utagerende eller innagerende atferdsvansker (Hart et al., 1996, s. 77–79; Kolko, 1996, s. 39). Dette er mestringsstrategier barn utvikler for å overleve belastningene de utsettes for (Killén, 2012, s. 134). Summit (1983, s. 181) har beskrevet hvordan spesielt ofre for seksuelle overgrep står i fare for å utvikle et «tilpasningssyndrom», hvor mekanismer som hemmeligholdelse, hjelpeløshet, tilpasning, forsinkede avsløringer og til slutt tilbaketrekning trer i kraft. På lengre sikt har ofre for vold og overgrep høyere risiko for å utvikle psykiske lidelser, personlighets- eller utviklingsforstyrrelser, rusmiddelproblemer og suicidal atferd (Hart et al., 1996, s. 78–80; Kolko, 1996, s. 30). Dette gjelder imidlertid ikke alle. De som klarer seg best på tross av belastninger i barndommen er de som tidlig får en trygg tilknytning utenfor familien og får bistand til å bearbeide vonde erfaringer (Killén, 2019, s. 203). Barnehagelærere og andre medarbeidere har unike muligheter til å hjelpe barn gjennom vanskelige livssituasjoner gjennom å være denne kompletterende og trygge tilknytningspersonen (Killén, 2017, s. 138).

2.2 Forebygging og avdekking av vold og overgrep

2.2.1 Forebygging

I et pedagogisk perspektiv kan forebygging defineres som iverksetting av tiltak for å tilføre noe positivt, med hensikt å hindre en negativ utvikling (Befring, 2004, s. 157). Caplan (1964, s. 68) hevder at det er praktisk umulig å forhindre livskriser i sin helhet, og at målet med forebygging derfor må være å modifisere innflytelsen av negative hendelser og øke motstandskraft gjennom helsefremmende tiltak på ulike nivåer. Med primærforebygging eller universell forebygging er målet å motvirke skadelige forhold og risiko i befolkningen generelt (Caplan, 1964, s. 26). Videre iverksettes sekundærforebygging hvis risikofaktorer blir identifisert, med hensikt å redusere alvorlighetsgrad eller varighet av belastninger (Søftestad, 2018, s. 271). Til sist omfatter tertiærforebygging i større grad behandling av vansker. De forebyggende tiltakene kan i praksis innrettes på individ-, institusjons- eller samfunnsnivå

(Befring, 2004, s. 156). I et systemperspektiv hevder Befring (2004, s. 158) at målrettede satsninger på politiker- og samfunnsnivå er en forutsetning for organisatoriske tiltak på institusjonsnivå, som sikrer alle barn et kvalifisert tilbud og ansatte kompetanse til å sette inn individrettede tiltak.

Forebygging i barnehagen dreier seg om tidlig innsats, hvor målet er å gi barn best mulige livsvilkår og iverksette tiltak i startfasen av eventuell problemutvikling (Befring, 2004, s. 158). Barnehager har en unik posisjon som universelt psykisk helsefremmende tiltak og en viktig arena for å identifisere barn i risiko (Lekhal et al., 2016, s. 52). Den norske barnehagen bygger på den tyske Pädagogik-tradisjonen, hvor tidlig innsats avhenger av god kvalitet på relasjonene mellom barn og voksne og barns medbestemmelse (Vik, 2014, s. 9). Det er stor enighet i den pedagogiske diskursen om at trygge tilknytninger og relasjoner er et av barnehagens viktigste verktøy for å fremme god, psykisk helse. Samtidig understreker Emilsen og Lehn (2020, s. 120) og Befring (2004, s. 158) at å forebygge en kompleks og til dels tabubelagt problematikk som vold og overgrep krever både helhetlige og målrettede tiltak. I *Rammeplanen for barnehagen* står det at personalet i barnehagen skal «...ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11). Primærforebygging av vold og overgrep bør ifølge Søftestad (2018, s. 264) omfatte informasjonsformidling til befolkningen om hva vold og overgrep er, hvordan det kan hindres og hvor utsatte kan få hjelp. I barnehagen forutsetter dette differensierte tiltak på flere nivåer, deriblant opplæring av profesjonsutøvere, pedagogiske opplegg rettet mot barn og involvering av foreldre (Killén, 2019, s. 29; Wurtele, 2009, s. 7).

Betydningen av å bryte tabuene rundt vold og overgrep har i nyere tid blitt satt på dagsorden (Killén, 2017, s. 153). Leira (1990, s. 17) definerer tabuer som sosiale eller kulturelle forbud mot å synliggjøre eller fortelle. Mens de på den positive siden tydeliggjør og forebygger uakseptabel oppførsel, kan tabuer på den negative siden usynliggjøre, ugyldiggjøre og tie i hjel problematikk (Leira, 1990, s. 17; Søftestad, 2018, s. 57). Empiriske studier av barns formidling av seksuelle overgrep, viser at barrierene for å fortelle til dels skyldes manglende forståelse og muligheter til å dele sine erfaringer (Allnock & Miller, 2013, s. 6; Steine et al., 2017, s. 207). Barn vil også fornemme at andre belastninger som rus og psykisk sykdom i stor grad er tabubelagte emner (Killén, 2017, s. 152). Å møte barn i vanskelige livssituasjoner med taushet, er ifølge Killén (2017, s. 152) en form for offentlig omsorgssvikt. Derimot kan det å

gi barn kunnskap om sunne relasjoner, egne rettigheter, grenser og respekt, samt kompetanse til å uttrykke følelser og fortelle voksne om vanskelige opplevelser, være forebyggende for flere problemstillinger i livet (Allnock & Miller, 2013, s. 55; Daro, 1996, s. 351; Wurtele, 2009, s. 8).

Barnehagen har gode muligheter for informasjonsformidling til barn gjennom både uformelle samtaler og gruppebaserte samlingsstunder. Refleksjoner rundt *hvordan* dette skal gjøres, med tilrettelegging etter alder og tematisk progresjon er et viktig premiss (Emilsen & Lehn, 2020, s. 136; Killén, 2017, s. 153). En forutsetning for samtaler om vonde følelser og hemmeligheter, seksualitet, vold og overgrep, er at barn først lærer om det positive med kropp, følelser, egne rettigheter og grensesetting (Aasland, 2014, s. 100). Ved tematisering i grupper skapes en distanse som gir rom for identifikasjon, assosiasjoner og undring rundt problemstillinger sammen med andre (Holmsen, 2002, s. 78; Killén, 2017, s. 170–171). For barnehagebarn vil også bruk av fortellinger og visuelle verktøy som bilder og lekemateriell være stimulerende metaforer for egne erfaringer (Holmsen, 2002, s. 29; Killén, 2017, s. 169). Denne formen for forebygging bør ifølge Moen et al. (2018, s. 83) gjennomføres av nærkontakter som kan følge opp både barna og temaene over tid. At fagpersoner som barnehageansatte får trene målrettet på sentrale ferdigheter er derfor en forutsetning for informasjonsformidling til barn (Moen et al., 2018, s. 158).

2.2.2 Avdekking

Et av målene med primærforebyggende arbeid er at problemer som krever videre koordinerte tiltak blir identifisert på et tidlig tidspunkt (Killén, 2019, s. 23). Dette innebærer at forebyggende arbeid bør omfatte forberedelser på handling ved eventuell avdekking av vold og overgrep (Raundalen & Schultz, 2016, s. 17). Søftestad (2018, s. 133–135) definerer avdekking som prosessen hvor en hemmelig overgrepsrelasjon blir gjort kjent, og barnet blir beskyttet og får omsorg til å bearbeide sine opplevelser. En reell avdekking består av to trinn, hvor det første er oppdagelse av overgrepet og det andre er offentlig gyldiggjøring av instanser som barnevern og politi (Søftestad, 2018, s. 140–141). Barnehageansatte har ikke mandat til å etterforske mistanker, men har avvergingsplikt og opplysningsplikt ved mistanker om at barn blir eller vil bli utsatt for vold eller overgrep (Barnehageloven, 2005, § 46; Straffeloven, 2005, § 196). Jeg vil her redegjøre for to sentrale veier til avdekking i barnehagekonteksten, henholdsvis voksnes observasjoner og barns fortellinger.

Barnehageansatte har unike muligheter til å få innsikt i barns omsorgs- og livssituasjon gjennom kontinuerlige observasjoner av barns tilknytninger, samspill, atferd og kognisjon (Killén, 2017, s. 209–212). I barnehagen er også leken et viktig middel for å forstå barns indre liv. Ifølge Garbarino (1997, s. 177) gir utfoldelser som lek, fortelling og tegning muligheter til å bearbeide og distansere seg fra opplevelser som det er vanskelig å uttrykke. Minner hos yngre barn kan bli gjenkalt gjennom sanseintrykk eller assosiasjoner, som kan lede ut i spontane utsagn om temaer som eldre barn ville vurdert som skambelagte (Gamst, 2017, s. 78–79; Goodman-Brown et al., 2003, s. 526). Jensen et al. (2005, s. 1409) har funnet at barn kan formidle sine erfaringer hvis de får en mulighet til å fortelle, opplever en mening med å fortelle og det er etablert en sammenheng eller felles referanseramme. Empiriske studier viser at barn i slike situasjoner bruker voksnes reaksjoner som referansepunkter for hva de kan snakke om (Flåm & Haugstvedt, 2013, s. 639; Jensen et al., 2005, s. 1408). Avdekking gjennom barns fortellinger er derfor en dialogisk prosess, som avhenger av voksnes respons og evne til å inngå i samtale (Flåm & Haugstvedt, 2013, s. 640).

Søftestad (2018, s. 113) hevder at «Fagpersoners holdninger, kunnskaper og livserfaringer vil påvirke både *hva* de ser og hører, og *hvordan* de ser og hører». Observasjoner og utsagn kan enten føre til konkrete og åpenbare bekymringer, eller det Lehn og Emilsen (2020, s. 142) betegner som gråsonebekymringer. Der de fleste barnehager har handlingsplaner for rapportering av åpenbare bekymringer, er prosessen med å avklare gråsonebekymringer mer kompleks og langvarig (Lehn & Emilsen, 2020, s. 142). Beslutningsprosessen om å melde gråsonebekymringer avhenger ifølge Lehn og Emilsen (2020, s. 147) av erfaring, kunnskap, kompetanse, støtte fra ledelsen og tilgang på veiledning fra barnevernet. Ved barns spontane og målbevisste fortellinger er også evnen til å ivareta barnet, dokumentere og videreformidle informasjon raskt og til riktige instanser, avgjørende for å avdekke om barnet er utsatt for vold eller overgrep (Søftestad, 2018, s. 120).

2.3 Sentrale faktorer i arbeidet med forebygging og avdekking av vold og overgrep

2.3.1 Kunnskap og kompetanse

I NOU-rapporten *Svikt og svik* står det at «Kunnskap og kompetanse er en av grunnpilarene og den viktigste drivkraften i arbeidet med å forebygge, avdekke og forhindre vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt mot barn» (NOU2017:12, s. 64). Røsdal et al. (2019, s. 37)

redegjør for tre sentrale kompetansebehov i arbeidet med problematikken. *Fenomenforståelse* omfatter kunnskap om hva vold og overgrep er, tegn og symptomer, konsekvenser, risikofaktorer, omfang, samt bevissthet om tabuer (Røsdal et al., 2019, s. 38–39). *Handlings- og henvisningskompetanse* omfatter kunnskap om hvordan forebygge og avdekke, kunnskap om hjelpe- og behandlingsinstanser, om oppfølging av berørte og om relevante lovverk og plikter (Røsdal et al., 2019, s. 39). Her inngår også dokumentasjonskompetanse og samtalemotodisk kompetanse. Søftestad (2018, s. 170) problematiserer at det mangler etablerte samtalevaner om tematikk knyttet til vold og overgrep. Å tilegne seg denne kompetansen fordrer derfor mengdetrening over tid (NOU2017:12, s. 109). Til sist omfatter *samhandlingskompetanse* kunnskap om ulike tjenesters rolle, om strukturer og verktøy som fremmer god samhandling, og kompetanse til å delta i forpliktende samarbeid med relevante instanser (Røsdal et al., 2019, s. 40). Her inngår også relasjonskompetanse, som ifølge Killén (2017, s. 130) er barnehagepersonalets viktigste overordnede kompetanse i møte med barn og foreldre.

Barnehagelærerutdanningen skal kvalifisere til yrkespraksis gjennom å gi kunnskap om vold og seksuelle overgrep, samt ferdigheter i å identifisere tegn, igangsette nødvendige tiltak og samarbeide med aktuelle instanser (Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning, 2012, s. § 2). Smeby (2008, s. 97) understreker at det likevel bestandig er utfordringer i yrkeslivet som krever mer enn instrumentell anvendelse av teoretisk kunnskap. Empiriske undersøkelser tyder på at undervisningen i barnehagelærerutdanningen i stor grad er teoretisk orientert, også i praktiske ferdigheter som samtalekompetanse (Øverlien, 2016, s. 59). På den andre siden forblir mye av kunnskapen som profesjonsutøvere tilegner seg som et biprodukt av erfaring, taus kunnskap (Grimen, 2008, s. 81–82). Profesjonell utvikling og læring er en prosess som går over lengre tid og fordrer kontinuerlig refleksjon i et praksisfellesskap om hvordan kunnskap kan omsettes til praksis (Grimen, 2008, s. 75; Smeby, 2008, s. 97). I arbeidet med vold og overgrep vil mulighetene til å reflektere over kunnskap, holdninger og følelser påvirke evnen til å møte komplekse utfordringer med faglig argumentasjon (Haug, 2019, s. 297; Søftestad, 2018, s. 194). Det er ifølge Moe og Gotvassli (2020, s. 98) først når læringen flyttes fra individnivå til å bli kollektiv at det kan skje endringer i det pedagogiske arbeidet. Som del av kompetansehevingen bør det også opprettes rutiner for samarbeid med veiledende instanser som barnevernet (Haug, 2019, s. 296). Dette fordrer på sin side at det er etablert strukturer for slike læringsarenaer i barnehagen, som rutiner og møtestrukturer som inkluderer de ansatte og rammer inn arbeidet (Moe & Gotvassli, 2020, s. 99).

2.3.2 Barrierer

Arbeid med vold er ifølge Killén (2017, s. 111) en følelsesmessig, holdningsmessig, kunnskapsmessig og metodisk utfordring. I de neste avsnittene vil jeg redegjøre for barrierer eller potensielle hindringer i barnehagelæreres arbeid med forebygging og avdekking, basert på kategoriene individuelle, interne og eksterne barrierer (Emilsen & Bratterud, 2020, s. 68).

Eksterne barrierer er hindringer på samfunnsnivå knyttet til organiseringen og samordningen av samfunnets institusjoner, som får konsekvenser for forebygging og avdekking på institusjons- og individnivå (Emilsen & Bratterud, 2020, s. 69). Fagfolk i utdanningsinstitusjoner er viktige agenter for å overføre verdier til befolkningen, men deres arbeid er dels priggitt politiske beslutninger og statlige reguleringer (Caplan, 1964, s. 63; Smeby, 2008, s. 94). Underveisevalueringen av myndighetenes opptrappingsplan mot vold, viser at det i barnehage og skole satses på tiltak med juridiske og pedagogiske virkemidler, og økt fokus på tematikken i profesjonsutdanninger (Myrvold et al., 2020, s. 47). Satsningen er i liten grad dekket av økonomiske virkemidler. I to empiriske studier rapporterer barnehagelærerstudenter at de ikke får tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om tematikken i utdanningen, og at undervisningen om vold og overgrep i liten grad prioriteres (Pedagogstudentene et al., 2019, s. 10; Øverlien, 2016, s. 57). Tiltak på samfunnsnivå er vesentlig for realiseringen av gode betingelser på institusjonsnivå, men et godt juridisk rammeverk er i seg selv utilstrekkelig uten en ressursfordeling i utdanningsinstitusjoner for at politiske mål kan tre i kraft (Killén, 2017, s. 233; Søftestad, 2018, s. 62).

Interne barrierer er faktorer som hindrer forebygging og avdekking på institusjonsnivå (Emilsen & Bratterud, 2020, s. 69). Moe og Gotvassli (2020, s. 83–84) hevder at barnehagens kvalitet i arbeidet med vold og overgrep må utvikles på områdene kompetanse, samarbeid, rutiner og pedagogisk innhold. Identifiserte kompetansegap er i stor grad knyttet til samtaler med barn og foreldre, hvordan bekymringer skal følges opp, dokumenteres og rapporteres, og rutiner for dialog med barnevernet (Emilsen & Bratterud, 2011, s. 120; Røsdal et al., 2019, s. 43). Barnehageansatte oppgir at de ønsker mer veiledningsmaterieell for fremgangsmåter, spesielt knyttet til vanskelige samtaler (Naper et al., 2017, s. 54). En svak organisasjonskultur med manglende retningslinjer, sosial støtte og strukturelle utfordringer som manglende tid og ressurser har også vist seg å vanskeliggjøre dette arbeidet (Albæk et al., 2017, s. 237). I studien til Naper et al. (2017, s. 46) svarer kun 29.5% av styrere at de har faste rutiner for å ta opp temaet seksuelle overgrep i personalgruppen. I Bufdir (2015, s. 24–25) sin kartlegging

arbeider ingen styrere systematisk med forebygging; de som har benyttet kurs eller opplæringsprogrammer manglet en strategi for videre bruk. Kenny (2004, s. 1315) fant også at lærere frykter de ikke vil få støtte fra ledelse og kolleger i arbeidet med å forebygge, avdekke og rapportere vold og overgrep.

Individuelle eller personlige barrierer omfatter opplevelser av uro, kaos og følelsesmessige reaksjoner (Emilsen & Bratterud, 2020, s. 69). Killén (2012, s. 69) skisserer en rekke overlevelsestrategier i møte med vold, som kan prege fagpersoners vurderinger, holdninger og handlinger. Reaksjonene kan oppstå i møte med det overveldende, sjokkerende eller det som berører nære relasjoner (Isdal, 2017, s. 55–56). Kompleksiteten i disse utfordringene kan føre til en rolleforvirring, som sår tvil rundt faglige og yrkesetiske forpliktelser (Killén, 2012, s. 77). I *Rammeplan for barnehagen* står det at barnehageansatte skal legge til rette for godt foreldresamarbeid og tett dialog med hjemmet (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 29).

Usikkerhet rundt barns omsorgssituasjon utfordrer imidlertid den tradisjonelle samarbeidsrollen og kan hindre fagpersoner i å ta opp sin bekymring med foreldre eller barnevern (Killén, 2017, s. 181). Relasjonen kan også føre til overidentifisering med foreldre og en bagatellisering av bekymringer for barnet (Killén, 2012, s. 69). I undersøkelsen til Haugset et al. (2015, s. 54) svarer 45.6% av barnehagestyrere at det stemmer godt at frykten for å ødelegge samarbeidsrelasjonen til foreldre hindrer barnehager i å rapportere bekymringer. I hvilken grad slike mekanismer blir aktivert hos den enkelte, avhenger av kompetanse, erfaring og trygghet (Isdal, 2017, s. 108). Å bevare profesjonalitet fordrer ifølge Søftestad (2018, s. 185) at det foregår en refleksjon rundt følelsesmessige reaksjoner og holdninger i et kollegialt fellesskap.

2.4 Programbruk i arbeidet med forebygging og avdekking

Det er i senere år utviklet et mangfold av programmer og verktøy for barnehagen, som kartleggingsverktøy, pedagogiske programmer og relasjonskompetanseverktøy (Pettersvold & Østrem, 2012, s. 12). Utbredelsen av programmer og verktøy i norsk barnehagekontekst må ifølge Gotvassli og Vannebo (2016, s. 27–28) forstås med bakgrunn i kvalitetsreformen i utdanningssektoren; en masteridé som har økt både etterspørsel og tilbud av ferdige løsninger for å møte nye krav.

2.4.1 Programmer for å forebygge og avdekke vold og overgrep

Programmer mot vold og overgrep ble tatt i bruk i Norge på 1980-tallet (Førland & Mossige, 1993, s. 25). På 1990-tallet var de mest utbredte programmene «Trygg og Sterk» og «Det er min kropp», begge basert på amerikanske og britiske programmer rettet mot barn fra 5 år (Førland & Mossige, 1993, s. 26). I evalueringen av programmene diskuterer Førland og Mossige (1993, kap. 3.9) viktigheten av at fagpersoner får opplæring i kunnskap om vold og overgrep, samt redskaper til å snakke med barn om tematikken. Dette blir også problematisert i studien til Abrahams et al. (1992, s. 234), hvor 92% av lærere vurderer programmer for informasjonsformidling til barn som verdifulle, men 64% føler seg diskvalifisert til å iverksette dem. De senere årene har nye programmer og verktøy blitt utviklet av ulike eksterne aktører. Flertallet bygger på de samme to grunnpremissene for vellykket forebygging og avdekking; at barn må få kunnskap om vold og overgrep, og ha tilgang på kompetente og trygge voksne (Weiss & Strand, 2020, s. 13; Wurtele, 2009, s. 11).

Programmer for informasjonsformidling til barn har tradisjonelt vært rettet mot seksuelle overgrep (Wurtele, 2009, s. 3). Metastudier av internasjonale programmer har funnet positive effekter når det gjelder å øke barns kunnskap om kroppen, passende og upassende berøringer, vold og overgrep, og ferdigheter i grensesetting (Blaasvær & Baiju, 2019, s. 38; Walsh et al., 2015, s. 26). Nyere studier avviser samtidig at informasjonsformidlingen påfører barn skade eller frykt (Walsh et al., 2015, s. 26). Den statistiske effektstørrelsen og varigheten av effektene i flere programmer er det knyttet større usikkerhet til (Blaasvær & Baiju, 2019, s. 45). Det mangler også evidens på hvorvidt programmer i realiteten reduserer risikoen for å bli utsatt for vold og overgrep (Davis & Gidycz, 2000, s. 261). Ifølge metastudier har programmer for barn best effekt hvis de er av lang varighet og integrert i daglig praksis, hvis barn får delta aktivt, hvis materialet er alderstilpasset og stimulerende, og hvis programmene inkluderer lærer- og foreldrerettede komponenter (Davis & Gidycz, 2000, s. 262; Manheim et al., 2019, s. 751–752; Walsh et al., 2015, s. 27).

Når det gjelder programmer for kompetanseheving av fagpersoner i forebygging og avdekking av vold og overgrep, foreligger det generelt lite nordisk forskning og ingen eksperimentelle studier som sammenligner tiltaks- og kontrollgrupper (Wollscheid et al., 2020, s. 61). Enkelte internasjonale, eksperimentelle studier viser imidlertid positive effekter. McGrath et al. (1987, s. 127–128) fant at lærere som fikk arbeidsplassbasert opplæring hadde signifikant mer kunnskap enn kontrollgruppen om tegn på seksuelle overgrep og psykisk

vold, samt hvordan og når mistanker skal rapporteres. Tilbøyeligheten til å rapportere vagere mistanker om vold økte også med opplæring i studien til Hawkins og McCallum (2001, s. 310). Goebbels et al., (2008, s. 948–949) fant imidlertid ikke at antall timer med barnevernsundervisning var en signifikant bidragsyter for å avdekke vold og overgrep, sammenlignet med lang arbeidserfaring og høy utdanning. I Alvarez et al. (2004, s. 570–572) sin metastudie av barrierer i dette arbeidet blir det anbefalt flere komponenter som bør inngå i kompetansehevingsprogrammer, deriblant teoretisk kunnskap om vold og overgrep, retningslinjer og juridiske aspekter ved rapportering, samt rutiner for samarbeid med foreldre og instanser som barnevern.

2.4.2 Kritikk og kunnskapsstatus

Incentivet om programbruk i barnehagen bygger på mange elementer fra den anglo-amerikanske tilnærmingen til utdanningsfeltet, hvor programbruk blir legitimert som kostnadseffektive kvalitetsverktøy for tidlig innsats (Pettersvold & Østrem, 2012, s. 15; Vik & Hausstätter, 2014, s. 53). Et instrumentalistisk verdisyn på tidlig innsats motstrider ifølge Vik (2014, s. 2, 10) den sosialpolitiske rollen og det pedagogiske grunnsynet som kjennetegner norske barnehager, hvor barns perspektiver og relasjoner er styrende for pedagogisk praksis. Det er ifølge Glad et al. (2010, s. 27) grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt internasjonale programmer har pedagogisk relevans i Norge. Ved at standardiserte verktøy utarbeidet av eksterne aktører får sette sitt preg på barnehagens pedagogikk, hevder Pettersvold og Østrem (2012, s. 16) at fagkunnskapen og yrkesprofesjonaliteten til barnehagelærere kan bli svekket. Barnehagelæreres egen kritikk er rettet mot programmets verdigrunnlag, manglende argumenter for prioritering av programmer, manglende muligheter for medvirkning og manglende tilførsel av ekstra tid og ressurser (Pettersvold & Østrem, 2018, s. 186–187). Hvorvidt programmer for å forebygge og avdekke vold og overgrep er gjenstand for samme kritikk har det ikke vært mulig å finne studier på. Barnehageansatte oppgir imidlertid at de ønsker mer kompetanse og veiledningsmateriell i arbeidet med vold og overgrep (Emilsen & Bratterud, 2011, s. 120; Naper et al., 2017, s. 54).

Kunnskapsstatus i dag er at det mangler forskning på hvordan barnehager arbeider med forebygging av vold og overgrep (Prop. 12 S (2017-2021), s. 37). Norske programmer og verktøy mangler vitenskapelig dokumentasjon og prosessen med å utbedre dette vil være tidkrevende (Moen et al., 2018, s. 153). Det er metodologisk utfordrende å måle reelle

effekter av tiltak som også påvirkes av kontekstuelle forhold, samt etisk utfordrende fordi det vil innebære å unnlate kontrollgrupper opplæring (Moen et al., 2018, s. 153; Wollscheid et al., 2020, s. 61). I mellomtiden kan tiltak vurderes med utgangspunkt i evalueringer og brukertilfredshet, for å utvikle retningslinjer for systemer som fungerer (Daro, 1996, s. 344; Moen et al., 2018, s. 153). Eksempelvis viser brukerevalueringen til Stine Sofies Stiftelse at deres program gir barnehageansatte økt kunnskap, handlingskompetanse og bevissthet om eget ansvar ved bekymringer for barn (Stine Sofies Stiftelse & PWC, 2021). Betydningsfulle faktorer for vellykket implementering av tiltak må imidlertid også kartlegges (Bufdir, 2015, s. 5). Glad et al. (2010, s. 28) argumenterer for at «Arbeidet med å forebygge overgrep mot barn bør samordnes og gjennomføres som en helhetlig plan, ikke som mer eller mindre tilfeldige tiltak som ikke evalueres systematisk». Å undersøke hvordan barnehagelærere generelt opplever nytteverdien av programmer og verktøy i dette arbeidet, kan gi en indikasjon på hvorvidt programbruk bør evalueres som legitime tiltak. Dette vil, i tråd med Bufdir (2015, s. 5) sin anbefaling, kunne gi føringer for en videre overordnet strategi for barnehagers arbeid med problematikken.

3. Metode

Første del av dette kapittelet gir en redegjørelse av det vitenskapsteoretiske grunnlaget for studien. I kapittel 4.2 redegjør jeg for studiens populasjon, informantrekruttering og utvalg. I kapittel 4.3 blir fasene i datainnsamlingen presentert. I kapittel 4.4 og 4.5 redegjør jeg for forberedelser og tilnærminger til analysene. Avslutningsvis diskuterer jeg kvalitetskriteriene for studien, og hvilke etiske vurderinger som er tatt i betraktning gjennom arbeidet med masteroppgaven.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Denne studien tar utgangspunkt i det pedagogiske kunnskapsfeltet, som i dag er underlagt den interdisiplinære utdanningsvitenskapen (Sæverot, 2014, s. 237). Forskning på utdanningsfeltet bygger på ulike paradigmer, forstått som overordnede filosofiske og teoretiske tradisjoner for hvordan man forstår og undersøker virkeligheten og utvikler kunnskap (Cohen, 2018, s. 8). Å reflektere over det vitenskapsteoretiske grunnlaget er viktig for å klargjøre rammeverket for valg av metoder for å innhente og analysere data og presentere kunnskap (Cohen, 2018, s. 34). Denne studien er en empirisk undersøkelse av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, slik det oppleves av et utvalg barnehagelærere. Sammenhenger mellom programbruk og barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep, vil bli undersøkt med en deduktiv tilnærming som tester teoribaserte hypoteser. Deduktive og hypotesedrevne tilnærminger har tradisjonelt vært knyttet til det positivistiske paradigmet, hvor virkeligheten og kunnskapen blir forstått som empirisk, målbar og universell, og forskeren som en objektiv observatør (Cohen, 2018, s. 10). Barnehagelæreres meninger om programmets nytteverdi blir i større grad undersøkt med en induktiv tilnærming for å utvikle kunnskapsfeltet, da det ikke har vært mulig å finne tidligere undersøkelser på området. Induktiv forskning tar ofte utgangspunkt i post-positivistiske paradigmer, som har en fortolkende tilnærming til verden og kunnskapen (Cohen, 2018, s. 19).

Det pedagogiske kunnskapsfeltet har utviklet seg ulikt i forskjellige kontekster, hvor den interdisiplinære, engelskspråklige tradisjonen som i dag har hegemoni, har en mer objektiv tilnærming til kunnskapsutvikling (Biesta, 2013, s. 179). Den norske barnehagepedagogikken bygger i større grad på tradisjoner fra den tyskspråklige verden, hvor pedagogikken blir sett på som en autonom vitenskap og forskningen bærer preg av kontekstuelle og verdiladede fortolkninger (Biesta, 2013, s. 179; Vik, 2014, s. 4–5). Sæverot (2014, s. 242) hevder at

særtrekket ved pedagogisk forskning er at den blir gjort pedagogisk relevant gjennom å trekke koblinger fra teori og empiri til pedagogisk praksis. Dette er målet i diskusjonen av empiriske funn og teori i denne studien. Studien *måler* barnehagelærernes vurderinger og meninger, men datamaterialet representerer informantenes subjektive og kontekst-spesifikke vurderinger. Funnene kan med visse forbehold generaliseres til en større norsk barnehagekontekst, men den pedagogiske tilnærmingen begrenser oppgavens internasjonale relevans. Jeg motsetter meg med dette den positivistiske forståelsen av den sosiale virkeligheten som fullstendig objektiv. Imidlertid vil jeg utvise selvrefleksivitet og motvirke at mine subjektive meninger og erfaringer som barnehagelærer er styrende for forskningsprosessen (Cohen, 2018, s. 27).

3.1.1 Kvantitativ tilnærming

Kvantitative tilnærminger har tradisjonelt vært knyttet til det positivistiske paradigmet, hvor de grunnleggende antagelsene er at kunnskapen og virkeligheten kan undersøkes gjennom systematiske mål av strukturert data (Cohen, 2018, s. 10). For å få en bedre forståelse av hva en kvantitativ tilnærming er, argumenterer De Vaus (2014, s. 6) for at den underliggende logikken bak fasene i forskningsprosessen må diskuteres. I datainnsamlingsfasen, kan data innhentes systematisk og strukturert, men like fullt inneholde rike, subjektive beskrivelser (De Vaus, 2014, s. 6). Som beskrevet senere vil data i denne studien bli innhentet gjennom en strukturert metode. Resultatene representerer likevel barnehagelæreres subjektive vurderinger, og bør derfor ikke forstås som en objektiv fremstilling av virkeligheten. I analysefasen er den underliggende logikken og graden av struktur i form av statistiske analyser, avgjørende for at tilnærmingen her blir vurdert som kvantitativ (De Vaus, 2014, s. 7). I presentasjonen av resultater vil også søkelyset være på frekvenser og sammenhenger, fremfor rike beskrivelser.

Tematikken i studien er imidlertid også egnet til å undersøke med kvalitative metoder som kan gå i dybden på barnehagelærernes vurderinger. Begrunnelsen for valget av kvantitativ tilnærming springer ut fra ønsket om å kartlegge et større omfang av vurderinger i barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep, og utforske sammenhenger mellom programbruk og andre faktorer. Mens det allerede foreligger kvalitative studier som undersøker fagpersoners arbeid med vold og overgrep, har jeg ikke lykket i å finne en bredere kartlegging av barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep i lys av fremveksten av programmer og verktøy (Gotvassli & Vannebo, 2016, s. 17).

3.1.2 Spørreundersøkelse som metode

Datainnsamlingsmetoden som blir benyttet i denne studien er en nettbasert og strukturert spørreundersøkelse. Spørreundersøkelse er en form for survey, en samlebetegnelse for metoder som innhenter data på et gitt tidspunkt og i en spesifikk gruppe, med formål å beskrive, utforske eller sammenligne standardisert og systematisk informasjon (Cohen, 2018, s. 334; De Vaus, 2014, s. 4). Denne spørreundersøkelsen er utarbeidet og gjennomført i Nettskjema. Å bruke nettbaserte spørreundersøkelser er ressursbesparende, gjør det enklere å garantere anonymitet, samle større mengder data, og har tekniske fordeler som reduserer mengden «missing data» (Cohen, 2018, s. 362). På den andre siden har forskeren mindre kontroll over utførelsen av undersøkelsen, både når det gjelder å sikre informanternes deltagelse og oppklare misforståelser underveis, noe som ofte fører til en lavere responsrate (Cohen, 2018, s. 363). Fordelene og ulempene ble veid opp mot hverandre, men den økende smitten av Covid-19 bidro til at en nettbasert undersøkelse ble vurdert som mest hensiktsmessig. Hvilke forhåndsregler som ble tatt for å motvirke lav responsrate blir utdypet i kapitlene om datainnsamling.

3.2 Populasjon og utvalg

3.2.1 Populasjon og informantrekruttering

I et forskningsprosjekt er *populasjonen* alle personer man ønsker å innhente kunnskap om (Nardi, 2018, s. 116). Populasjonen i denne masteroppgaven er barnehage- og førskolelærere i Oslo, som ifølge statistikkbanken til Oslo Kommune (u.å.) besto av 3774 individer i 2020. Barnehagelærerutdanning er satt som kriterium for deltagelse av tre årsaker. For det første er barnehagelærere den profesjonen som er utdannet spesielt for å ivareta barnehagens oppgaver, og som har ansvaret for at krav i lovverk etterfølges på avdelingen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 15). For det andre er hensikten å sammenligne populasjonen basert på hvorvidt informantene bruker programmer eller ikke. For det tredje vil bruk av barnehagelærere som informanter gjøre det mulig å si noe om kvaliteten på profesjonsstudiet når det gjelder undervisning om vold og overgrep, sett fra barnehagelærernes perspektiv.

Begrensede faktorer som tid, ressurser og tilgang på informanter fører til at man i forskningsprosjekter opererer med et *utvalg* av populasjonen (Cohen, 2018, s. 202). Fordi jeg anså det som viktig at utvalget møtte kriteriet for deltagelse, ble informantrekruttering via sosiale medier utelukket. Jeg valgte i stedet å kontakte barnehagestyrere i Oslo, slik at de

kunne videreformidle informasjonen til sine barnehagelærere. Jeg utarbeidet derfor en liste over Oslos barnehager basert på oversiktene til Oslo Kommune (2021) og Utdanningsdirektoratet (u.å.). Barnehagen jeg selv jobber i ble ekskludert av habilitetsgrunner og forskningsetiske hensyn. Åpne barnehager og familiebarnehager ble ekskludert fordi de har andre krav til pedagogisk bemanning (Forskrift om familiebarnehager, 2005, §6). Den endelige listen besto av 594 barnehager. Som redegjort for i kapittel 1.4, har private barnehagekjeder som Kanvas og Ulna utviklet egne voldsforebyggende verktøy. Mange bydeler i Oslo har også innført barnehagepakken til Stine Sofies Stiftelse. Det foreligger ikke oversikt over bruken av de øvrige verktøyene og programmene inkludert i studien.

Når arbeidet med informantrekrutteringen pågikk i januar 2021 hadde Oslo kommune inngripende tiltak i barnehager for å hindre smitte av Covid-19. Jeg sendte derfor kort informasjon på e-post til barnehagestyrerne, slik at de kunne ta valget om å delta på et passende tidspunkt. Etter første invitasjon fikk jeg svar fra 92 barnehager, og ved andre påminnelse ytterligere 38 barnehager. Totalt fikk jeg tilbakemeldinger fra 21.9% av barnehagene i Oslo, hvor 22 avslo invitasjonen. Denne strategien rekrutterte 239 informanter, som alle fikk tilsendt en personlig invitasjon til en lukket spørreundersøkelse i Nettskjema. Da enkelte av informantene formidlet at de ikke fant invitasjonen fra Nettskjema, opprettet jeg to uker senere en identisk undersøkelse med en åpen invitasjonslink som jeg kunne sende via egen e-post. I et forsøk på å øke responsraten ble denne invitasjonslinken også sendt til barnehagestyrerne jeg ikke hadde hørt fra under informantrekrutteringen. Selv om det ble informert om kriteriet for deltagelse i e-posten til styrerne og på første side i den åpne undersøkelsen, har jeg ingen garanti for at det kun er barnehagelærere som har fått tilsendt og besvart den åpne undersøkelsen. For å ivareta personvernet til informantene, ble de heller ikke bedt om å oppgi barnehagens navn. Hvor mange barnehager som er representert i det totale utvalget av barnehagelærere vites derfor ikke.

3.2.2 Beskrivelse av utvalget

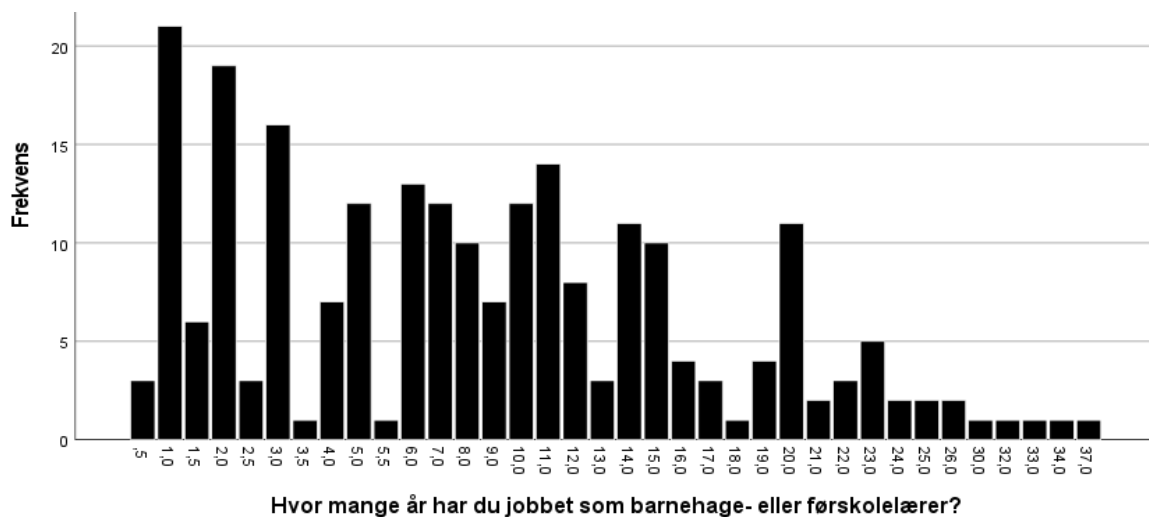
Utvalget er en form for ikke-sannsynlighetsutvalg hvor informantene ikke er tilfeldig trukket fra populasjonen, men deltar frivillig (Cohen, 2018, s. 222). Ved frivillig deltagelse kan resultatene bli preget av at de som velger å delta kan ha andre egenskaper enn de som takker nei (Nardi, 2018, s. 126). Med et ikke-sannsynlighetsutvalg må det derfor tas forbehold for å trekke slutninger om populasjonen basert på funn i undersøkelsen (Cohen, 2018, s. 222).

Kriteriet for deltagelse gjør imidlertid utvalget relativt homogent, noe som minsker behovet for et like stort utvalg som om informantene hadde ulik utdanningsbakgrunn (Cohen, 2018, s. 204). Etersom jeg ønsket å danne to grupper av utvalget, hadde jeg likevel som mål å innhente 200 svar for å sikre store nok gruppestørrelser for statistiske analyser. På den lukkede undersøkelsen som ble sendt til de 239 informantene som takket ja til deltagelse, var responsraten på 66.9% (n = 160). Det ble videre innhentet 74 svar fra den åpne undersøkelsen. Totalt består utvalget av 234 informanter, som utgjør 6.2% av populasjonen barnehagelærere i Oslo (N = 3774) per 2020 (Oslo Kommune, u.å.).

Variasjonen i utvalgets arbeidserfaring er stor ($M = 9.48$, $SD = 7.59$) (Figur 4.1). Det er en overrepresentasjon av barnehagelærere med mindre arbeidserfaring og en utflating av lengre yrkesaktivitet. For å undersøke om arbeidserfaring utgjør en forskjell på arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, ble informantene delt i to grupper basert på medianen for utvalgets arbeidserfaring. 53.2% av informantene har en arbeidserfaring på 8 år eller mindre, mens 46.8% har en arbeidserfaring på 8.1 år eller mer.

Figur 3.1

Informantenes Arbeidserfaring

For å kunne undersøke hvorvidt alder på avdelingens barnegruppe utgjør en forskjell, ble utvalget også delt i tre grupper etter vanlig aldersinndeling for barnegrupper. 44% av informantene jobber med små barn (Tabell 4.1). Gruppen for småbarn inkluderer alle som arbeider på avdelinger med kombinasjoner av ett-, to- og treåringer. 41.9% jobber med store barn i alderen tre til seks år. Alderen for å flytte barn fra småbarn- til storebarnsavdeling

varierer. Hvorvidt informantene som oppgir at de arbeider med treåringer er plassert i gruppen for små eller store barn, avhenger av alderen de oppgir for andre barn i gruppen. 14.1% jobber med blandede barnegrupper bestående av ulike kombinasjoner av ett- til seks-åringer. I analyser av sammenhenger mellom alder på barnegruppen og andre variabler vil kun gruppene for småbarn og store barn bli brukt, ettersom relativt store og like grupper er en forutsetning for god reliabilitet i statistiske analyser (De Vaus, 2014, s. 79).

Tabell 3.1

Informantene Fordelt på Alder på Barnegruppen

Barnegruppe	<i>n</i>	%
1 Småbarn 1-3 år	103	44.0
2 Store barn 3-6 år	98	41.9
3 Blandet gruppe 1-6 år	33	14.1
Totalt	234	100.0

3.3 Datainnsamling

3.3.1 Utarbeidelse av spørreundersøkelsen

Det første trinnet i prosessen med å utarbeide en spørreundersøkelse innebærer å definere hvilke konsepter som skal undersøkes (De Vaus, 2014, s. 41). For å sikre god begrepsvaliditet og en sterk teoretisk forankring for operasjonaliseringen av konsepter, foretok jeg flere søk og gjennomganger av relevant teori og empiriske studier av tematikken jeg undersøker i studien (De Vaus, 2014, s. 51). Ettersom gode operasjonaliseringer blant annet kan sikres gjennom bruk av allerede utarbeidede og veletablerte skalaer, gjorde jeg også søk på tidligere undersøkelser.

Konseptet *programbruk* og *meninger om programmer* er operasjonalisert med bakgrunn i empiriske studier av programmer rettet mot barn og fagpersoner (blant annet Alvarez et al., 2004; Blaasvær & Baiju, 2019; Førland & Mossige, 1993; McGrath et al., 1987; Walsh et al., 2015) samt teori om kritikk mot programmer (Pettersvold & Østrem, 2018; Vik, 2014). Barnehagelærernes arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep er operasjonalisert i konseptene *kunnskap* og *kompetanse* (Røsdal et al., 2019), samt *barrierer* (Albæk et al., 2017; Emilsen & Bratterud, 2020; Killén, 2012, 2017). Spørsmål om barrierer i rapportering til barnevernet (Vedlegg 1, spørsmål 46-55) er hentet fra Haugset et al. (2015, Vedlegg 1,

spørsmål 39). Utdypende spørsmål om tematisering i barnehagen (Vedlegg 1, spørsmål 35-36) er hentet fra Naper et al. (2017, Vedlegg 1, spørsmål 20, 23). Konseptet *samtaler med barn* er operasjonalisert med bakgrunn i teori om informasjonsformidling til barn (Emilsen & Lehn, 2020; Killén, 2017; Aasland, 2014). Spørsmålene om temaer for samtaler med barn er basert på innhold i programmer inkludert i studien (se kap. 1.4) og empiri om barnerettede programmer (Blaasvær & Baiju, 2019; Walsh et al., 2015). Spørsmål 40, 41, 42 og 69 er inspirert av undersøkelsen til Redd Barna (2020), men tilpasset informantene i denne studien. Den uttømmende teoretiske forankringen for konseptene er redegjort for i teorikapitlet.

Det neste trinnet i prosessen omfatter en forflytning fra det abstrakte til det konkrete, hvor teori blir operasjonalisert i variabler og indikatorer eller spørsmål som dekker alle relevante aspekter ved konseptene (De Vaus, 2014, s. 45). Hvordan spørsmålene utformes er avgjørende for hvorvidt de fungerer som valide og reliable måleinstrumenter; målet er å sikre at informantene forstår dem så likt som mulig (Mordal, 1989, s. 62, 95). For å sikre anonymiteten til informantene anbefalte NSD å utelate åpne spørsmål (se vedlegg 2). Etersom spørreundersøkelsen derfor kun består av lukkede spørsmål i form av dikotome, flervalg- eller ratioidataspørsmål, var det av vesentlig betydning å utvikle uttømmende svaralternativer. Fremfor å inkludere alternativet «Vet ikke», som kan føre til at informanter ikke tar stilling til spørsmål, anbefaler De Vaus (2014, s. 106) alternativer som «Middels» og «Verken eller» som ikke tvinger svar i en bestemt retning. «Vet ikke/Ikke relevant» er likevel inkludert i enkelte spørsmål, som opplevelsen av ulike barrierer i arbeidet (Vedlegg 1, spørsmål 37-45). Dette er delvis basert på tilbakemeldinger i pilotstudien, og på en vurdering av at spørsmål som oppleves vanskelige eller provoserende kan føre til drop-out og svekke undersøkelsens reliabilitet (De Vaus, 2014, s. 96). For å ta høyde for mangler har enkelte flervalgsspørsmål «Annet» som avkrysningsalternativ. Det vil ikke være mulig å vite hva informantene legger i disse svarene. Videre unngikk jeg ekstremene «aldri/alltid» og varierte retningen på påstander, for å motvirke typiske responsmønstre (Nardi, 2018, s. 83–84). I Nettskjema ble spørsmålene fordelt i ulike sekvenser etter tematikk.

3.3.2 Pilotundersøkelser

Pilotering av undersøkelser er essensielt for å øke reliabilitet og validitet, og for å teste hvordan gjennomføringen av undersøkelsen oppleves for informantene (Cohen, 2018, s. 496). Ifølge De Vaus (2014, s. 114) bør man i første omgang teste at de konkrete spørsmålene i

undersøkelsen er relevante, enkle og tydelige, samt at svaralternativer er uttømmende. Dette arbeidet ble gjort fortløpende. Spørsmål og svaralternativer ble finjustert etter gjennomlesning av teori, og ved hjelp av veileder sine innspill til videre operasjonalisering av konsepter. Når spørsmålene var utviklet og lagt inn i Nettskjema, ba jeg fem bekjente om å gå gjennom undersøkelsen via en åpen link for å se etter grammatiske feil.

Den andre fasen av piloteringen omfattet testing av spørreundersøkelsen i sin helhet. For å gjennomføre dette kontaktet jeg barnehagelærere fra tidligere studie og nåværende arbeidsplass som ikke er del av studiens utvalg. Totalt ti stykker bidro i piloteringen, hvorav fem ga meg konkrete tilbakemeldinger. De Vaus (2014, s. 115) argumenterer for at respondentene ikke bør informeres om at de deltar i en pilotundersøkelse, for å gjøre gjennomføringen så autentisk som mulig. Jeg valgte likevel å be fem stykker om å komme med tilbakemeldinger på spørsmål og svar, for å sikre et kritisk blikk på undersøkelsen. I piloteringen var åpne kommentarfelt inkludert for å teste om svaralternativene var uttømmende. Etter piloteringen la jeg til to nye programmer som avkrysningsalternativer i spørsmålet om kjennskap til programmer, og en ny påstand om programmers nytteverdi. Svaralternativet «Vet ikke/Ikke relevant» ble lagt til spørsmålene om barrierer etter tilbakemeldinger om vansker med å besvare påstandene. Resultatene fra piloteringen ble testet sammen med kodeboken i SPSS og deretter slettet fra Nettskjema.

3.3.3 Gjennomføring av undersøkelsen

Spørreundersøkelsen ble sendt til informantene i uke 7. På tross av at NSD hadde vurdert undersøkelsen som anonym og at jeg derfor ikke trengte å innhente samtykke, valgte jeg å sende ut et informasjonsskriv for å sikre at informantene fikk informasjon om prosjektets formål og betydningen av deres deltagelse. Dette var et forsøk på å øke responsraten. Som nevnt er en av ulempene ved å gjennomføre nettbaserte spørreundersøkelser at forskeren ikke er tilstede for å oppklare usikkerheter og besvare spørsmål (Cohen, 2018, s. 502). Jeg anså det derfor som viktig å opprette kontakt med informantene og tydeliggjøre at jeg var tilgjengelig for spørsmål og kommentarer.

Omtrent en uke etter at spørreundersøkelsen var sendt ut hadde jeg fått svar fra 108 informanter. Samtidig fikk jeg e-post fra to av informantene om at invitasjonslinken fra Nettskjema var havnet i søppelpost. Jeg sendte derfor ut en ny e-post med informasjon om

dette, som sammen med fire automatiske påminnelser bidro til å øke responsen til 160 svar. Jeg opprettet som nevnt også en identisk, men åpen undersøkelse to uker etter invitasjonene til den lukkede undersøkelsen var sendt ut. De to undersøkelsene var åpne fra 18. februar til 20. mars for å sikre at ingen mistet muligheten til å delta på grunn av karantene eller fravær fra jobb.

3.4 Analyseforberedelser

3.4.1 Koding og klargjøring av datamaterialet

For å kunne overføre og bruke datamateriale fra spørreundersøkelser i et statistisk program, må spørsmål og svar kodes ved å tildeles numeriske verdier (De Vaus, 2014, s. 151). I forkant av analysene ble det derfor utarbeidet en kodebok i Nettskjema. I kodeboken ble hver variabel tildelt et navn, og verdiene en numerisk kode. Dikotome spørsmål ble kodet med 0 for nei og 1 for ja, og hvert mulige svar på flervalgsspørsmål fikk en numerisk verdi. I spørsmål med vurderingsskalaer ble svarene kodet etter Likert-skalaen, eksempelvis 1 for «Helt uenig» og 5 for «Helt enig». Variabler målt på ratio-skala, som arbeidserfaring og varighet for programbruk, frembrakte egne numeriske verdier.

Da undersøkelsene var stengt ble besvarelsene lastet inn i SPSS versjon 27. Den lukkede og åpne spørreundersøkelsen ble slått sammen til én datafil og kodeboken fra Nettskjema ble lastet inn som syntaks før dataene ble klargjort for analyse. Klargjøring av datamaterialet innebærer å gå over svar for å avdekke missing data og rette opp i eventuelle feil (De Vaus, 2014, s. 161). Variablenes målenivå og verdier ble sjekket, før deskriptiv statistikk og frekvensanalyser ble gjennomført. Seks feil ble funnet i ratio-data-spørsmålene om antall år i yrket og varighet for programbruk, sammen med et manglende svar i en av skalaene. Disse ble endret til «missing» verdier. Videre ble svarene «Vet ikke/Ikke relevant» lagt inn som «missing». «Missing data» reduserer mengden valide svar i undersøkelsen og kan påvirke resultater av analyser (De Vaus, 2014, s. 174). I dette tilfellet representerer «missing data» usystematiske feil som trolig skyldes unøyaktighet i utfyllingen av skjemaet, og utgjør derfor ikke et problem for videre analyser.

Som en del av analyseforberedelsene utviklet jeg videre nye variabler ved å summere eller gruppere variabler (De Vaus, 2014, s. 168). Som nevnt tidligere ble det dannet en ny variabel med to grupper for arbeidserfaring og en variabel med tre grupper for alder på barna. Det ble

også dannet en ny sumvariabel for antall programmer informantene kjenner til og en sumvariabel for antall komponenter i programmer informantene bruker.

3.4.2 Utvikling av skalaer

Avslutningsvis utviklet jeg sumskalaer av variablene som måler samme konsept. Negativt ladede spørsmål ble først reversert (Vedlegg 1, Spørsmål 15, 16, 43, 44, 45, 70, 71 og 72). For å teste i hvor stor grad spørsmålene i den enkelte skala måler samme konsept og samsvarer med resterende spørsmål, gjennomførte jeg korrelasjonsanalyser av hvert item eller spørsmål (*Corrected Item-total*). Denne korrelasjonskoeffisienten går fra -1 til 1, og bør som hovedregel være på minst .3 for å bevare spørsmålet i skalaen (De Vaus, 2014, s. 184). Skalaens reliabilitet ble deretter testet med korrelasjonskoeffisienten *Cronbach's alfa* som går fra 0 til 1, hvor .7 ofte er minimumskravet for å konstatere at skalaen er reliabel (Pallant, 2020, s. 105). Jeg sjekket samtidig hvorvidt alfa blir styrket eller svekket hvis spørsmål blir fjernet fra skalaene (*Alpha If Item Deleted*). Resultatene av reliabilitetsanalysene er presentert i tabell 3.2. Ettersom alfa er sensitiv for antall item (Pallant, 2020, s. 106) og flere av skalaene består av færre enn 10 spørsmål, vil også minimum og maksimum korrelasjon mellom item i skalaen bli presentert i tabellen (*Summary Item Statistics*).

Skalaen *Meninger om programmer* består av spørsmål 8 til 16, og måler barnehagelærernes meninger om programmers nytteverdi i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Cronbach's alfa for skalaen er på .88 og indikerer at spørsmålene i stor grad måler samme konsept (Tabell 3.2). *Alpha if item deleted* viste at alfa øker med .004 hvis spørsmål 16 blir fjernet. Jeg prioriterte å beholde spørsmålet av validitetshensyn og fordi alfa øker minimalt hvis indikatoren blir utelatt.

Skalaen *Kunnskap om vold og overgrep* består av spørsmål 17 til 23, og måler barnehagelærernes vurdering av egen kunnskap om vold og overgrep mot barn. Alfa for skalaen er på .89 (Tabell 3.2).

Skalaen *Kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep* består av spørsmål 25 til 32, og måler barnehagelærernes vurdering av egen kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn. Alfa for denne skalaen er på .86 (Tabell 3.2). Selv om *alpha if item*

deleted viste at alfa øker med .005 dersom spørsmål 25 ble fjernet, ble også dette beholdt av validitetshensyn.

Skalaen *Barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep* består av spørsmål 37 til 45 og måler barnehagelærernes opplevde tilstedeværelse av barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Alfa for denne skalaen var i utgangspunktet på .72. Både *item-total* koeffisienter nær .3 og *alpha if item deleted* for spørsmål 42 og 43, tydet på at disse i liten grad samsvarer med resten av skalaen. Disse ble fjernet, og vil bli analysert som separate variabler. Alfa for den endelige skalaen er på .76 (Tabell 3.2).

Skalaen *Barrierer i rapportering til barnevernet* består av spørsmål 46 til 55 og måler barnehagelærernes vurdering av hvorvidt ulike barrierer kan forklare barnehagers mangelfulle rapportering av bekymringer til barnevernet. Denne skalaen er brukt i undersøkelsen til Haugset et al. (2015), men det var ikke mulig å finne reliabilitetsanalyser i rapporten. I denne studien er alfa på .81 (Tabell 3.2). Skalaen blir ikke inkludert i den analytiske statistikken, ettersom den ikke måler informantenes selvopplevde barrierer, men deres vurdering av hvorfor barnehager generelt rapporterer lite.

Skalaen *Frekvens for samtaler med barn* består av spørsmål 56 til 63, og måler hvor ofte barnehagelærere samtaler med barn om ulike tematikk relatert til vold og overgrep. Alfa for skalaen er på .86 (Tabell 3.2).

Skalaen *Meninger om samtaler med barn* besto i utgangspunktet av spørsmål 66 til 72 og var tiltenkt å måle barnehagelærernes meninger om samtaler med barn om tematikk relatert til vold og overgrep. Reliabilitetsanalysen ga en alfa på .69. *Item-total* koeffisienter på under .3 og *alpha if item deleted* tydet på at spørsmål 66, 70 og 71 i liten grad måler det samme som resten av skalaen. Jeg fjernet derfor et item av gangen og gjennomførte nye analyser som til slutt ga en alfa på .79 (Tabell 3.2). Alle *item-total* koeffisienter var da over .3, men *alpha if item deleted* tydet på at å fjerne spørsmål 72 kunne øke alfa til .80. Jeg valgte å beholde spørsmålet av validitetshensyn. Den endelige skalaen med de fire spørsmålene måler nå *Kompetanse til å samtale med barn*. De utelatte spørsmålene måler i større grad holdninger til å samtale med barn, og vil bli analysert som enkeltvariabler. De blir ikke samlet i en ny skala, ettersom dette ville gitt en alfa på .51.

Tabell 3.2*Cronbach's Alfa og Summary Item Statistics for Skalaer*

Sumskala	Antall item	Cronbach's alfa	Summary Item Statistics	
			Minimum	Maksimum
Meninger om programmer	9	.88	.22	.74
Kunnskap om vold og overgrep	7	.89	.37	.71
Kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep	8	.86	.20	.74
Barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep	7	.76	.18	.64
Barrierer i rapportering til barnevernet	10	.81	.10	.71
Frekvens for samtaler med barn	8	.86	.26	.64
Kompetanse til å samtale med barn	4	.79	.28	.66

3.5 Analyse

I denne studien blir *deskriptiv statistikk* benyttet til å beskrive karakteristikk ved utvalget, presentere distribusjoner av svar og beskrive mønstre i datamaterialet (De Vaus, 2014, s. 212; Pallant, 2020, s. 53). Den deskriptive statistikken omfatter univariate analyser av enkeltvariabler. De vil i størst grad bli benyttet til å løfte frem bakgrunnsinformasjon og informantenes subjektive vurderinger av skalaene og indikatorene for arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Variabler målt på nominal- og ordinalnivå blir presentert med frekvenstabeller. Variabler målt på intervallnivå, inkludert sumskalaene, blir i noen tilfeller presentert med gjennomsnitt og et histogram eller barplot som viser fordelingen.

Den deskriptive statistikken blir supplert med *analytisk statistikk* for å undersøke om datamaterialet i utvalget representerer populasjonen den er trukket fra, i dette tilfellet gjennom tester av det statistiske signifikansnivået (De Vaus, 2014, s. 207). Generelt baserer statistiske tester seg på en nullhypotese, som eksempelvis fastslår at forskjellen mellom gjennomsnittsskåren i to grupper er lik null eller at sammenhengen mellom to variabler er lik null (Cohen, 2018, s. 730). Sannsynligheten for å avvise nullhypotesen avhenger av det valgte

signifikansnivået, som i denne studien er satt til .05. Hvis signifikansnivået for den statistiske testen er mindre enn .05 ($p < .05$) blir nullhypotesen avvist, og hypotesen om tilstedeværelsen av forskjeller eller sammenhenger blir styrket. For å stadfeste styrken av funnet, vil også effektstørrelser bli presentert, henholdsvis Cohen's d for tester av forskjeller mellom grupper og Pearson's r for korrelasjonsanalyser (Cohen, 2018, s. 745).

Statistiske tester kan være parametriske eller ikke-parametriske. Parametriske tester benyttes i utgangspunktet for variabler på intervall-nivå og bygger på en rekke antagelser om variablene, blant annet at de er normalfordelte eller lineære (Cohen, 2018, s. 727). Norman (2010, s. 627) argumenterer imidlertid for at parametriske tester er sterke nok til ikke å bli påvirket av faktorer som utvalgsstørrelse og avvik fra normalfordelingen. Variabler er i realiteten sjeldent normalfordelt (Wright, 2003, s. 128). Parametriske tester kan ifølge Norman (2010, s. 629) også bli benyttet for variabler målt på ordinal-nivå, som er konstruert som sumskalaer på intervallnivå. Jeg har derfor valgt å benytte meg av parametriske tester i denne studien, etter å ha kontrollert for større avvik og brudd på antagelsene.

Den analytiske statistikken består av bivariate og multivariate analyser. Independent samples t -tester blir brukt for å teste om det er statistisk signifikante forskjeller mellom to grupper sine gjennomsnittsmål på avhengige variabler (Cohen, 2018, s. 777). Korrelasjonsanalyser med koeffisienten Pearson's r blir brukt til å utforske om det er sammenhenger mellom numeriske variabler (Cohen, 2018, s. 765). Avslutningsvis blir multiple lineære regresjonsanalyser brukt for å teste hvor mye et sett av uavhengige variabler predikerer utfallet av en avhengig variabel (Pallant, 2020, s. 154). I tillegg til den standardiserte beta-koeffisienten blir det også redegjort for hvor mye hver uavhengige variabel bidrar til å predikere den avhengige variabelen i modellen, gjennom kvadratroten av korrelasjonskoeffisienten $Part$ (Pallant, 2020, s. 167). For disse analysene er det sikret at antagelser knyttet til blant annet multikollinearitet under .7 ikke er brutt (Pallant, 2020, s. 163–165).

3.6 Kvalitetskriterier

Kvaliteten til et forskningsprosjekt avhenger blant annet av kvaliteten på målene som benyttes (Nardi, 2018, s. 62). Validitet og reliabilitet er ifølge Nardi (2018, s. 62) selve kjernekomponentene i forskningsmetodologien, og avgjør hvorvidt resultatene i undersøkelsen er pålitelige. God validitet innebærer gyldighet og presisjon, og forutsetter at

indikatorerne i undersøkelsen måler det de er ment til å måle (De Vaus, 2014, s. 51).

Reliabilitet handler på sin side om stabilitet; at funnene i studien er konsistente og upåvirket av forstyrrende eksterne og interne faktorer (Nardi, 2018, s. 66). Trusler mot reliabilitet og validitet kan ifølge Cohen (2018, s. 245) aldri motvirkes fullstendig, men reduseres gjennom metodologiske avveininger i forskningsprosessen. Her vil jeg redegjøre for kriteriene som har blitt benyttet for å vurdere validitet og reliabilitet i de ulike fasene av denne studien.

3.6.1 Validitet

Validitet dreier seg som nevnt om gyldighet og presisjon, og at metodene som blir benyttet for å undersøke fenomener er så robuste som mulig (Cohen, 2018, s. 245). Det finnes flere ulike former for validitet, som gjør seg gjeldende i ulike faser av forskningsprosessen.

Begrepsvaliditet dreier seg om hvor godt konseptene er operasjonalisert i indikatorer, i dette tilfellet spørsmål i spørreundersøkelsen, som gjenspeiler det teoretiske grunnlaget de er forankret i (De Vaus, 2014, s. 51). Enkelte av spørsmålene måler relativt konkrete konsepter, som arbeidserfaring og praktiske aspekter ved programbruk og barnesamtaler. Andre spørsmål måler mer abstrakte konsepter, som meninger om programmer, samt kunnskap, kompetanse og barrierer. Begrepsvaliditeten kan her ivaretas ved å bruke veletablerte skalaer, eller operasjonalisere indikatorer etter teorier der det foreligger en konsensus om hvordan konseptene bør defineres (De Vaus, 2014, s. 51). I denne spørreundersøkelsen er de mer abstrakte spørsmålene utarbeidet med utgangspunkt i veletablerte definisjoner, som Røsdal et al. (2019) sin redegjørelse for fagpersoners kompetansebehov. Flere konsepter er operasjonalisert i ulike indikatorer, som er slått sammen til sumskalaer med god indre konsistens (Cronbach's alfa). På grunn av mangel på tidligere undersøkelser var det imidlertid utfordrende å operasjonalisere teori knyttet til meninger om bruk av voldsforebyggende programmer. En relevant tilbakemelding på målene av programmets nytteverdi, kom fra en informant som savnet spørsmål om programmenes kvalitet. Innholdet i programmene som er inkludert i studien er varierende og derfor vanskelig å sammenligne (Moen et al., 2018, s. 78). Begrepsvaliditeten for konseptet programbruk kan trolig utbedres når det utvikles standarder for å evaluere deres kvalitet.

Innholdsvaliditet omhandler hvorvidt instrumentene måler konseptene som de er ment til å måle, slik at det totale innholdet i studien er dekkende for konseptene (Cohen, 2018, s. 257).

Selv om begrepsvaliditeten er god, kan innholdsvaliditeten være truet av konsepter som er ekskludert fra studien. At det foreløpig ikke er utviklet fullverdige måleinstrumenter for verken programbruk eller forebygging og avdekking av vold og overgrep i barnehager, innebar at jeg selv måtte sette visse eksklusjonskriterier. Eksempelvis er undersøkelser av konkrete metoder i hovedsak avgrenset til samtaler med barn, fremfor foreldrerettede tiltak. En annen informant ga tilbakemelding om at det ville vært relevant å spørre om hvorvidt barnehagelærere har vært bekymret for et barn og faktisk rapportert dette videre. Disse spørsmålene kunne gitt et innblikk i sammenhenger mellom teori og praksis, ettersom forebygging og avdekking forutsetter at kunnskap og kompetanse får utløp i handlinger. I denne studien er imidlertid instrumentene avgrenset til å måle informantenes egne vurderinger av arbeidet med forebygging og avdekking, og er dermed ikke egnet til å stadfeste hva som gjøres i barnehagene.

Statistisk validitet avhenger av vurderinger som blir gjort for å sikre riktige statistiske analyser av datamaterialet (Cohen, 2018, s. 246). Den statistiske styrken må være førende for valg av analyser og slutninger som kan trekkes på bakgrunn av disse, og avhenger av blant annet utvalgsstørrelse, signifikansnivå og statistiske antagelser (Cohen, 2018, s. 247). Utvalget i studien er av akseptabel størrelse ($n = 234$). I store utvalg hvor man enklere oppnår statistisk signifikante funn er det anbefalt å sette .01 som signifikansnivå for å unngå Type I-feil; å avvise nullhypotesen når det ikke er forskjeller mellom grupper (De Vaus, 2014, s. 230). Samtidig kan et strengt signifikansnivå i mindre utvalg føre til Type II-feil, hvor nullhypotesen ikke blir avvist på tross av forskjeller. Signifikansnivået i denne studien ble satt til .05, men statistisk signifikans ble i flere tilfeller oppnådd på .01 og .001-nivå. Effektstørrelsene kan ifølge Cohen (2018, s. 745) gi en bedre indikasjon enn statistisk signifikans på hvor stor tiltro man kan ha til resultatene, og er i denne studien jevnt over moderate til sterke. Reliabilitetsanalysene viste også at sumskalaene har god indre konsistens. Disse vurderingene gir grunn til å tro at den statistiske styrken er relativt sterk. Parametriske tester er benyttet i denne studien, ettersom de ofte er mer robuste enn ikke-parametriske alternativer (Norman, 2010, s. 627; Wright, 2003, s. 128). Det er likevel gjennomført undersøkelser av blant annet ekstreme verdier og linearitet i tråd med anbefalingene til Pallant (2020) for å sikre at antagelsene ikke er brutt.

Ytre validitet i kvantitative tilnærminger handler i hovedsak om hvorvidt resultatene kan generaliseres fra utvalget til den totale populasjonen (Cohen, 2018, s. 254). I denne studien

må generaliseringer gjøres med forbehold, ettersom utvalget er et ikke-sannsynlighetsutvalg. Effektstørrelsene for flere av funnene indikerer imidlertid at de trolig kan være representative for populasjonen. Det er også grunn til å tro at gruppefordelingen for programbruk er representativ, ettersom flere voldsforebyggende program er nyutviklede (se kap. 1.4). Målet med studien er imidlertid ikke å frembringe universell kunnskap, men innsikt i pedagogisk praksis blant et større utvalg barnehagelærere i Oslo. Studien er plassert i et pedagogisk kunnskapsfelt som ikke nødvendigvis har relevans i internasjonal kontekst.

3.6.2 Reliabilitet

Reliabilitet blir av Cohen (2018, s. 268) definert som forskningens pålitelighet, repliserbarhet og konsistens over tid. Den sikreste måten å øke indre reliabilitet i form av pålitelighet og indre konsistens er å bruke veletablerte skalaer eller flere indikatorer for å måle samme konsept (De Vaus, 2014, s. 50). Sumskalaenes reliabilitet i form av Cronbach's alfa og *item-total* korrelasjoner, er redegjort for i kapittel 3.4.2. I de tilfellene hvor alfa ikke var sterk nok, ble item fjernet for å øke reliabiliteten. Det er imidlertid ikke alle konsepter som er egnet til å måle gjennom flere indikatorer, som bakgrunnsvariabler og programbruk. I slike tilfeller kan reliabiliteten være truet av dårlige spørsmålsformuleringer, som kan føre til at informanter oppfatter og besvarer dem ulikt (Mordal, 1989, s. 63). For å motvirke dette, etterstrebet jeg å gjøre spørsmålene så enkle og konkrete som mulig, blant annet ved å gjennomføre en pilotundersøkelse med åpne kommentarfelt og tilbakemeldinger fra respondentene. Det er omdiskutert hvorvidt åpne spørsmål fører til mer reliable og valide svar, eller virker forvirrende og dermed genererer irrelevant informasjon (Cohen, 2018, s. 476). Åpne spørsmål ble utelatt for å ivareta informantenes anonymitet, som ble vurdert som et viktig forskningsetisk hensyn og en nødvendighet for å sikre ærlige svar på mer sensitive spørsmål, som holdninger til samtaler med barn.

Ytre reliabilitet dreier seg om repliserbarhet og konsistens over tid. Et reliabelt måleinstrument vil gi samme resultater hvis det brukes i en ny studie (De Vaus, 2014, s. 48). Metoden for datainnsamling i denne studien kan benyttes for å gjennomføre en identisk undersøkelse i et større utvalg eller i hele populasjonen. Jeg har gjennom oppgaven forsøkt å gjøre prosessen med studien så transparent som mulig, slik at den enkelt kan repliseres av andre under de samme betingelsene.

3.7 Etiske vurderinger

Etiske vurderinger må være integrert i alle deler av en forskningsprosess som involverer og omhandler mennesker. Respekt for menneskeverd i form av personvern, frihet og integritet er grunnleggende forskningsetiske prinsipper (NESH, 2016, s. 12). I denne studien er personvernet ivaretatt ved at det ikke samles inn personopplysninger. Det ble under utarbeidelsen av spørreundersøkelsen vurdert hvor mye bakgrunnsinformasjon som var nødvendig å innhente for prosjektets formål, og antall opplysninger ble minimert. I forkant av gjennomføringen av den lukkede spørreundersøkelsen ble informantenes e-post-adresser innhentet og oppbevart konfidensielt. Ettersom undersøkelsen var registrert som anonym i Nettskjema, ble koblinger mellom e-post-adresser og besvarelser automatisk slettet. Cohen (2018, s. 471) presiserer at det i denne formen for internettforskning er viktig å ikke behandle informantene som objekter for datainnsamling, på tross av at man ikke har direkte kontakt med den enkelte deltager. Som forsker har man uansett ansvar for å informere om prosjektets formål, hvordan data blir behandlet og hvordan resultater blir brukt (NESH, 2016, s. 13). Selv om det ikke var nødvendig å innhente samtykke (jfr. konsultasjon med NSD, Vedlegg 2), valgte jeg å sende ut informasjonsskriv for å presisere at det var frivillig å delta og at jeg var tilgjengelig for spørsmål. Informasjonen ble også lagt inn på forsiden av den åpne undersøkelsen.

Et etisk resultat er også avhengig av faglighet, at forskeren ikke stiller ledende spørsmål, samt at undersøkelsen tar høyde for ulike meninger gjennom uttømmende svaralternativer (Cohen, 2018, s. 472). Piloteringen med åpne kommentarfelt bidro til at jeg fikk innspill til manglende svaralternativer. Hensynet til informantenes anonymitet ble imidlertid vurdert som viktigere enn å bevare mulighetene for åpne svar i den endelige undersøkelsen. Dette innebærer at resultatene fra analyser må drøftes med et kritisk og selvrefleksivt blikk, hvor funnene blir presentert på en objektiv måte med utgangspunkt i faktisk datamateriale og hvor det er et tydelig skille mellom beskrivelse og tolkning (Cohen, 2018, s. 139; NESH, 2016, s. 22). Alle informantene har fått tilbud om å få tilsendt resultatene av studien. Det har derfor vært av stor betydning å rapportere og diskutere resultater på en forståelig måte, som frembringer pedagogisk og praktisk relevant kunnskap.

4. Resultater

Her vil jeg presentere resultatene av spørreundersøkelsen. Jeg vil begynne med deskriptiv statistikk for bakgrunnsvariablene som omhandler programbruk i barnehagen, før jeg redegjør for hovedfunn i analysene.

4.1 Programmer for å forebygge og avdekke vold og overgrep

4.1.1 Kjennskap til programmer

På spørsmålet om kjennskap til bruk av programmer ble informantene bedt om å krysse av for alle programmer som de har kjennskap til eller har hørt om. 27.4% av informantene kjenner til ett program og 31.6% kjenner til to (Tabell 4.1). 16.7% av informantene har ikke kjennskap til noen av programmene i studien.

Tabell 4.1

Antall Programmer Informantene Kjenner Til

Antall programmer	<i>n</i>	%
0	39	16.7
1	64	27.4
2	74	31.6
3	32	13.7
4	19	8.1
5	3	1.3
6	3	1.3
Totalt	234	100.0

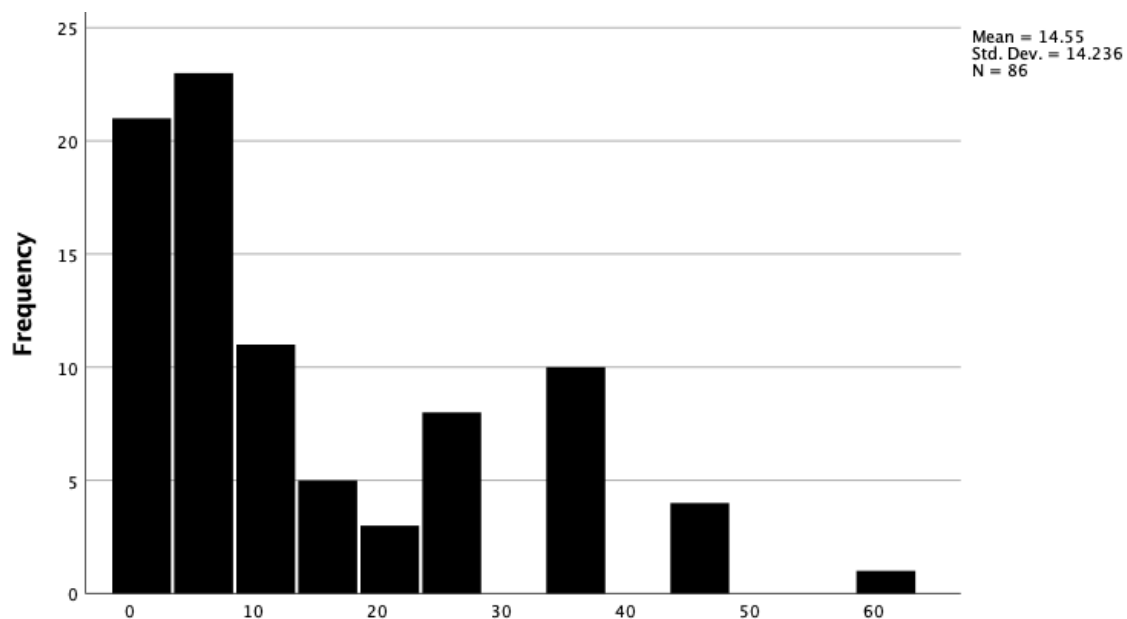
Når det gjelder hvilke programmer eller verktøy informantene kjenner til, svarer 55.6% *Stine Sofie Barnehagepakke* (Tabell 4.2). Dette har trolig en sammenheng med at Fylkesmannen i Oslo bevilget 1,2 millioner kroner til å få programmet implementert i 2020 (PBL, 2020). 29.9% kjenner også til Bufdir sin netressurs *Jegvet.no* og 26.5% kjenner til Redd Barna sitt verktøy *Jeg er her*, som begge er gratis og tilgjengelige for alle.

Tabell 4.2*Informantenes Kjennskap til Programmer og Verktøy*

Programmer/Verktøy	<i>n</i>	%
Stine Sofie Barnehagepakke	130	55.6
Jegvet.no (Salaby, Bufdir nettressurs)	70	29.9
Jeg er her (Redd Barna)	62	26.5
Snakk med barn (Kanvas nettressurs)	52	22.2
Annet	38	16.2
Jeg ser/Vondt i magen (Blå Kors)	23	9.8
Det er mitt valg (Lions)	23	9.8
Se meg, vær der for meg (Ulna)	11	4.7
Æ E M Æ (Nettressurs)	8	3.4

4.1.2 Bruk av programmer

38.9% svarer at de bruker programmer og 61.1% at de ikke gjør det. Av de som bruker programmer gjør 19.8% det på eget initiativ, mens 80.2% svarer at det er innført i barnehagen. Hvor lenge informantene har brukt programmet varierer fra 1 til 60 måneder, hvorav de fleste har begynt å bruke programmet nylig (Figur 4.1).

Figur 4.1*Varighet for Programbruk*

Variabelen som ble dannet for antall komponenter i programmer, viser at 51.6% av informantene bruker et program som omfatter alle de tre temaene; opplæring av ansatte i kunnskap, opplæring i handlingsplaner/metoder, samt pedagogisk opplegg. De fleste programmer berører minst ett av temaene (Tabell 4.3), men i programmene som de øvrige 49.4% av informantene bruker er kombinasjonen av temaene varierende.

Tabell 4.3

Komponenter i Programmer

Komponenter	<i>n</i>	%
Opplæring av ansatte i kunnskap om vold og overgrep	71	78.0
Opplæring av ansatte i handlingsplaner/metoder for å forebygge og avdekke vold og overgrep	66	72.5
Pedagogisk opplegg rettet mot barn om vold og overgrep eller relaterte temaer	68	74.7
Annet	9	9.9

4.2 Presentasjon av hovedfunn

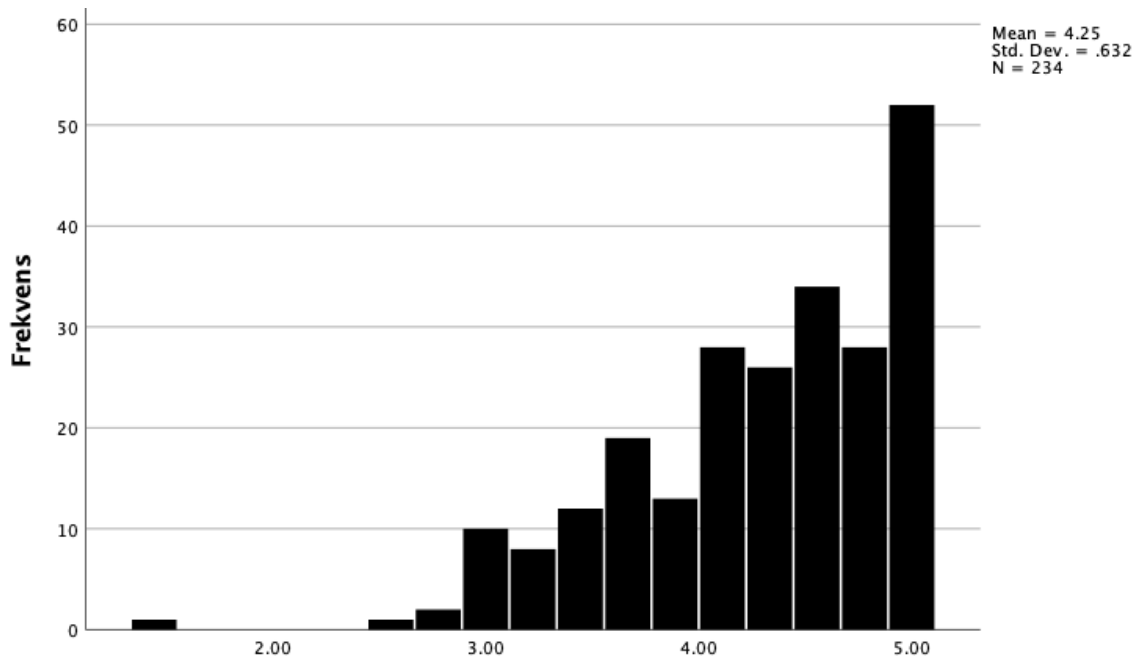
Videre presenterer jeg hovedfunn i analyser av spørreundersøkelsen, som vil bli benyttet til å besvare oppgavens problemstilling.

4.2.1 Meninger om bruk av programmer

Målet med studien er å undersøke i hvor stor grad barnehagelærere mener at bruken av programmer og verktøy har nytteverdi i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Barnehagelærernes svar på sumskalaen meninger om bruk av programmer har en venstreskjev fordeling (skewness = -.890) (Figur 4.2). De fleste datapunktene er sentrert rundt høyere verdier på Likert-Skalaen som går fra 1-Helt uenig til 5-Helt enig i påstander om programmenees nytteverdi. Dette indikerer at flertallet er positive til bruken av programmer.

Figur 4.2

Informantenes Meninger om Bruk av Programmer og Verktøy

For å undersøke om det er en sammenheng mellom barnehagelærernes programbruk og meninger om programmer, ble det gjennomført en independent samples *t*-test. Det er en signifikant og moderat ($d = .48$) forskjell mellom de som bruker og ikke bruker programmer (Tabell 4.4). Dette indikerer at barnehagelærere som bruker programmer i noe større grad mener at programmer og verktøy har en nytteverdi i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, sammenlignet med de som ikke bruker programmer.

Tabell 4.4

Sammenhenger mellom Programbruk og Meninger om Programmets Nyttverdi

	Bruker programmer		Bruker ikke programmer		<i>t</i> -verdi	Cohen's <i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Meninger om programbruk	4.43	.56	4.14	.65	-6.629***	.48

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

4.2.2 Kunnskap, kompetanse og barrierer

Kunnskap og kompetanse

Gjennomsnittlig vurderer barnehagelærerne sin kunnskap om vold og overgrep ($M = 3.73$, $SD = .63$) som relativt god. En høyere andel svarer at de har god eller svært god kunnskap om hva fysisk vold (79.5%) og seksuelle overgrep (77.8%) er, sammenlignet med psykisk vold (67.5%) (Tabell 4.5). Tilsvarende svarer flere at de har god til svært god kunnskap om tegn på fysisk vold (64.9%), sammenlignet med tegn på seksuelle overgrep (45.8%) og psykisk vold (37.2%).

Tabell 4.5

Prosentvis Fordeling av Kunnskap om Vold og Overgrep

Hvor god er din kunnskap om...	Svært dårlig (1) - Dårlig (2)	Middels (3)	God (4) - Svært god (5)
	%	%	%
Hva fysisk vold mot barn er	1.7	18.8	79.5
Tegn på fysisk vold mot barn	4.7	30.3	64.9
Hva seksuelle overgrep mot barn er	3.8	18.4	77.8
Tegn på seksuelle overgrep mot barn	11.5	42.7	45.8
Hva psykisk vold mot barn er	8.6	23.9	67.5
Tegn på psykisk vold mot barn	14.9	47.9	37.2
Barns ulike tilknytningsmønstre	5.1	25.2	69.6

Informantene vurderer også gjennomsnittlig egen kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep som relativt god ($M = 3.74$, $SD = .58$). 99.6% vurderer kompetansen til å skape relasjoner med barn som god eller svært god (Tabell 4.6). 53.5% svarer at de har god eller svært god kompetanse i å snakke med barn om hvor de kan få hjelp, mens 35.9% svarer det samme om kompetansen til å samtale med barn ved mistanker om vold eller overgrep. Kun 32.0% vurderer kompetansen til å gjennomføre pedagogiske opplegg med barn som god eller svært god. Flertallet vurderer kompetansen som god eller svært god når det gjelder å observere barn (85.0%), samarbeide med instanser som barnevernet (73.6%) og rapportere til barnevernet (68.0%).

Tabell 4.6*Prosentvis Fordeling av Kompetanse til å Forebygge og Avdekke Vold og Overgrep*

	Svært dårlig (1) -	Middels	God (4) -
	Dårlig (2)	(3)	Svært god (5)
	%	%	%
Hvor god er din kompetanse til å....			
Skape og opprettholde gode relasjoner med barn	.0	.4	99.6
Gjennomføre pedagogiske opplegg som tematiserer vold og overgrep	24.0	44.0	32.0
Snakke med barn om hvordan de kan få hjelp hvis de har det vanskelig	13.3	33.3	53.5
Snakke med foreldre om vanskelige temaer	9.0	42.7	48.3
Observere barn	.4	14.5	85.0
Samtale med barn ved mistanker om vold	15.4	48.7	35.9
Rapportere til barnevernet ved mistanker om vold	8.1	23.9	68.0
Samarbeide med instanser som barnevernet	5.6	20.9	73.6

Informantenes kunnskap og kompetanse er tilegnet på ulike arenaer (Tabell 4.7). De fleste har tilegnet seg kunnskap gjennom utdanningen (74.8%) og kompetanse gjennom arbeidserfaring (72.2%).

Tabell 4.7*Informantenes Arenaer for Kunnskaps- og kompetansetilegnelse*

	Kunnskapstilegnelse		Kompetansetilegnelse	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Gjennom utdanningen	175	74.8	159	67.9
Gjennom arbeidserfaring	159	67.9	169	72.2
Gjennom opplæring i regi av arbeidsplassen	162	69.2	159	67.9
På eget initiativ	125	53.4	107	45.7
Annet	26	11.1	21	9.0

På tross av at flesteparten av informantene svarer at de har tilegnet seg kunnskap gjennom profesjonsutdanningen, vurderer 81.6% undervisningen om vold og overgrep i utdanningen som middels eller under middels god. 14.5% vurderer undervisningen som god, og 3.8%

vurderer den som svært god. På spørsmål om hvordan temaet vold og overgrep blir behandlet i barnehagens personalgruppe, svarer imidlertid kun 24.8% at de har faste rutiner for å ta opp temaet, 65.4% at de tar opp temaet fra tid til annen, og 9.8% at de aldri har tatt opp temaet vold og overgrep i personalgruppen.

En independent samples *t*-test av sammenhengen mellom arbeidserfaring og kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep, viste at det er en signifikant forskjell i kompetansen til de som har over åtte års arbeidserfaring sammenlignet med de som har under åtte års arbeidserfaring (Tabell 4.8). Effektstørrelsen er moderat ($d = .55$) og viser at barnehagelærere med lengst erfaring vurderer egen kompetanse til å være noe bedre enn de med mindre arbeidserfaring. Det er også en signifikant og moderat ($d = .52$) forskjell etter barnegrupper, som tilsier at informantene som arbeider med de eldste barna oppgir å ha noe mer kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep enn de som arbeider med de yngste. Arbeidserfaring og alder på barnegruppen utgjør imidlertid ingen signifikant forskjell på informantenes vurdering av eget kunnskapsnivå.

Tabell 4.8

Sammenhenger mellom Kompetanse, Kunnskap, Arbeidserfaring og Barnegruppe på avdeling

	Arbeidserfaring				<i>t</i> -verdi	<i>d</i>	Barnegruppe på avdeling				<i>t</i> -verdi	<i>d</i>
	<= 8.0 år	8.1 + år		1-3 år			3-6 år					
	<i>n</i> = 124	<i>n</i> = 109				<i>n</i> = 103	<i>n</i> = 98					
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
Kompetanse	3.60	.59	3.91	.53	-4.150***	.55	3.59	.58	3.88	.53	-3.666***	.52
Kunnskap	3.66	.63	3.81	.63	-1.885		3.68	.59	3.77	.67	-1.026	

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

Barrierer

På spørsmålene om barrierer, ble informantene bedt om å vurdere hvor enige de var i påstander om å forebygge og avdekke vold og overgrep. En høy skåre på skalaen indikerer en opplevelse av få barrierer. Gjennomsnittlig opplever barnehagelærerne i liten grad at barrierer hindrer dem i å forebygge og avdekke vold og overgrep ($M = 4.17$, $SD = .61$). Flertallet er delvis eller helt enige i at de får emosjonell støtte av ledelsen (78.6%) og kollegiet (80.7%) i dette arbeidet (Tabell 4.9). 67.5% er helt eller delvis enige i at barnehagen har gode handlingsplaner, 82.9% i at de har tilgang på veiledning fra relevante instanser og 88.9% i at de kjenner til barnehagens rutiner for å rapportere til barnevernet. På den andre siden er kun 50.0% delvis eller helt enige i at de har nok tid og ressurser til arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep.

Tabell 4.9

Prosentvis Fordeling av Barrierer i Arbeidet med å Forebygge og Avdekke

	Helt uenig (1) – Delvis uenig (2)	Verken eller (3)	Delvis enig (4) – Helt enig (5)	Vet ikke/ Ikke relevant
	%	%	%	%
Ledelsen gir meg god emosjonell støtte i arbeidet	5.6	11.1	78.6	4.7
Kollegiet gir meg god emosjonell støtte i arbeidet	3.0	12.8	80.7	3.4
Jeg har tilgang på veiledning fra relevante instanser	5.1	5.1	82.9	6.8
Jeg har nok tid og ressurser til arbeidet	33.4	14.1	50.0	2.6
Min barnehage har gode handlingsplaner for arbeidet	10.7	18.4	67.5	3.4
Jeg kjenner til barnehagens rutiner for å rapportere mistanker	2.6	4.7	88.9	3.8
Jeg føler meg alene i arbeidet med å forebygge og avdekke	76.5	13.7	8.5	1.3

På spørsmålene om hvorfor barnehager generelt rapporterer få bekymringer til barnevernet er informantenes svar noe mer spredt (Tabell 4.10). Barrierene som flest mener stemmer godt eller svært godt er; for lite kompetanse til å snakke med barn og foreldre i vanskelige situasjoner (65.3%), frykt for å ødelegge samarbeidsrelasjonen til foreldre (65.3%), vanskeligheter med å beslutte om bekymringer skal meldes (62.0%), og manglende faste rutiner for dialog med barnevernet (59.0%).

Tabell 4.10

Prosentvis Fordeling av Barrierer i Rapportering til Barnevernet

	Stemmer ikke (1) – Stemmer lite (2)		Verken eller (3)	Stemmer godt (4) – Stemmer svært godt (5)	
	%	%	%	%	%
For lite kompetanse til å identifisere mistanker om vold	23.0		23.5		53.4
For lite kompetanse til å snakke med barn og foreldre i vanskelige situasjoner	15.8		18.8		65.3
For lite kunnskap om hva barnevernet forventer	29.0		23.5		47.5
For lite kunnskap om følgene av en bekymringsmelding	24.8		20.9		54.2
Vanskelig å beslutte om bekymringen skal meldes	22.3		15.8		62.0
Frykt for å ødelegge samarbeidsrelasjonen til foreldre	23.0		11.5		65.3
Frykt for å belaste barnevernet med saker som ikke er bekymringsverdige	65.8		15.0		19.3
Frykt for å involvere seg personlig	40.2		17.9		41.9
For lite tilbakemeldinger fra barnevernet på våre henvendelser	18.4		35.5		46.2
Manglende faste rutiner for dialog mellom barnehage og barnevern	14.5		26.5		59.0

Sammenhenger mellom kunnskap, kompetanse og barrierer

Sammenhenger mellom informantenes opplevde kunnskap, kompetanse og barrierer, ble undersøkt med korrelasjonsanalyser. Analysene viser en signifikant og moderat, positiv sammenheng mellom variablene kunnskap og kompetanse, som tyder på at god kunnskap om vold og overgrep er assosiert med god kompetanse til å forebygge og avdekke (Tabell 4.11). De signifikante sammenhengene mellom kunnskap, kompetanse og opplevde barrierer viser at barnehagelærere som har god kunnskap og kompetanse i noe mindre grad opplever barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep.

Tabell 4.11

Korrelasjoner mellom Kunnskap, Kompetanse og Barrierer

Variabel	2	3
1. Kunnskap om vold og overgrep	.556***	.324***
2. Kompetanse til å forebygge og avdekke		.338***
3. Barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke ¹		

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

¹Høy skåre indikerer lav grad av opplevde barrierer

4.2.3 Sammenhenger mellom programbruk og kunnskap, kompetanse og barrierer

For å undersøke om det er sammenhenger mellom bruk av programmer, og informantenes opplevde kunnskap, kompetanse og barrierer ble det gjennomført independent samples t -tester. Det er en signifikant og sterk forskjell i kunnskapen ($d = .86$), kompetansen ($d = .77$) og moderat forskjell i opplevde barrierer ($d = .62$) blant barnehagelærere som bruker og ikke bruker programmer (Tabell 4.12). Analysene viser at de som bruker programmer oppgir å ha mer kunnskap om vold og overgrep, bedre kompetanse til å forebygge og avdekke, og opplever færre barrierer i dette arbeidet.

Tabell 4.12*Sammenhenger mellom Programbruk og Kunnskap, Kompetanse og Barrierer*

Variabel	Bruker		Bruker ikke		<i>t</i> -verdi	<i>d</i>
	programmer		programmer			
	<i>n</i> = 91		<i>n</i> = 143			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Kunnskap om vold og overgrep	4.03	.54	3.54	.62	-6.293***	.86
Kompetanse til å forebygge og avdekke	3.99	.45	3.58	.60	-5.894***	.77
Barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke ^{1,2}	4.38	.48	4.03	.65	-4.470***	.62

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$ ¹ Bruker programmer (N = 85), bruker ikke programmer (N = 121)² Høy skåre indikerer lav grad av opplevde barrierer

For informantene som bruker programmer, ble sammenhenger mellom varighet for programbruk og kunnskap, kompetanse og barrierer undersøkt med korrelasjonsanalyser. Varighet for bruk av programmer hadde ingen signifikant sammenheng med barnehagelærernes kunnskap, kompetanse eller barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep.

4.2.4 Holdninger til å samtale med barn

Under reliabilitetsanalysene ble tre spørsmål utelatt fra skalaen som nå måler kompetanse til å samtale med barn (se kap. 3.4.2). Disse spørsmålene måler i større grad holdninger til å samtale med barn om tematikk relatert til vold og overgrep. Informantene ble bedt om å vurdere påstander om å samtale med barn om temaene kroppen, seksualitet, gode og vonde følelser, gode og vonde hemmeligheter, barns rettigheter, vold og overgrep. 95.3% av barnehagelærerne er helt eller delvis enige i at å samtale med barn om tematikken kan bidra til å forebygge og avdekke vold og overgrep (Tabell 4.13). 64.9% er helt eller delvis uenige i at slike samtaler kan skremme barn.

Tabell 4.13*Informantenes Holdninger til å Samtale med Barn*

	Å samtale med barnehagebarn om temaer knyttet til vold og overgrep ...		
	... kan bidra til å forebygge og avdekke vold og overgrep	... har trolig liten hensikt	... kan skremme barn
	%	%	%
Helt eller delvis uenig	1.3	91.4	64.9
Verken enig eller uenig	3.4	5.6	18.4
Helt eller delvis enig	95.3	2.5	16.7
Missing data		0.4	

Informantene ble videre spurt om hvilke temaer som er innført i barnehagens årsplan og pedagogiske planer på avdelingen. Vold og overgrep er oftere adressert i årsplaner (28.6%) enn i avdelingsplaner (20.9%) (Tabell 4.14). Temaene som frekventerer i avdelingsplaner er kroppen (78.2%), gode og vonde følelser (68.4%) og barns rettigheter (65.8%). 11.1% svarer at ingen av temaene inngår i årsplanen, og 9.8% svarer at ingen av temaene inngår i avdelingsplaner.

Tabell 4.14*Temaer Innført i Barnehagens Årsplan og Pedagogiske Planer på Avdeling*

	Barnehagens	Pedagogiske planer
	årsplan	på avdeling
	%	%
Kroppen	67.1	78.2
Seksualitet	23.9	24.8
Gode og vonde følelser	54.7	68.4
Gode og vonde hemmeligheter	25.2	29.9
Barns rettigheter	68.4	65.8
Vold og overgrep	28.6	20.9
Ingen	11.1	9.8
Vet ikke	6.8	2.6

På spørsmål om frekvenser for samtaler med barn om temaene, sier en stor andel av informantene at de ofte eller svært ofte samtaler med barn om å sette grenser (79.5%), å si fra til en voksen (78.6%), om gode og vonde følelser (73.9%), kroppen (48.7%) og om barns rettigheter (41.9%). Flertallet samtaler sjeldent eller svært sjeldent om vold og overgrep (63.2%), seksualitet (62.0%) og gode og vonde hemmeligheter (41.5%). Dette viser at barnehagelæreres holdninger til å samtale med barn kan avhenge av hvilke begreper det helt konkret dreier seg om. Spørsmål om informantene vegrer seg for å samtale om vold og overgrep ble av reliabilitetshensyn utelatt fra skalaen som måler barrierer. På disse spørsmålene svarte 55.0% av informantene at de var helt eller delvis enige i at de vegrer seg for å samtale med barn om vold og overgrep. Kun 34.6% var helt eller delvis enige i at de vegrer seg for å samtale med foreldre om den samme tematikken.

4.2.5 Sammenhenger mellom programbruk og samtaler med barn

For å undersøke om det er en sammenheng mellom bruk av programmer og variablene knyttet til samtaler med barn, ble det gjennomført independent samples *t*-tester. Barnehagelærere som bruker programmer, har innført betydelig flere temaer relatert til vold og overgrep i pedagogiske planer på avdelingen enn de som ikke bruker programmer ($d = .89$) (Tabell 4.15). Det er også en signifikant og svært sterk sammenheng mellom programbruk, frekvens for samtaler med barn ($d = 1.00$) og opplevd kompetanse til å samtale med barn ($d = .98$). Dette viser at programbruk kan øke den opplevde kompetansen til å samtale med barn, bidra til å innføre temaer i planer og føre til hyppigere samtaler med barn.

Tabell 4.15

Sammenhenger mellom Programbruk og Samtaler med Barn

	Bruker programmer		Bruker ikke programmer		<i>t</i> -verdi	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Antall temaer innført i pedagogiske planer på avdeling	3.80	1.80	2.29	1.57	-6.566***	.89
Frekvens for samtaler med barn	3.58	.52	2.99	.64	-7.619***	1.00
Kompetanse til å samtale med barn	3.65	.72	2.91	.81	-7.184***	.98

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

Det ble videre gjennomført korrelasjonsanalyser for varighet for programbruk og variablene knyttet til samtaler med barn. Det er en moderat, positiv sammenheng mellom antall temaer i pedagogiske planer og frekvensen for samtaler med barn (Tabell 4.16). Analysene viser moderate, positive sammenhenger mellom kompetansen til å samtale med barn og antall temaer innført i pedagogiske planer, samt kompetansen til å samtale med barn og frekvensen for samtaler. Dette viser at samtalekompetansen henger sammen med antall temaer barnehagelærere velger å sette på dagsorden, både i planer og i direkte arbeid med barn. Videre er det en svak, positiv sammenheng mellom varighet av programbruk og antall temaer i pedagogiske planer.

Tabell 4.16

Korrelasjoner mellom Varighet for Programbruk og Variabler tilknyttet Samtaler med Barn

Variabel	2	3	4
1. Varighet for bruk av program	.234*	.170	.152
2. Antall temaer innført i pedagogiske planer på avdelingen		.584***	.446***
3. Frekvens for samtaler med barn			.472***
4. Kompetanse til å samtale med barn			

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

4.2.6 Sammenhenger mellom samtaler med barn og andre faktorer

For å undersøke andre faktorer som påvirker variablene knyttet til samtaler med barn, ble det gjennomført independent samples t -tester av gruppene for arbeidserfaring og barnegruppe på avdelingen. Det er en svak, men signifikant sammenheng mellom arbeidserfaring og variablene frekvens for samtaler ($d = .27$) og kompetansen til å samtale med barn ($d = .27$) (Tabell 4.17). Resultatet tyder på at de med lengre arbeidserfaring har noe bedre kompetanse i å samtale med barn og gjør dette noe oftere. Det er en moderat sammenheng mellom kompetansen til å samtale med barn og alderen på avdelingens barnegruppe ($d = .35$), som indikerer at kompetansen til å gjennomføre barnesamtaler blir vurdert som noe bedre blant de som arbeider med de eldste barna. Til sist er det en svært sterk sammenheng mellom barnas alder og frekvensen for samtaler ($d = 1.06$). Funnet viser tydelig at informantene som arbeider med de eldste barna samtaler oftere om tematikk relatert til vold og overgrep enn informantene som arbeider med de yngste.

Tabell 4.17*Sammenhenger mellom Arbeidserfaring, Barnegruppe på avdeling og Samtaler med Barn*

	Arbeidserfaring				Barnegruppe på avdeling							
	<= 8.0 år		8.1 + år		1-3 år				3-6 år			
	<i>n</i> = 124		<i>n</i> = 109		<i>n</i> = 103				<i>n</i> = 98			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> -verdi	<i>d</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> -verdi	<i>d</i>
Frekvens												
for samtaler med barn	3.14	.63	3.32	.68	-2.040*	.27	2.90	.65	3.53	.53	-7.536***	1.06
Kompetanse til å samtale med barn	3.10	.87	3.32	.83	-2.023*	.27	3.04	.88	3.34	.80	-2.489*	.35

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

Videre ble sammenhenger mellom opplevd kunnskap om vold og overgrep, kompetanse til å forebygge og avdekke, og samtaler med barn undersøkt med korrelasjonsanalyser. Alle variablene korrelerer signifikant og positivt med hverandre (Tabell 4.18). Funnene indikerer at høy kunnskap og kompetanse i arbeidet med forebygging og avdekking generelt er relatert til høy kompetanse til å samtale med barn om tematikken og høyere frekvens for gjennomføring av samtaler.

Tabell 4.18*Korrelasjoner mellom Kunnskap, Kompetanse og Samtaler med barn*

Variabel	2	3	4
1. Kunnskap om vold og overgrep	.556***	.383***	.553***
2. Kompetanse til å forebygge og avdekke		.518***	.610***
3. Frekvens for samtaler med barn			.472***
4. Kompetanse til å samtale med barn			

* $p < .05$, ** $p < .01$ og *** $p < .001$

4.2.7 Avsluttende regresjonsanalyse

De foreløpige analysene har vist at både programbruk, arbeidserfaring og alder på barnegruppa utgjør en signifikant forskjell i barnehagelæreres vurdering av egen kompetanse til å forebygge og avdekke, og kompetanse til å samtale med barn om tematikk relatert til vold og overgrep. Kunnskap er utelatt fra avsluttende analyser, ettersom det kun er programbruk som utgjør en forskjell på denne variabelen. For å undersøke hvor mye hver av variablene programbruk, arbeidserfaring og alder på barnegruppen predikerer informantenes vurdering av kompetansen til å forebygge, avdekke og samtale med barn, ble det gjennomført multiple lineære regresjonsanalyser.

Alle de tre variablene bidrar signifikant til å forklare informantenes vurdering av egen kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep (Tabell 4.19). Modellen forklarer til sammen 22.8% av variansen i kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep. Programbruk forklarer alene 8.5% (.292²) av variansen og er dermed den største unike prediktoren for vurdering av egen kompetanse. Arbeidserfaring forklarer 7.2% (.268²) av variansen og alder på barnegruppa forklarer 3.0% (.172²) av variansen. Det er imidlertid kun programbruk som bidrar signifikant til å predikere informantenes vurdering av egen kompetanse til å samtale med barn. Modellen forklarer til sammen 20.6% av variansen, og programbruk predikerer alene 15.5% (.394²) av informantenes vurdering av egen kompetanse til å samtale med barn.

Tabell 4.19

Regresjonsanalyse For Prediksjon av Kompetanse til å Forebygge og Avdekke Vold og Overgrep og Kompetanse til å samtale med Barn

	Kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep			Kompetanse til å samtale med barn		
	Beta	Part	sig	Beta	Part	sig
Programbruk	.295	.292	.000	.398	.394	.000
Arbeidserfaring	.270	.268	.000	.123	.122	.057
Alder på barnegruppa	.175	.172	.007	.103	.102	.112
	R ² = .228			R ² = .206		
	F(3.00) = 19.302***			F(3.00) = 16.913***		

* p < .05, ** p < .01 og *** p < .001

5. Diskusjon av resultater

Målet med denne studien er å undersøke følgende problemstilling:

Utgjør bruk av programmer en forskjell i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn, og i deres vurderinger av programmets nytteverdi?

5.1 Barnehagelærernes vurdering av eget arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep

5.1.1 Barnehagelærernes vurdering av egen kunnskap og kompetanse

Kompetansebehovet i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep kan deles inn i kategoriene fenomenforståelse, handlings- og henvisningskompetanse og samhandlingskompetanse (Røsdal et al., 2019, s. 37–40). *Fenomenforståelse* omfatter blant annet kunnskap om ulike former for vold og overgrep mot barn, samt tegn og symptomer på at barn er utsatt. Barnehagelærerne i denne studien vurderer egen fenomenforståelse som relativt god. Færre svarer at de har god kunnskap om psykisk vold og tegn på psykisk vold, sammenlignet med fysisk vold og seksuelle overgrep. Psykisk vold er ifølge Killén (2017, s. 69) den formen for vold som er vanskeligst å begrepsfeste og oppdage. Dette skyldes trolig at den påføres indirekte og i større grad er usynlig, som ved at barn er vitne til vold eller har omsorgsgivere med alvorlige rusproblemer eller psykiske lidelser (Killén, 2017, s. 70). Samtidig mangler små barn ofte forståelsen av at det er noe unormalt ved deres omsorgssituasjon som de bør fortelle om (Søftestad, 2018, s. 42). Dette innebærer at å oppdage psykisk vold forutsetter utenfra-observasjoner av barnets omsorgssituasjon. På den andre siden kan ofre for psykisk og fysisk vold utvise mange like symptomer, som utrygg tilknytningsatferd eller vansker med følelsesregulering (Hart et al., 1996, s. 77). Manglende kunnskap om tegn på psykisk vold kan derfor være manglende visshet om at samme symptomer og atferd kan være tegn på ulike former for vold og overgrep.

Undersøkelser og diskusjoner av barnehagelærernes *handlings- og henvisningskompetanse* er her avgrenset til primærforebygging og avdekking. Primærforebygging av vold og overgrep forutsetter differensierte og målrettede tiltak, i form av informasjonsformidling til barn,

opplæring av fagpersoner og involvering av foreldre (Søftestad, 2018, s. 264; Wurtele, 2009, s. 7). Når det gjelder forebyggende tiltak rettet mot barn, vurderer kun en tredjedel av informantene kompetansen til å gjennomføre pedagogiske opplegg som tematiserer vold og overgrep som god eller svært god. Dette er ikke et overraskende funn, sett i lys av tidligere identifiserte behov for mer kompetanse og veiledningsmateriell for informasjonsformidling til barn (Abrahams et al., 1992, s. 234; Naper et al., 2017, s. 54). Emilsen og Lehn (2020, s. 136) presiserer at pedagogiske opplegg om vold og overgrep krever tilrettelegging og progresjon etter barns utviklingsnivå. Mens et fåtall av barnehagelærerne sier at de har innført det konkrete temaet vold og overgrep i avdelingsplaner, har flertallet innført temaer som kroppen, gode og vonde følelser, samt barns rettigheter. De sistnevnte temaene er ifølge Killén (2017, s. 154) og Aasland (2014, s. 100) gode utgangspunkt for senere problematisering av komplekse temaer som upassende berøringer og vonde hemmeligheter. Dette avhenger imidlertid av barnehagelærernes bevissthet om sine muligheter. Tematisering av kroppen og følelser kan naturligvis foregå uten å være tiltenkte forebyggende tiltak.

Foruten gjennom pedagogiske opplegg og samlingsstunder, kan informasjonsformidling til barn foregå i uformelle og formelle samtaler (Søftestad, 2018, s. 171–172). I alle tilfeller er barnehagelærernes samtalekompetanse en viktig forutsetning. Tilnærmet alle informantene er enige i at å samtale med barn om tematikk relatert til vold og overgrep, kan bidra til å forebygge og avdekke. Omtrent halvparten av barnehagelærerne svarer at de har god eller svært god kompetanse i å snakke med barn om hvordan de kan få hjelp hvis de har det vanskelig. En stor andel sier at de ofte samtaler med barn om temaer som gode og vonde følelser, å sette grenser og å si fra til en voksen. Samtaler om disse temaene kan bryte tabuer rundt flere emner som det mangler etablerte samtalevaner for, og dermed være forebyggende for ulike problemstillinger (Killén, 2017, s. 156; Søftestad, 2018, s. 170; Wurtele, 2009, s. 8). Litt over halvparten oppgir imidlertid at de vegrer seg for å samtale om temaene vold og overgrep, og kun en tredjedel sier de har god eller svært god kompetanse i barnesamtaler ved konkrete mistanker om vold og overgrep. At flertallet opplever å mangle kompetanse til å agere ved bekymringer for barn, samstemmer med tidligere studier (Emilsen & Bratterud, 2011, s. 120; Røsdal et al., 2019, s. 43). I lys av at voksnes reaksjoner og responser på barns utsagn kan være avgjørende i en avdekkingsprosess (Flåm & Haugstvedt, 2013, s. 639), er dette en kompetanse som bør heves.

På den positive siden vurderer flertallet av barnehagelærerne kompetansen til å observere barn som god eller svært god. Dette er ifølge Killén (2017, s. 209) et av barnehageansattes viktigste bidrag i helhetlige vurderinger av barns omsorgssituasjon. Barnehagelærernes *samhandlingskompetanse*, herunder kunnskap om ulike tjenesters rolle, kompetanse til å samarbeide med andre instanser og relasjonskompetanse (Røsdal et al., 2019, s. 40), er også jevnt over god. Et oppløftende funn er at tilnærmet alle barnehagelærerne svarer at de har god eller svært god kompetanse i å skape og opprettholde relasjoner med barn. Trygge relasjoner og tilknytninger er en av de viktigste beskyttelsesfaktorene for god psykisk helse og et av barnehagens viktigste verktøy i primærforebyggende arbeid (Killén, 2017, s. 130; Lekhal et al., 2016, s. 52–53). Flertallet av informantene vurderer også kompetansen til å samarbeide med barnevernet som god eller svært god. I likhet med tidligere empiriske studier oppgir imidlertid en stor andel at det kan være vanskelig å beslutte om bekymringer skal meldes til barnevernet. Dette kan tyde på at det er varierende kunnskap om barnevernets rolle som veiledende instans for barnehagen.

5.1.2 Barnehagelærernes opplevde barrierer

Inndelingen til Emilsen og Bratterud (2020, s. 68) i individuelle, interne og eksterne hindringer vil her bli benyttet som teoretisk forståelsesramme for hvordan barrierer på ulike nivåer kan begrense barnehagelærernes muligheter. Hva gjelder *individuelle* barrierer, svarer nærmere to tredjedeler (65.3%) av barnehagelærerne at det stemmer godt eller svært godt at frykten for å ødelegge samarbeidsrelasjonen til foreldre er en barriere som kan forklare hvorfor barnehager generelt står for få bekymringsmeldinger til barnevernet. I undersøkelsen til Haugset et al. (2015, s. 54), svarer 45.6% av styrerne det samme. Dette kan tyde på at barnehagelærere, som er forpliktet til å ha tett dialog med hjemmet, i likhet med andre profesjoner opplever foreldresamarbeidet som utfordrende ved bekymringer for barnets omsorgssituasjon (Killén, 2017, s. 181). Et systematisk forebyggende arbeid i barnehagen bør derfor også omfatte foreldrerettede tiltak som tematisering på møter, for å åpne for dialog og senke terskelen for å drøfte eventuelle bekymringer (Emilsen & Lehn, 2020, s. 127).

De individuelle barrierene må sees i sammenheng med *interne barrierer*, som omfatter faktorer på institusjonsnivå (Emilsen & Bratterud, 2020, s. 69). I tidligere empiriske studier har blant annet fravær av retningslinjer, rutiner for dialog med andre instanser, samt manglende tid, ressurser og sosial støtte blitt problematisert (Albæk et al., 2017, s. 237;

Kenny, 2004, s. 1315). I denne studien er flertallet helt eller delvis enige i at de får emosjonell støtte av ledelsen og kollegiet i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Funnet samstemmer i liten grad med tidligere undersøkelser av lærere (Kenny, 2004, s. 1315), og skyldes muligens en større bemanningstetthet i barnehager enn skoler. At følelsen av ensomhet i arbeidet er lite fremtredende, minsker trolig også opplevelsen av individuelle barrierer. Det er imidlertid kun halvparten av barnehagelærerne som er enige i at de har nok tid og ressurser til å forebygge og avdekke vold og overgrep. Dette kan henge sammen med tilstedeværelsen av *eksterne* barrierer, som strukturelle betingelser og manglende tilføring av ressurser som økt bemanning i barnehagen (Killén, 2017, s. 233). Det er grunn til å problematisere at det satses på flere tiltak i barnehagen, uten at det blir bevilget noen særlig grad av økonomiske virkemidler til dette arbeidet (Myrvold et al., 2020, s. 47).

På den andre siden kan det ifølge Moe og Gotvassli (2020, s. 83–84) ligge et uutnyttet potensiale i barnehager når det gjelder å utvikle rutiner for arbeidet og bruke tilgjengelige ressurser på hensiktsmessige måter. I denne studien svarer kun en fjerdedel av barnehagelærerne at de har faste rutiner for å ta opp med tematikken vold og overgrep i personalgruppen og nærmere to tredjedeler at de tar opp temaet fra tid til annen. På tross av dette er barnehagelærerne i stor grad enige i at barnehagen har gode handlingsplaner og rutiner for å rapportere mistanker til barnevernet. Interne barrierer som manglende systematikk i arbeidet kan først bli et problem i møte med det Lehn og Emilsen (2020, s. 142) betegner som gråsonebekymringer; vagere eller mer komplekse mistanker. Her vil tett dialog med barnevernet ofte være avgjørende for beslutningsprosessen (Lehn & Emilsen, 2020, s. 147). Nesten alle barnehagelærerne er helt eller delvis enige i at de har tilgang på denne veiledningen. Likevel tror nærmere to tredjedeler at det stemmer godt eller svært godt at manglende faste rutiner for dialog med barnevernet hindrer barnehager i å rapportere mistanker. Det kan se ut til at det ligger forbedringspotensiale i å samordne tjenestene og skape faste rutiner for dialog rundt arbeidet, som blant annet Emilsen og Bratterud (2020, s. 69) problematiserer.

5.1.3 Sammenhenger mellom kunnskap, kompetanse og barrierer

Korrelasjonsanalysene i denne studien viser at samspillet mellom kunnskap, kompetanse og ulike nivåer av barrierer i pedagogisk praksis er komplekst. Den signifikante og moderate sammenhengen mellom kunnskap og kompetanse tyder på at barnehagelærere som vurderer

egen fenomenforståelse som god, også vurderer egen handlings- og samhandlingskompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep som god. De signifikante, men beskjedne sammenhengene med opplevde barrierer i arbeidet, viser på sin side at en høyere vurdering av egen kunnskap og kompetanse er assosiert med noe færre opplevde barrierer i arbeidet. Analysene gir ikke grunnlag for å trekke kausale slutninger om årsak og virkning. Mens kunnskap og kompetanse på den ene siden kan bryte individuelle og interne barrierer ved å øke fagligheten og systematikken i arbeidet, kan interne eller eksterne barrierer som manglende tid, ressurser og rutiner på den andre siden hindre kompetanseheving og kunnskapsutvikling. Å kartlegge hvilke barrierer som gjør seg gjeldende og hvordan de hindrer arbeidet, danner ifølge Alvarez et al., (2004, s. 564) et viktig grunnlag for å utvikle praksis.

Studien legger til grunn en helhetlig og praktisk orientert tilnærming til primærforebygging og avdekking, hvor tiltak rettet mot barn og profesjonsutøvere forstås i sammenheng med hverandre (Wurtele, 2009, s. 11). Barneperspektivet har fått stor oppmerksomhet i nyere politiske anbefalinger for arbeidet med tematikken (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 13). Analysene i denne studien viser signifikante og moderate sammenhenger mellom barnehagelærernes generelle kunnskap og kompetanse i arbeidet med forebygging og avdekking, og deres kompetanse til å samtale med barn. Kompetansen til å samtale med barn er videre relatert til antall temaer knyttet til vold og overgrep som er innført i pedagogiske planer, og frekvensen for å samtale med barn om tematikken. Svak kunnskap om vold og kompetanse til å forebygge og avdekke, vil henholdsvis operere som barrierer for å sette tematikken på dagsorden, både i planer og i direkte interaksjon med barn. At disse faktorene er relatert til hverandre gir implikasjoner for fremtidig utvikling av forebyggende tiltak. Som Førland og Mossige (1993, s. 106) diskuterer, må fagpersoner få opplæring i den kunnskapen og kompetansen som trengs for å gjennomføre tiltak som pedagogiske opplegg.

Når det gjelder utviklingen av denne kunnskapen og kompetansen, oppgir barnehagelærerne at kunnskapen i noe større grad er tilegnet gjennom utdanning, og kompetansen i noe større grad gjennom arbeidserfaring. Samtidig vurderer under en fjerdedel (18.3%) av barnehagelærerne undervisningen om vold og overgrep i profesjonsstudiet som god eller svært god, noe som samsvarer med tidligere undersøkelser av prioriteringer i utdanningen (Pedagogstudentene et al., 2019, s. 10; Øverlien, 2016, s. 57). I nyere tid har både forskrift om

rammeplan for barnehagelærerutdanningen og rammeplan for barnehagens innhold blitt revidert etter politiske satsninger på problematikken, og nødvendige kunnskaper og ferdigheter for forebygging og avdekking har blitt spesifisert (Endr. i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning, 2016). Flere av informantene har lang arbeidserfaring og tok utdanningen før de juridiske rammeverkene ble endret. Funnet gir likevel grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt politiske mål har trådt i kraft i utdanningsinstitusjonene (Søftestad, 2018, s. 62). På den andre siden tilsier funnet at opplæring på arbeidsplassen er av vesentlig betydning for utvikling av kunnskap og kompetanse. Emilsen og Lehn (2020, s. 120) og Moe og Gotvassli (2020, s. 99) understreker at arbeidet med forebygging og avdekking må være systematisk, målrettet og innført i alle læringsstrukturer av virksomheten, både i ledergruppa og i det interne arbeidet på avdelingen.

5.2 Barnehagelærernes bruk av programmer

I *Rammeplanen* står det at barnehagepersonalet skal vite hvordan omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep skal forebygges og oppdages (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11). Det har blitt problematisert av Bufdir (2015, s. 21) at konkrete tiltak og metoder for primærforebyggende arbeid ikke er forankret i lovverk eller rammeplaner. Bruk av programmer og verktøy blir imidlertid anbefalt i myndighetenes strategi for voldsforebyggende arbeid i skole og barnehage (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 108).

Flertallet av barnehagelærerne (83.3%) svarer at de kjenner til minst ett av programmene eller verktøyene som er inkludert i denne studien. Under halvparten (38.9%) bruker et program eller verktøy, hvorav det store flertallet bruker programmet fordi det er innført i barnehagen og en liten andel bruker det på eget initiativ. Dette tilsier at programbruk i stor grad avhenger av krav på arbeidsplassen. På grunn av anonymitet vites ikke hvilket program informantene bruker. Det er imidlertid flest som har kjennskap til *Stine Sofie Barnehagepakke*, som er implementert i flere bydeler i Oslo (PBL, 2020). Mange av programmene og verktøyene er utviklet i nyere tid, noe som er gjenspeilet i at gjennomsnittlig varighet for programbruk er på 14-15 måneder. Det er også verdt å påpeke at enkelte ikke kjenner til noen av programmene, og derfor tar stilling til et relativt ukjent fenomen når de vurderer nytteverdien av programbruk.

5.2.1 Barnehagelærernes meninger om bruk av programmer

Det har ikke vært mulig å finne tidligere studier på barnehageansattes meninger om programbruk for arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, foruten brukerevalueringer av Stine Sofies Stiftelse sin barnehagepakke (Stine Sofies Stiftelse & PWC, 2021). Den generelle innføringen av standardiserte eller manualbaserte programmer og kartleggingsverktøy har imidlertid vært gjenstand for kritikk, blant annet fordi de oppleves som uhensiktsmessige prioriteringer med manglende rom for medvirkning (Pettersvold & Østrem, 2018, s. 186–187). Det er her viktig å skille mellom ulike typer programmer, deres innhold og premissene de bygger på. Vik (2014, s. 10–11) understreker at pedagogikken i norske barnehager tilsier at tidlig innsats bør være rettet mot å utvikle kvaliteten på relasjoner mellom barn og voksne og fremme barnas perspektiv. Dette er ikke nødvendigvis motstridende med innholdet i programmer for å forebygge og avdekke vold og overgrep. Tvert imot er involveringen av barn en sentral komponent i flertallet av programmene (se kap. 1.4). Som Pettersvold og Østrem (2018, s. 30) understreker, er likevel barnehagelæreres kritiske blikk på barnehagens praksis viktig for å ivareta barnas interesser og veie disse opp mot samfunnets streben etter kostnadseffektivitet.

Flertallet av informantene i denne studien er delvis til helt enige i at bruken av programmer øker både ansattes og barns kunnskap om vold og overgrep, at det gjør det lettere å snakke med barn og foreldre om vanskelig tematikk, samt at det øker ansattes kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep. Svært få mener at bruken av slike programmer frarøver pedagoger metodefrihet eller er en dårlig disponering av tid og ressurser. Det ser dermed i liten grad ut til at disse programmene er gjenstand for samme kritikk som standardiserte kartleggingsverktøy. En av årsakene til dette kan være at programmer mot vold og overgrep oppleves som et velkomment tilskudd, sett i lys av ønsket om mer veiledningsmateriell i dette arbeidet (Naper et al., 2017, s. 54). En annen årsak kan være at flertallet av programmene omfatter komponenter for kompetanseheving på temaer som barnehageansatte tidligere har etterlyst mer kunnskap om, blant annet samtaler med barn om vold og overgrep (Emilsen & Bratterud, 2011, s. 120; Røsdal et al., 2019, s. 43).

En av informantene tok kontakt for å poengtere at det er vanskelig å gjøre en vurdering av hvorvidt programmene generelt har en nytteverdi når det er stor variasjon i kvaliteten, i form av innhold, dokumentasjon og evalueringer. Det er problematisk at programmer og verktøy for barnehagelæreres arbeid ikke nødvendigvis er utviklet i samarbeid med forskningsmiljøer,

og dermed ikke møter de metodologiske standardene som kreves for å bli evaluert som effektive tiltak (Daro, 1996, s. 344; Moen et al., 2018, s. 95). Internasjonale metastudier av slike programmer, har imidlertid konkludert med at effekten er størst for programmer av lang varighet, som er integrert i det daglige arbeidet og omfatter komponenter knyttet til informasjonsformidling til barn og opplæring av fagpersoner i både kunnskap og kompetanse, i motsetning til ensidig rettede programmer eller kortvarige kurs (Manheim et al., 2019, s. 751–752; Moen et al., 2018, s. 10). Av programmene som barnehagelærerne bruker, inkluderer flertallet av dem både opplæring av ansatte i kunnskap om vold og overgrep, kompetanseheving i ulike metoder og pedagogiske opplegg. Med en gjennomsnittlig varighet på 14-15 måneder ser det også ut til at programmene anvendes over lengre tid. En stor andel av programmene dekker med dette flere av premisene for et primærforebyggende arbeid av god kvalitet.

Frem til det foreligger dokumentasjon på effekter av tiltak som programbruk, kan andre vurderinger som brukerevalueringer bidra med retningslinjer for å utvikle systemer som fungerer (Daro, 1996, s. 344; Moen et al., 2018, s. 49). Vik og Hausstätter (2014, s. 53) problematiserer at programmer ikke uten videre kan innføres på bakgrunn av dokumenterte effekter, uten å ta høyde for kompleksiteten og verdigrunnet i den barnehagepedagogiske konteksten. Innføringen av et program med dokumentert effekt er til liten hjelp hvis nytteverdien av å bruke programmet oppleves som liten. I denne studien er de som bruker programmer i større grad positive til at programmer har en nytteverdi i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, sammenlignet med de som ikke bruker programmer. Dette kan tolkes som at innføringen av et slikt program oppleves som positivt. Basert på kritikk mot annen programbruk er det mer sannsynlig at skepsisen mot nytteverdien blant enkelte av barnehagelærerne er rettet mot standardiseringen av metoder, fremfor tematikken. Samtidig vil kontekstuelle faktorer i den enkelte barnehage føre til variasjoner i hvordan program og verktøy blir brukt etter at det er innført i barnehagen. Barnehageansatte er pålagt å forebygge vold og overgrep (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11), men det er viktig å poengtere at det trolig finnes andre gode måter å organisere dette arbeidet på uten innføringen av et program.

5.3 Sammenhenger mellom forebygging, avdekking og programbruk

For undersøkelsene av hvorvidt bruk av programmer utgjør en forskjell i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, ble to teoribaserte hypoteser lagt til grunn. Den første hypotesen; at barnehagelærere som bruker programmer har høyere kunnskap, kompetanse og opplever færre barrierer i arbeidet, blir i denne studien bekreftet. Barnehagelærere som bruker programmer vurderer sin kunnskap og kompetanse som signifikant bedre og opplever signifikant færre barrierer i dette arbeidet, sammenlignet med barnehagelærere som ikke bruker programmer. Effektstørrelsene er moderate, noe som styrker hypotesen om at funnet ikke er tilfeldig, men trolig representativt for den øvrige populasjonen barnehagelærere i Oslo.

Funnene gir ikke svar på om det er fenomenforståelsen, handlings-, henvisnings- eller samhandlingskompetansen som vurderes som bedre av de som bruker programmer, eller hvilke konkrete barrierer som oppleves som mindre framtrædende. Tidligere studier har imidlertid vist at fenomenforståelsen om psykisk vold og seksuelle overgrep i størst grad har økt ved arbeidsplassbasert opplæring (Hawkins & McCallum, 2001, s. 310; McGrath et al., 1987, s. 127). Basert på funn av at de tre faktorene er relatert, kan årsakene til færre opplevde barrierer nettopp være at kunnskapen og kompetansen øker på grunn av systematisk opplæring. Det kan også tenkes at programbruk reduserer interne barrierer ved at tematikken blir satt på dagsorden eller det etableres faste rutiner, tid og rom for arbeidet. Programbruk kan trolig bidra til kollektiv læring, som ifølge Moe og Gotvassli (2020, s. 98–99) er avgjørende for å utvikle kvaliteten på det pedagogiske arbeidet. Det er imidlertid ikke et mål at alle barrierer skal elimineres. Individuelle barrierer knyttet til følelsesmessige reaksjoner er naturlige og uunngåelige i arbeidet med vold og overgrep og kan som Sjøftestad (2018, s. 185) poengterer være en ressurs hvis man blir dem bevisst.

Den andre teoribaserte hypotesen om at barnehagelærere som bruker programmer er mer tilbøyelige til å samtale med barn om tematikk relatert til vold og overgrep, blir også bekreftet. Funnene viser at barnehagelærere som bruker programmer oftere snakker med barn om temaer knyttet til vold og overgrep, og vurderer egen kompetanse til å samtale med barn om tematikken som signifikant bedre enn de som ikke bruker programmer. Effektstørrelsene er svært sterke, noe som tyder på at programmer utgjør en forskjell som trolig er representativ

for populasjonen. Årsakene til det sterke funnet kan være at barnehagelærerne gjennom programmene får jevnlige og systematiske øvelser i samtalemotodisk kompetanse, som er et viktig premiss for å kunne samtale med barn (Moen et al., 2018, s. 158; NOU2017:12, s. 109). Konkret materiell som gjør det enklere å tematisere vold og overgrep overfor barn har også vært etterlyst (Naper et al., 2017, s. 54), og er inkludert i alle verktøyene og flertallet av programmene i form av forslag til temaer, bøker, filmer eller bilder (se kap. 1.4). Det kan også være at programmene øker barnehagelærernes bevissthet og bryter tabuer som tidligere har hindret fagpersoner i å ta i bruk kunnskapen og kompetansen de allerede besitter.

Analysene viser ingen signifikante sammenhenger mellom varighet for programbruk og barnehagelærernes vurderinger. Gjennomsnittlig varighet for programbruk er 14.5 måneder, men et stort flertall har brukt programmet i under ett år. Dette kan tyde på at et program ikke trenger å bli benyttet lenge før det utgjør en forskjell i vurderingene av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Et av de viktigste argumentene for å bruke et program bør nettopp være at det fungerer som et incentiv for å heve kvaliteten på arbeidet gjennom systematikk og kollektiv læring, hvor ansattes kunnskap og kompetanse blir gjenstand for faglig refleksjon i kollegafellesskapet (Haug, 2019, s. 296). Muligens kan vissheten om at barnehagen har satt tematikken på dagsorden, i seg selv gi trygge rammer i arbeidet.

5.3.1 Sammenhenger mellom forebygging, avdekking og andre faktorer

Det er viktig å påpeke at flere faktorer enn programbruk utgjør signifikante forskjeller i barnehagelæreres vurderinger av arbeidet. Barnehagelærerne som har en arbeidserfaring på åtte år eller mer, vurderer kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep som signifikant bedre enn de med mindre arbeidserfaring, noe som samstemmer med at arbeidserfaring blir oppgitt som den viktigste arenaen for kompetansetilegnelse. Tidligere og flere erfaringer gir barnehagelærere et større sammenligningsgrunnlag. Dette er ifølge Lehn og Emilsen (2020, s. 142) en fordel i møte med gråsonebekymringer hvor det er uklart hvorvidt mistanker skal rapporteres. Arbeidserfaring var også en mer avgjørende faktor enn opplæring på arbeidsplassen for tilbøyeligheten til å rapportere mistanker i studien til Goebbels et al. (2008, s. 948–949). Når det gjelder kompetansen til å samtale med barn, er de signifikante forskjellene mellom de med lang og kort arbeidserfaring relativt svake, noe som

tilsier at dette funnet må tolkes med forsiktighet. Ettersom samtalekompetanse forutsetter målrettet øvelse over tid (NOU2017:12, s. 109; Røsdal et al., 2019, s. 43), er det likevel ikke overraskende hvis lengre arbeidserfaring bidrar til å øke denne kompetansen. Det ble ikke funnet signifikante sammenhenger mellom arbeidserfaring og fenomenforståelse av vold og overgrep, noe som tyder på at det ikke er en automatikk i at teoretisk kunnskap øker med arbeidserfaring. Tilegnelsen av denne kunnskapen avhenger trolig av at tematikken blir satt på dagsorden, i utdanningen eller på arbeidsplassen.

Alder på barnegruppen er en annen faktor av betydning for arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Barnehagelærerne som arbeider med tre til seks-åringer vurderer kompetansen til å forebygge og avdekke som signifikant bedre enn de som arbeider med ett- til tre-åringer. Utslaget kan være knyttet til forebyggende tiltak og skyldes at det oppleves vanskeligere å gjennomføre pedagogiske opplegg som tematiserer vold og overgrep med de yngste. Sett i lys av at informasjonsformidlingen bør følge en utviklingsmessig progresjon (Emilsen & Lehn, 2020, s. 136), er dette ikke overraskende. At barnehagelærerne som arbeider med de eldste barna oppgir å ha signifikant mer kompetanse i å samtale med barn om vold og overgrep og gjør dette svært mye oftere, er også et forventet funn. Tematiseringen med de yngste kan imidlertid ta form som en gryende bevisstgjøring omkring kropp og følelser (Aasland, 2014, s. 100). Det er grunn til å tro at dette også gjøres, men muligens uten at det blir vurdert som et forebyggende tiltak. Dersom forskjellene i gruppenes vurdering av egen kompetanse derimot skyldes vansker med å avdekke at de yngste er utsatt for vold og overgrep, impliserer dette et kompetansebehov. Sett i lys av at vold og overgrep påvirker den helt tidlige utviklingen av hjernen (Schore, 2001, s. 207), er det vesentlig at barnehagelærere på småbarnsavdeling også besitter kompetansen til å avdekke og rapportere mistanker.

5.3.2 Avsluttende diskusjon om sammenhenger

Foreløpige analyser har vist at både programbruk, arbeidserfaring og alder på barnegruppa hver for seg utgjør signifikante forskjeller i vurderingene av kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep, og samtale med barn. For å komme nærmere svaret på om programbruk utgjør en signifikant forskjell sammenlignet med andre faktorer, ble det avslutningsvis gjennomført multivariate analyser. Programbruk, arbeidserfaring og alder på barnegruppa forklarer nærmere en fjerdedel (22.8%) av variansen i barnehagelærernes vurdering av kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep, og gir hver for seg et

signifikant og unikt bidrag i å predikere barnehagelærernes vurderinger av egen kompetanse. Programbruk er den sterkeste prediktoren (8.5%), tett etterfulgt av arbeidserfaring (7.2%) og deretter barnegruppe (3.0%). I kompetansen til å samtale med barn, er programbruk den eneste faktoren som gir et signifikant og unikt bidrag (15.5%) i barnehagelærernes vurdering.

Dette viser at vurderingene av kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep er mer sammensatt enn vurderingene av samtalekompetansen. Mens det er et forventet funn at arbeidserfaring øker den generelle kompetansen til å forebygge og avdekke, bør alder på avdelingens barnegruppe i utgangspunktet ikke være utslagsgivende sett i lys av at alle skal ha tilegnet seg samme ferdigheter gjennom profesjonsutdanningen. Dette kan indikere at barnehagelærere på avdelinger med de eldste barna arbeider mer inngående med tematikken. At programbruk er den eneste faktoren som gir et signifikant bidrag i vurderingen av samtalekompetansen underbygger tidligere diskusjoner om at tilegnelsen av denne kompetansen forutsetter målrettet opplæring og øvelse (NOU2017:12, s. 109). På den positive siden tilsier funnene at innføringen av programmer eller verktøy mot vold trolig kan legitimeres som forebyggende tiltak, ettersom programbruk gir et signifikant bidrag i vurderingene av barnehagelærernes kompetanse til både å forebygge, avdekke og samtale med barn.

6. Avslutning

Denne oppgaven er en kvantitativ undersøkelse av barnehagelæreres vurderinger av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep og hvorvidt bruk av programmer utgjør en forskjell i dette arbeidet. Utvalget består av 234 barnehagelærere i Oslo som har deltatt frivillig, og visse forbehold må derfor tas for å generalisere funnene. Utvalget er likevel stort nok til å gi et innblikk i profesjonsutøvernes egne vurderinger av innsatsen som gjøres for å forebygge og avdekke vold og overgrep. Her vil jeg avslutningsvis oppsummere studiens hovedfunn, samt presentere noen kritiske refleksjoner og implikasjoner for pedagogisk praksis.

6.1 Studiens hovedfunn

Flertallet av barnehagelærerne som har deltatt i studien vurderer egen kunnskap om vold og overgrep og kompetanse til å forebygge og avdekke som relativt god, og opplever jevnt over få barrierer i arbeidet. Identifiserte kompetansebehov er knyttet til kunnskap om psykisk vold, handlingskompetanse til å gjennomføre pedagogiske opplegg som tematiserer vold, og samtaler med barn ved mistanker eller bekymringer. Den mest fremtredende barrieren er manglende tid og ressurser til å forebygge og avdekke vold og overgrep.

Flertallet kjenner til et program eller verktøy for å forebygge og avdekke vold og overgrep, men kun 38.9% benytter det i egen praksis. Disse barnehagelærerne vurderer egen fenomenforståelse, handlings-, henvisnings- og samhandlingskompetanse som signifikant bedre og opplever signifikant færre barrierer enn barnehagelærerne som ikke bruker programmer. Andre faktorer som arbeidserfaring og alder på barnegruppen utgjør også en signifikant forskjell på vurderingen av kompetansen, men ikke på fenomenforståelsen om hva vold og overgrep er. Å inkludere barns perspektiv og fremme deres interesser har blitt løftet frem som et styrende prinsipp for pedagogisk praksis og et viktig premiss for primærforebygging og avdekking av vold og overgrep. Programbruk er den eneste faktoren som gir et signifikant bidrag i å forklare barnehagelæreres vurdering av egen kompetanse til å samtale med barn. Barnehagelærerne som bruker programmer oppgir å snakke oftere med barn om tematikk relatert til vold og overgrep, og har innført flere av disse temaene i pedagogiske planer. Oppsummert bekrefter studien hypotesene om at programbruk utgjør en forskjell i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep, både når det gjelder ansattes kunnskap og kompetanse og tilbøyeligheten til å samtale med barn.

Flere av barnehagelærerne som bruker programmer er også enige i at programmer har en nytteverdi i arbeidet, sammenlignet med de som ikke bruker programmer. Det er imidlertid generelt stor enighet om at programbruk både øker barns kunnskap om vold og overgrep og ansattes kompetanse til å forebygge og avdekke. Kritikken mot standardiserte kartleggingsverktøy og metoder i barnehagesektoren, ser i liten grad ut til å gjøre seg gjeldende for programmer rettet mot denne problematikken.

6.2 Kritiske refleksjoner

Barnehagelærernes arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep har i denne studien blitt undersøkt gjennom konseptene kunnskap, kompetanse, barrierer og samtaler med barn. Operasjonaliseringen av disse faktorene som avgjørende betingelser for arbeidet, er basert på min forståelse av foreliggende teori og empiri. Andre faktorer kunne blitt undersøkt, og ville muligens gitt andre resultater. Det er stor enighet om at primærforebyggende arbeid bør være en helhetlig innsats på flere nivåer som inkluderer barn, fagpersoner, foreldre, spesialister og politikere (Søftestad, 2018, s. 264). Undersøkelser av foreldrerettede tiltak har blitt utelatt på grunn av oppgavens omfang og begrensninger, men kunne gitt et mer helhetlig bilde av den forebyggende innsatsen i barnehager. I et forskningsprosjekt av større omfang hadde det også vært interessant å inkludere pedagogiske ledere med annen utdanningsbakgrunn og barnehagemedarbeidere, for å undersøke andre vurderinger av det voldsforebyggende arbeidet. Selv om barnehagelærere har det overordnede ansvaret for det pedagogiske arbeidet på avdelingen, fordrer god kvalitet på arbeidet at læring og utvikling av barnehagens pedagogiske praksis skjer kollektivt (Moe & Gotvassli, 2020, s. 98).

Det kan hypotetisk sett tenkes at flertallet av informantene i studien bruker det samme programmet. Det er dermed ikke slik at funnene av programmets nytteverdi uten videre kan generaliseres til alle programmer og verktøy. Det er som nevnt svært viktig å utvikle en standard for å kvalitetssikre de tiltakene som benyttes i arenaer som barnehage og skole (Glad et al., 2010, s. 28; Moen et al., 2018, s. 155). Dette forutsetter eksperimentelle studier som måler reelle effekter utover det som lar seg gjøre med vurderinger og brukerevalueringer som i denne studien. Målet med denne masteroppgaven har imidlertid ikke vært å evaluere effekten av enkeltprogrammer, men å undersøke hvorvidt fenomenet programbruk på generell basis utgjør en forskjell i vurderingene av arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep. Dette er i tråd med Glad et al. (2010, s. 28) og Bufdir (2015, s. 5) sin anbefaling om

å undersøke betydningsfulle faktorer for å utvikle en helhetlig plan for forebyggende tiltak. Det er viktig å ta i betraktning at det store utvalget av programmer og verktøy som i dag tilbys kan være vanskelig å orientere seg i. I en framtidig studie hadde det derfor vært interessant å dele informanter i grupper etter hvilke program eller verktøy de bruker, for å undersøke hvilke programmer som kan fungere som utgangspunkt i videreutviklingen av anbefalinger for en samordnet forebyggende innsats i norske barnehager.

6.3 Implikasjoner for pedagogisk praksis

Ettersom oppgaven er forankret i det pedagogiske kunnskapsfeltet, anser jeg det som viktig å avslutningsvis diskutere hvilke implikasjoner funnene kan ha for barnehagelæreres pedagogiske praksis. Cohen (2018, s. 743) understreker at statistisk signifikans ikke er det samme som praktisk signifikans. Hvordan bidrar en kvantitativ og statistisk undersøkelse med meningsfull kunnskap for den komplekse hverdagen barnehagelærere opererer i?

En rød tråd gjennom oppgaven er at arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep i realiteten er svært komplekst, og avhenger av flere faktorer på ulike nivåer.

Relasjonskompetansen, som av barnehagelærerne blir vurdert som svært god, er det viktigste verktøyet for å fremme god psykisk helse på individnivå og et unikt utgangspunkt for å forebygge og avdekke vold og overgrep. Samtidig avhenger tidlig innsats av en helhetlig tilnærming med målrettede tiltak på flere nivåer i systemet (Befring, 2004, s. 158).

Kompetansen til å gjennomføre primærforebyggende tiltak rettet mot barn avhenger av grunnleggende kunnskap og kompetanse om vold og overgrep. Å heve kvaliteten på det pedagogiske arbeidet med tematikken, handler i stor grad om å bli bevisst foreliggende muligheter og hvilke barrierer i den enkelte barnehage eller hos de ansatte som eventuelt hindrer disse (Alvarez et al., 2004, s. 564; Sjøftestad, 2018, s. 268).

Å tolke funnene i denne studien som at programbruk alene er en forutsetning eller garanti for god forebyggende innsats vil være en forenkling av virkeligheten. Et kritisk blikk på programmets relevans for egen pedagogisk praksis er viktig for å bevare fagligheten som ved all metodebruk. Denne studien gir imidlertid grunn til å tro at innføringen av et program eller verktøy *kan* være et springbrett for et systematisk og langsiktig arbeid med å utbedre strukturelle betingelser, kunnskap og kompetanse. På tross av at programbruk avhenger av en overordnet implementering i barnehagen, er flere mindre omfattende verktøy kostnadsfrie, og

kan benyttes av den enkelte barnehagelærer som utgangspunkt for refleksjon i personalgruppa eller pedagogiske opplegg med barn (se kap. 1.4). Selv om oppgaven ikke gir noen anbefaling om et spesifikt program eller verktøy, tilsier funnene samlet sett at det kan være verdt å orientere seg i landskapet av utviklede verktøy og ressurser for å sette tematikken på dagsorden.

Litteraturliste

Abrahams, N., Casey, K., & Daro, D. (1992). Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child Abuse & Neglect, 16*(2).

[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(92\)90030-U](https://doi.org/10.1016/0145-2134(92)90030-U)

Albæk, A. U., Kinn, L. G., & Milde, A. M. (2017). Walking Children Through a Minefield: How Professionals Experience Exploring Adverse Childhood Experiences. *Qualitative Health Research, 28*(2). <https://doi.org/10.1177/1049732317734828>

Allnock, D., & Miller, P. (2013). *No one noticed, no one heard: A study of disclosures of childhood abuse*. NSPCC. <https://uobrep.openrepository.com/handle/10547/600875>

Alvarez, K. M., Kenny, M. C., Donohue, B., & Carpin, K. M. (2004). Why are professionals failing to initiate mandated reports of child maltreatment, and are there any empirically based training programs to assist professionals in the reporting process? *Aggression and Violent Behavior, 9*(5). <https://doi.org/10.1016/j.avb.2003.07.001>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/strategi_overgrep_m.bokmerker_revidert.pdf

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). *En god barndom varer livet ut—Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf

Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barneombudet. (2018). *Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes*. http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/03/Barn_og_unge_vold_og_overgrep.pdf

Befring, E. (2004). Forebygging. I R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (3. utgave, s. 156–173). Cappelen Akademisk Forlag.

Berliner, L., & Elliott, D. M. (1996). Sexual Abuse of Children. I J. Briere, L. Berliner, J. A. Bulkley, C. Jenny, & T. Reid (Red.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment* (s. 51–71). Sage Publications.

Biesta, G. (2013). Å snakke «pedagogikk» til «education»: Internasjonalisering og problemet med konseptuell hegemoni i studiet av pedagogikk. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 97(03), 172–183. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2013-03-02>

Blå Kors. (u.å.). *JEG SER*. Hentet 05. januar 2021 fra <https://www.blakors.no/jeg-ser/>

Blaasvær, N., & Baiju, N. (2019). *Opplærings- og informasjonstiltak for barn og unge for å forebygge og avdekke vold, overgrep og krenkelser: En systematisk kartleggingsoversikt*. Folkehelseinstituttet.

<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2019/opplarings--og-informasjonstiltak-for-barn-og-unge-for-a-forebygge-og-avdekke-vold-overgrep-og-krenkelser-rapport-2019.pdf>

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775. <https://psycnet-apa-org.ezproxy.uio.no/fulltext/1993-01038-001.pdf>

Bufdir. (u.å.). *Jegvet.no*. Hentet 05. januar 2021 fra <https://www.jegvet.no/barnehage>

Bufdir. (2015). *Gjennomgang av kurs- og informasjonsvirksomhet om vold og seksuelle overgrep i barnehage og skole—En supplerende kartlegging*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Gjennomgang_av_kurs_og_infovirkosomhet_vold_og_seksuelle_overgrep.pdf

Bufdir. (2021, 28. januar). *Bekymringsmeldinger til barnevernet*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/

Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry*. Basic Books.

Cohen, L. (2018). *Research methods in education* (8. utg.). Routledge.

Daro, D. (1996). Preventing Child Abuse and Neglect. I J. Briere, L. Berliner, J. A. Bulkley, C. Jenny, & T. Reid (Red.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment* (s. 343–358). Sage Publications.

Davis, M. K., & Gidycz, C. A. (2000). Child Sexual Abuse Prevention Programs: A Meta-Analysis. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(2), 257-265.

https://doi.org/10.1207/S15374424jccp2902_11

De Vaus, D. A. (2014). *Surveys in social research* (6. utg.). Routledge.

Dong, M., Anda, R. F., Felitti, V. J., Dube, S. R., Williamson, D. F., Thompson, T. J., Loo, C. M., & Giles, W. H. (2004). The interrelatedness of multiple forms of childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse & Neglect*, 28(7).

<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.01.008>

Emilsen, K., & Bratterud, Å. (2011). Barnehageansatte sitt kompetansebehov ved håndtering av bekymring for barns omsorgssituasjon. I T. L. Hoel (Red.), *Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning: Trondheim 10. Og 11. Mai 2010* (s. 115–122). Tapir akademisk forlag.

Emilsen, K., & Bratterud, Å. (2020). Dilemmaer og hindringer. I K. Emilsen (Red.), *Dørstokkmila: Barnehagens vei fra magefølelse til melding* (2. utgave, s. 65–78).

Fagbokforlaget.

Emilsen, K., & Lehn, E. W. (2020). Målrettet og systematisk forebyggende arbeid. I K. Emilsen (Red.), *Dørstokkmila: Barnehagens vei fra magesfølelse til melding* (2. utgave, s. 119–137). Fagbokforlaget.

Endr. i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning. (2016). *Forskrift om endring i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning* (FOR-2016-03-15-278). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-03-15-278>

Fløde, E. E. H. (2021, 25. mars). - Slitasjen er langt større nå. *TV 2*. <https://www.tv2.no/a/13903147/>

Flåm, A. M., & Haugstvedt, E. (2013). Test balloons? Small signs of big events: A qualitative study on circumstances facilitating adults' awareness of children's first signs of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 37(9), 633-642. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.06.007>

Forandringsfabrikken. (2019). *Rett og sikkert: Om anmeldelse, avhør i barnehus og rettsak fra unge som har opplevd vold eller overgrep*. <https://www.forandringsfabrikken.no/article/ny-rapport-rett-og-sikkert-2019>

Forskrift om familiebarnehager. (2005). *Forskrift om familiebarnehager* (FOR-2005-12-16-1555). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-12-16-1555>

Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning (2012). *Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning* (FOR-2012-06-04-475). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-06-04-475?q=forskrift%20barnehagel%C3%A6rerutdanning>

Førland, M., & Mossige, S. (1993). *Kunnskapsstatus: Forebygging av seksuelle overgrep mot barn*. Norges forskningsråd.

Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor* (2. utg.). Universitetsforlaget.

Garbarino, J. (1997). *Hvad børn kan fortælle os: Om tolkning og vurdering af kritisk information fra børn*. Hans Reitzel.

Glad, K. A., Øverlien, C., & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt 2010*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/forebyggingavfysiskeogseksuelleovergrepmot_barn_kunnskapsoversikt.pdf

Goebels, A. F. G., Nicholson, J. M., Walsh, K., & DeVries, H. (2008). Teachers' reporting of suspected child abuse and neglect: Behaviour and determinants. *Health education research* 23(6). <https://doi.org/10.1093/her/cyn030>

Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P., & Gordon, D. S. (2003). Why children tell: A model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27(5). [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00037-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00037-1)

Gotvassli, K. A., & Vannbo, B. I. (2016). Kvalitet som masteridé i barnehagesektoren. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 2(1), 17-31. <http://hdl.handle.net/11250/2430125>

Grimen, H. (2008). Profesjon og kunnskap. I L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier* (s. 71–86). Universitetsforlaget.

Hafstad, G. S., & Augusti, E.-M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år* (Rapport nr. 4/2019). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf

Hart, S. N., Brassard, M. R., & Karlson, H. C. (1996). Psychological Maltreatment. I J. Briere, L. Berliner, J. A. Bulkley, C. Jenny, & T. Reid (Red.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment* (s. 72–89). Sage Publications.

Haug, K. H. (2019). *Barnevern for barnehagefolk: Innføring i arbeid med barnevern i barnehagen*. Universitetsforlaget.

Haugset, A. S., Nilsen, R. D., & Haugum, M. (2015). *Spørsmål til Barnehage-Norge 2015* (TFoU-rapport 2015:19). Trøndelag Forskning og Utvikling.
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/sporsmal-til-barnehage-norge-2015/>

Hawkins, R., & McCallum, C. (2001). Effects of mandatory notification training on the tendency to report hypothetical cases of child abuse and neglect. *Child Abuse Review*, 10(5), 301-322. <https://doi.org/10.1002/car.699>

Holmsen, M. (2002). *Samtalebilder—En vei til kommunikasjon med barn*. NKS forlaget.

Isdal, P. (2017). *Smittet av vold: Om sekundærtraumatisering, compassion fatigue og utbrenthet i hjelpeyrkene*. Fagbokforlaget.

Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29(12).
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.07.004>

Kanvas. (u.å.). *Snakk med barn*. Kanvas. Hentet 05. januar 2021 fra
<https://www.kanvas.no/snakk-med-barn-et-metodisk-verktoy-for-barns-seksuelle-helse-og-forebygging-av-vold-og-overgrep/>

Kenny, M. C. (2004). Teachers' attitudes toward and knowledge of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 28(12), 1311-1319. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.06.010>

Killén, K. (2012). *Sveket: I: Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner* (4. utg.). Kommuneforlaget.

Killén, K. (2017). *Forebyggende arbeid i barnehagen: Samspill og tilknytning* (2. utg.). Kommuneforlaget.

Killén, K. (2019). *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar* (4. utg.). Kommuneforlaget.

Kolko, D. J. (1996). Child Physical Abuse. I J. Briere, L. Berliner, J. A. Bulkley, C. Jenny, & T. Reid (Red.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment* (s. 21–50). Sage Publications.

Lehn, E. W., & Emilsen, K. (2020). Sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer. I K. Emilsen (Red.), *Dørstokkmila: Barnehagens vei fra magesfølelse til melding* (2. utg., s. 139–147). Fagbokforlaget.

Leira, H. (1990). Fra tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse. Del I: Om arbeid med barn som har erfart vold i familien. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 27(1), 16-22.
<https://www.nb.no/items/6525dd0e70bd08fb06b07bbfb1d6bd9b?page=0&searchText=Tidsskrift%20for%20Norsk%20psykologforening%201990>

Lekhal, R., Zachrisson, H. D., Solheim, E., Moser, T., & Drugli, M. B. (2016). *Betydningen av kvalitet i barnehagen*. Gyldendal Akademisk.

Lillevik, O. G. (2019). Fenomenforståelse—Vold i nære relasjoner. I I. Nordhaug (Red.), *Vold i nære relasjoner: Diskurser og fenomenforståelse* (s. 13–25). Gyldendal.

Lions. (u.å.). *Mitt Valg*. Hentet 16. mars 2021 fra
<https://www.determinvalg.no/skole/kroppen-min-og-jeg>

Ludvigsen, B. G., & Tegnander, P. (16. februar, 2021). Kraftig økning i alvorlig vold mot barn. *NRK*. <https://www.nrk.no/sorlandet/kraftig-okning-i-alvorlig-vold-mot-barn-1.15375187>

Manheim, M., Felicetti, R., & Moloney, G. (2019). Child Sexual Abuse Victimization Prevention Programs in Preschool and Kindergarten: Implications for Practice. *Journal of Child Sexual Abuse*, 28(6). <https://doi.org/10.1080/10538712.2019.1627687>

McGrath, P., Cappelli, M., Wiseman, D., Khalil, N., & Allan, B. (1987). Teacher awareness program on child abuse: A randomized controlled trial. *Child Abuse & Neglect*, 11(1).
[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(87\)90041-X](https://doi.org/10.1016/0145-2134(87)90041-X)

Moe, T., & Gotvassli, K. A. (2020). Ledelse—Endring og utviklingsarbeid. I *Dørstokkmila: Barnehagens vei fra magefølelse til melding* (2. utg., s. 81–104). Fagbokforlaget.

Moen, L. H., Bergman, S., & Øverlien, C. (2018). *Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner—Kartlegging av kunnskap for veien videre* (Rapport nr. 2/2018). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

https://www.nkvts.no/content/uploads/2018/06/Rapport_2-18_Forebyggende-tiltak.pdf

Mordal, T. L. (1989). *Som man spør, får man svar: Arbeid med survey-opplegg*. Tano.

Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015* (NOVA Rapport 5/2016).

<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5104/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA-Rapport-5-16-web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Myrvold, T., Møller, G. H., & Zeiner, H. H. (2020). *Evaluering av Opptappingsplanen mot vold og overgrep. Underveisrapport* (NIBR-Rapport 2020:18). OsloMet.

<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/6469/2020-18.pdf?sequence=1>

Naper, L. R., Haugum, M., Nilsen, R. D., Sivertsen, H., Stene, M., & Ekmann, L. (2017). *Spørsmål til Barnehage-Norge 2016* (TFoU-rapport 2017:1). Trøndelag Forskning og Utvikling.

https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/sporsmal_til_barnehage_norge_2016.pdf

Nardi, P. M. (2018). *Doing survey research: A guide to quantitative methods* (4. utg.). Routledge.

NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.

<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>

Norman, G. (2010). Likert scales, levels of measurement and the “laws” of statistics.

Advances in Health Sciences Education, 15(5), 625-632.

<https://doi.org/10.1007/s10459-010-9222-y>

NOU 2017:12. (2017). *Svikt og svik: Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Barne- og likestillingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a44ef6e251cd443396588483e97402ab/no/pdfs/nou201720170012000dddpdfs.pdf>

Oslo Kommune. (2021). *Finn barnehage i Oslo*. Hentet 10. januar 2021 fra

<https://www.oslo.kommune.no/barnehage/finn-barnehage-i-oslo/>

Oslo Kommune. (u.å.). *Statistikkbanken Oslo kommune*. Hentet 1. mai 2021 fra

<https://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/index.jsp?catalog=http%3A%2F%2Fstatistikkbanken.oslo.kommune.no%3A80%2Fobj%2FfCatalog%2FCatalog76&submode=catalog&mode=documentation&top=yes>

Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (7. utg.). Open University Press.

PBL. (2020). Disse barnehagene fra Oslo og Viken får nå barnas verneombud. *PBL*.

<https://www.pbl.no/aktuelt/kurs-og-kompetanse/barnas-verneombud/disse-barnehagene-fra-oslo-og-viken-er-plukket-ut-som-piloter-til-barnas-verneombud/>

Pedagogstudentene, Stine Sofies Stiftelse, & PBL. (2019). - *Vi trenger mer, bedre og likere opplæring om vold og overgrep mot barn!*

https://www.stinesofiesstiftelse.no/assets/files/Rapport_undersokelsebarnehagelaererstud_2019.pdf

Pettersvold, M., & Østrem, S. (2012). *Mestrer, mestrer ikke: Jakten på det normale barnet*. Res publica.

Pettersvold, M., & Østrem, S. (2018). *Profesjonell uro: Barnehagelæreres ansvar, integritet og motstand*. Fagbokforlaget.

Prop. 12 S (2017-2021). *Opptrappingsplan mot vold og overgrep*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

<https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/11/Prop-12-S-Opptrappingsplan-mot-vold-og-overgrep-BLD.pdf>

Rathe, L. (2021). *Seksuelle overgrep mot barn og vold mot barn: Kartlegging av befolkningens kunnskaper om og holdninger til seksuelle overgrep mot barn og vold mot barn*. Redd Barna, Ipsos.

<https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/02/Redd-Barna-Ipsos-Kartlegging-av-befolkningens-kunnskaper-om-og-holdninger-til-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-vold-mot-barn.pdf>

Raundalen, M., & Schultz, J.-H. (2016). *Seksuelle overgrep og vold: Forebyggende undervisning i skolen*. Universitetsforlaget.

Redd Barna. (u.å.). *Barnehage*. Hentet 05. januar 2021 fra <https://www.reddbarna.no/skole/undervisning-vold-overgrep/>

Redd Barna. (2020). *Undersøkelse om vold mot barn*. Upublisert materiale. <https://www.reddbarna.no/aktuelt/laerere-mangler-verktoy-for-a-fange-opp-overgrep/>

Redd Barna. (2021). *Stopp vold og overgrep mot barn*. Redd Barna. <https://www.reddbarna.no/opprop/stopp-vold-og-overgrep-mot-barn/>

Røsdal, T., Madsen, A. Å., Næss, T., & Larsen, E. H. (2019). *Kompetanse om vold og overgrep i nære relasjoner: Innledende kartlegging av føringer, opplæringsstrukturer og kompetansebehov—Innspill til tverrsektoriell kompetansestrategi* (NIFU-Rapport 2019:26). <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2649896/NIFUrapport2019-26.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Schore, A. N. (2001). The effects of early relational trauma on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22(1–2), 201-269. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(200101/04\)22:1<201::AID-IMHJ8>3.0.CO;2-9](https://doi.org/10.1002/1097-0355(200101/04)22:1<201::AID-IMHJ8>3.0.CO;2-9)

Smeby, J.-C. (2008). Profesjon og utdanning. I L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier* (s. 87–102). Universitetsforlaget.

Sortland Kommune. (u.å.). *Æ E MÆ programmet i barnehage*. Hentet 05. januar 2021 fra <https://xn--em-0iac.no/barnehage/>

SSB. (2020). *Barnehager*. Hentet 01. mai 2021 fra <https://www.ssb.no/barnehager/>

Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., & Pallesen, S. (2017). Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 55(2).
https://www.researchgate.net/publication/316059898_Hvorfor_tar_det_sa_lang_tid_a_fortelle_om_seksuelle_overgrep

Stine Sofies Stiftelse. (u.å.). *Stine Sofie Barnehagepakke*. Hentet 05. januar 2021 fra <https://www.stinesofiesstiftelse.no/hva-vi-gjor/stine-sofie-barnehagepakke>

Stine Sofies Stiftelse, & PWC. (2021). *Evaluering av Barnehagepakka (piloting 2020): Presentasjon av vurderinger og funn*. Stine Sofie Stiftelse.
<https://www.stinesofiesstiftelse.no/assets/files/Leveranse-resultater-SSS.pdf>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5#%C2%A7196

Summit, R. C. (1983). The child sexual abuse accomodation syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 7(2), 177-193. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(83\)90070-4](https://doi.org/10.1016/0145-2134(83)90070-4)

Sæverot, H. (2014). Den pedagogiske vendingen—Fra utdanningsvitenskap til allmenn pedagogikkvitenskap. *Nordic Studies in Education*, 34(04), 235-245.
https://www-idunn-no.ezproxy.uio.no/np/2014/04/den_pedagogiske_vendingen_-_fra_utdanningsvitenskap_til_all

Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Universitetsforlaget.

Ulna Barnehagene. (u.å.). *Veiledere—Se meg, vær der*.
<https://ulna.no/Innhold/Side/115500#>

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*.
<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Barnehagefakta*. Hentet 10. januar 2021 fra
<https://www.barnehagefakta.no/>

Vik, S. (2014). Barns deltakelse og tidlig innsats: Et pedagogisk bidrag til forståelse av tidlig innsats i norske barnehager. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 8, 1-13.
<https://doi.org/10.7577/nbf.647>

Vik, S., & Hausstätter, R. S. (2014). Fra «early intervention» til tidlig innsats: utfordringer ved adopsjon av amerikanske intervensjonsprogrammer til norsk pedagogikk. *Spesialpedagogikk*, 06, 47-59.
<https://www.utdanningsnytt.no/files/2019/06/27/Spesialpedagogikk%206%202014.pdf>

Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S., & Shlonsky, A. (2015). School-based education programmes for the prevention of child sexual abuse. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. <https://doi.org/10.1002/14651858.cd004380.pub3>

Weiss, N., & Strand, A. H. (2020). *Jeg vet og Snakke sammen: Verktøyenes endringsteorier—Evaluering av Jeg vet og Snakke sammen: Delrapport 1* (Fafo-notat 2020:13).
<https://fafo.no/images/pub/2020/10333.pdf>

Wiehe, V. R. (1996). *Working with child abuse and neglect: A primer*. Sage.

Wollscheid, S., Lyby, L., & Nesje, K. (2020). *Kunnskap om tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep blant offentlig ansatte* (NIFU-Rapport 2020:9).

<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2647719/NIFUrapport2020-9.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

World Health Organization. (2021). *Definition and typology of violence*. WHO; World Health Organization. <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>

Wright, D. B. (2003). Making friends with your data: Improving how statistics are conducted and reported. *British Journal of Educational Psychology*, 73(1), 123-236.

<https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1348/000709903762869950>

Wurtele, S. K. (2009). Preventing Sexual Abuse of Children in the Twenty-First Century: Preparing for Challenges and Opportunities. *Journal of Child Sexual Abuse*, 18(1), 1-18.

<https://doi.org/10.1080/10538710802584650>

Øverlien, C. M., Linda Holen. (2016). «Takk for at du spør!»—En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere (Rapport nr. 3/2016). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_net.pdf

Aasland, M. W. (2014). «-si det til noen-»: *En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge* (3. utg.). Høyskoleforlaget.

Vedlegg

Vedlegg I: Spørreundersøkelsen, s. 84-93

Vedlegg II: Vurdering fra NSD, s. 94

Vedlegg III: Informasjonsskriv til informanter, s. 95-96

Vedlegg I – Spørreundersøkelsen

Bakgrunnsinformasjon

1. Hvor mange år har du jobbet som barnehagelærer/førskolelærer? _____

2. Hvilken aldersgruppe jobber du med nå?

Du kan krysse av for flere svaralternativer.

0-1 år

2 år

3 år

4 år

5 år

6 år

Bruk av programmer om vold og overgrep mot barn

3. Kjenner du til en eller flere av følgende barnehageprogrammer/verktøy?

Kryss av for alle du kjenner til eller har hørt om.

Jeg er her (Redd Barna)

Jeg ser/Vondt i magen (Blå Kors)

Jegvet.no (Salaby, Bufdir nettressurs)

Snakk med barn (Kanvas nettressurs)

Stine Sofie Barnehagepakke

Æ E M Æ (Nettressurs)

Se meg, vær der for meg (Ulna)

Det er mitt valg (Lions)

Annet

Kjenner ikke til noen

4. Bruker du/tar du del i ett eller flere programmer/verktøy i barnehagen?

Ja

Nei

Hvis ja på spørsmål 4, svar på spørsmål 5-7:

5. Hvordan bruker du/din barnehage dette programmet/verktøyet?
- Jeg bruker det på eget initiativ
 - Det er innført/i ferd med å bli innført i min barnehage
6. Omtrent hvor mange måneder har du/din barnehage brukt dette programmet/verktøyet? _____
7. Hvilke av følgende komponenter inngår i programmet/verktøyet?
Krysse av alle som passer.
- Opplæring av ansatte i kunnskap om vold og overgrep
 - Opplæring av ansatte i handlingsplaner/metoder for å forebygge og avdekke vold og overgrep
 - Pedagogisk opplegg rettet mot barn om vold og overgrep eller relaterte temaer
 - Annet

Uavhengig av om du bruker det eller ikke, vurder hvor enig du er i følgende påstander om programmer/verktøy rettet mot vold og overgrep:

Bruk av programmer...	1 Helt uenig	2 Delvis uenig	3 Verken enig eller uenig	4 Delvis enig	5 Helt enig
8. Er effektivt for å øke ansattes kunnskap om vold og overgrep					
9. Er effektivt for å øke barns kunnskap om vold og overgrep					
10. Gjør det lettere å snakke med barn om vold og overgrep					
11. Gjør det lettere å snakke med foreldre om vold og overgrep					
12. Gir ansatte mer kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep					
13. Gir ansatte trygge rammer i arbeidet med vold og overgrep					
14. Gjør det lettere å rapportere mistanker til barnevernet					
15. Er en dårlig disponering av tid og ressurser					
16. Frarøver pedagoger metodefrihet					

Kunnskap om vold og overgrep

I denne sekvensen skal du vurdere egen kunnskap om vold og overgrep mot barn. De første spørsmålene er formulert som påstander.

Hvor god er din kunnskap om...

	1 Svært dårlig	2 Dårlig	3 Middels	4 God	5 Svært god
17.Hva fysisk vold mot barn er					
18.Tegn på fysisk vold mot barn					
19.Hva seksuelle overgrep mot barn er					
20.Tegn på seksuelle overgrep mot barn					
21.Hva psykisk vold mot barn er					
22.Tegn på psykisk vold mot barn					
23.Barns ulike tilknytningsmønstre					

24. Hvordan har du skaffet deg kunnskap om vold og overgrep?

Du kan krysse av for flere svaralternativer.

- Gjennom utdanningen
- Gjennom arbeidserfaring
- Gjennom opplæring i regi av arbeidsplassen
- På eget initiativ
- Annet

Kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep

I denne sekvensen skal du vurdere egen kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn.

Hvor god er din kompetanse til å...

	1 Svært dårlig	2 Dårlig	3 Middels	4 God	5 Svært god
25.Skape og opprettholde gode relasjoner med barn					
26.Gjennomføre pedagogiske opplegg som tematiserer vold og overgrep					
27.Snakke med barn om hvordan de kan få hjelp hvis de har det vanskelig					
28.Snakke med foreldre om vanskelige temaer					
29.Observere barn					
30.Samtale med barn ved mistanker om vold eller overgrep					
31.Rapportere til barnevernet ved mistanker om vold eller overgrep					
32.Samarbeide med aktuelle instanser som barnevernet					

33.Hvordan har du skaffet deg kompetansen til å forebygge og avdekke vold og overgrep?

Du kan krysse av for flere svaralternativer.

- Gjennom utdanningen
- Gjennom arbeidserfaring
- Gjennom opplæring i regi av arbeidsplassen
- På eget initiativ
- Annet

34. Hvordan vil du vurdere undervisningen om vold og overgrep i din utdanning?

- 1 – Svært dårlig
- 2 - Dårlig
- 3 - Middels
- 4 - God
- 5 – Svært god

35. På hvilken måte behandler dere temaet vold og overgrep i personalgruppen?

Velg det alternativet som du synes passer best.

- Vi har faste rutiner for å ta opp temaet i personalgruppen
- Vi tar opp temaet fra tid til annen
- Vi har aldri tatt opp temaet i personalgruppen

36. Hvordan arbeider barnehagen for å avdekke om barn er utsatt for vold eller overgrep?

Du kan krysse av for flere svaralternativer.

- Ingen faste rutiner eller tiltak
- Foreldresamtale om temaet
- Barnesamtaler/pedagogisk opplegg
- Observerer
- Holder oss faglig oppdatert
- Sender bekymringsmelding til barnevernet

Barrierer i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep

I denne sekvensen skal du ta stilling til hvor enig du er i ulike påstander om arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn.

	1 Helt uenig	2 Delvis uenig	3 Verken enig eller uenig	4 Delvis enig	5 Helt enig	Vet ikke/ Ikke relevant
37.Ledelsen gir meg god emosjonell støtte i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep						
38.Kollegiet gir meg god emosjonell støtte i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep						
39.Jeg har tilgang på veiledning fra relevante instanser i arbeidet med barn jeg er bekymret for						
40.Jeg har nok tid og ressurser til arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep						
41.Min barnehage har gode handlingsplaner for å forebygge og avdekke vold og overgrep						
42.Jeg kjenner til barnehagens rutiner for å rapportere mistanker til barnevernet						
43.Jeg vegrer meg for å samtale med barn om vold og overgrep						
44.Jeg vegrer meg for å samtale med foreldre om vold og overgrep						
45.Jeg føler meg alene i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep						

*Hva tror du er årsaken til at barnehager generelt står for få
bekymringsmeldinger til barnevernet? Vurder påstandene under.*

	1 Stemmer ikke	2 Stemmer lite	3 Verken eller	4 Stemmer godt	5 Stemmer svært godt
46. For lite kompetanse til å identifisere mistanke om vold og overgrep					
47. For lite kompetanse til å snakke med barn og foreldre i en vanskelig situasjon					
48. For lite kunnskap om hva barnevernet i kommunen forventer					
49. For lite kunnskap om følgene av en bekymringsmelding					
50. Vanskelig å beslutte om bekymringen skal meldes til barnevernet					
51. Frykt for å ødelegge samarbeidsrelasjon til foreldrene					
52. Frykt for å belaste barnevernet med saker som ikke kanskje ikke er noe å bekymre seg for					
53. Frykt for å involvere seg personlig					
54. For lite tilbakemeldinger fra barnevernet på våre henvendelser					
55. Manglende faste rutiner for dialog, informasjon og opplæring mellom barnehage og barnevern					

Samtaler med barn som metode for forebygging og avdekking

I denne sekvensen skal du svare på spørsmål om hvordan du forholder deg til å samtale med barn om tematikken vold og overgrep.

Frekvens av samtaler

Hvor ofte snakker du med barn i samlingsstund eller grupper om...

	1 Svært sjelden	2 Sjelden	3 Av og til	4 Ofte	5 Svært ofte
56.Kroppen					
57.Seksualitet					
58.Gode og vonde følelser					
59.Gode og vonde hemmeligheter					
60. Å sette grenser					
61. Å si fra til en voksen					
62.Barns rettigheter					
63.Vold og overgrep					

Forankring i planer

64.Er pedagogisk arbeid med noen av disse temaene innført i barnehagens årsplan?

Velg alle som passer.

- Kroppen
- Seksualitet
- Gode og vonde følelser
- Gode og vonde hemmeligheter
- Barns rettigheter
- Vold og overgrep
- Ingen
- Vet ikke

65. Er arbeid med noen av disse temaene innført i de pedagogiske planene på din avdeling?

Velg alle som passer.

- Kroppen
- Seksualitet
- Gode og vonde følelser
- Gode og vonde hemmeligheter
- Barns rettigheter
- Vold og overgrep
- Ingen
- Vet ikke

Meninger om samtaler med barn

Vurder hvor enig du er i påstandene under, knyttet til temaene kroppen, seksualitet, gode og vonde følelser, gode og vonde hemmeligheter, barns rettigheter, vold og overgrep.

	1 Helt uenig	2 Delvis uenig	3 Verken enig eller uenig	4 Delvis enig	5 Helt enig
66. Å snakke med barnehagebarn om temaene kan bidra til å forebygge og avdekke vold og overgrep					
67. Jeg har nok kunnskap og kompetanse til å snakke med barn om temaene					
68. Jeg er komfortabel med å ta opp temaene i gruppesamling med barn					
69. Jeg har den veiledningen jeg trenger for å gjennomføre et pedagogisk opplegg om temaene med barn					
70. Å samtale med barnehagebarn om temaer knyttet til vold og overgrep har trolig liten hensikt					
71. Å samtale om temaer knyttet til vold og overgrep kan skremme barn					
72. Jeg trenger mer opplæring i å snakke med barn om vold og overgrep					

Vedlegg II – Vurdering fra NSD

Melding

09.02.2021 12:55

NSD har begynt på vurderingen av meldeskjemaet, og vi har noen kommentarer før vi kan ferdigstille den. Når du har oppdatert meldeskjemaet i tråd med kommentarene, trykk «bekreft innsending» på siden Send inn. Meldingsdialogen kan benyttes til eventuelle spørsmål, svar og avklaringer.

Hei,

vi har tatt en gjennomgang av ditt meldeskjema og har noen kommentarer:

1) Vi forstår det slik at spørreskjemaet vil gjennomføres anonymt uten at det samles inn direkte eller indirekte identifiserende opplysninger. Hvis dette stemmer ber vi deg gjøre følgende:

- Krysse Nei for alle opplysninger på siden Personopplysninger.
- Fjerne åpne felt fra spørreundersøkelsen, da man kan ikke regulere hvilke opplysninger man samler inn i åpne felt.

Når dette er gjort kan vi sende vår vurdering av prosjektet som anonymt.

Det er bare til å ta kontakt dersom du lurer på noe. Du kan sende melding i meldingsdialogen via minside.nsd.no eller via "Meldinger"-knappen øverst i meldeskjemaet.

Med vennlig hilsen,

Tore A. K. Fjeldsbø
Rådgiver

Melding

12.02.2021 14:32

Behandlingen av personopplysninger er vurdert av NSD. Vurderingen er:

Det er vår vurdering at det ikke skal behandles direkte eller indirekte opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner i dette prosjektet, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 12.02.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Prosjektet trenger derfor ikke en vurdering fra NSD.

HVA MÅ DU GJØRE DERSOM DU LIKEVEL SKAL BEHANDLE PERSONOPPLYSNINGER?

Dersom prosjektopplegget endres og det likevel blir aktuelt å behandle personopplysninger må du melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Vent på svar før du setter i gang med behandlingen av personopplysninger.

VI AVSLUTTER OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Siden prosjektet ikke behandler personopplysninger avslutter vi all videre oppfølging.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Tore Andre Kjetland Fjeldsbø

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg III – Informasjonsskriv til informanter

Invitasjon til å delta i forskningsprosjektet

Barnehagelæreres arbeid med å forebygge og avdekke vold og overgrep

Formål med prosjektet

Det er i nyere tid utviklet flere ulike programmer og verktøy for å hjelpe barnehageansatte med å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn, gjennom opplæring av ansatte eller pedagogiske opplegg rettet mot barn. Formålet med forskningsprosjektet er å undersøke barnehagelæreres meninger om slike programmer, og hvorvidt programmer utgjør en forskjell på opplevd kunnskap, kompetanse, barrierer og metoder når det gjelder å forebygge og avdekke vold og overgrep. Forskningsprosjektet er en masteroppgave i spesialpedagogikk.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitet i Oslo er ansvarlig for prosjektet. Jeg, Juni S. Bjerkestrand, er student og har det daglige ansvaret for prosjektet. Min veileder er Steinar Theie og er faglig ansvarlig.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

De som mottar forespørselen om å delta er barnehagelærere i Oslo. Forespørselen har gått til de fleste barnehager i Oslo, omtrent 590 barnehager. Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du fyller ut et elektronisk spørreskjema via Nettskjema, som vil ta deg 10-15 minutter. Spørreundersøkelsen er helt anonym.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du samtykker til deltakelse ved å besvare undersøkelsen, men det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Dine svar vil bare brukes til å dokumentere prosjektets formål som er beskrevet over. Siden undersøkelsen er anonym, vil det ikke være mulig å identifisere eller spore besvarelser til e-post-adresser i Nettskjema. E-post-adressen som benyttes til å sende deg undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt og vil slettes så snart spørreundersøkelsen er sendt ut. De eneste som vil ha tilgang til svarene i undersøkelsen ved Universitetet i Oslo er student og veileder.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

- Universitetet i Oslo ved student Juni S. Bjerkestrand (junisb@student.uv.uio.no) eller veileder Steinar Theie (steinar.theie@isp.uio.no)
- Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye (personvernombud@uio.no)

Med vennlig hilsen

Steinar Theie
Prosjektansvarlig

Juni S. Bjerkestrand
Student